



Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ



ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΠΑΠΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ : ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

©
2009

ΔΗΛΩΣΗ

- Η παρούσα πτυχιακή έχει προκύψει αποκλειστικά μέσω δικής μου εργασίας.
- Η παρούσα πτυχιακή δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε άλλο ίδρυμα στο πλαίσιο απόκτησης εκπαιδευτικού τίτλου.
- Όλες οι δευτερογενείς πηγές έχουν αναγνωριστεί πλήρως μέσω αντίστοιχων βιβλιογραφικών αναφορών.

Κατσιγιαννή Αντιγόνη

27/10/2009

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός σαν μια κινητήρια δύναμη πολιτικής αλλά και οικονομικής ανάπτυξης κάθε περιοχής αποτελεί έναν τομέα ο οποίος χρειάζεται ιδιαίτερη ενημέρωση, οργάνωση αλλά και προώθηση, με απώτερο σκοπό την τουριστική ανάπτυξη και προβολή της κάθε περιοχής.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία παρουσιάζει την ήδη υπάρχουσα τουριστική κατάσταση της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας καθώς και τις απόψεις των ντόπιων απέναντι στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ειδικότερα του ιαματικού τουρισμού.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται γενικές πληροφορίες για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, γίνεται μια ιστορική αναδρομή με κατάληξη τη σημερινή σημαντικότητα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στη συνέχεια (πάντα μέσω βιβλιογραφικών πηγών) γίνεται αναφορά στην εφαρμογή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, την πορεία τους ιστορικά, την εξέλιξη και την ανάπτυξή τους μέσα από παραδείγματα των βασικότερων μορφών εναλλακτικού τουρισμού που έχουν εμφανιστεί έως και σήμερα έκτος από τον ιαματικό τουρισμό ο οποίος λόγω του εξέχοντος ρόλου που καταλαμβάνει στην πτυχιακή αναλύεται εκτενέστερα και ξεχωριστά παρακάτω.

Έτσι λοιπόν στο δεύτερο κεφάλαιο μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία γίνεται η ιστορική αναδρομή του ιαματικού τουρισμού έχοντας ως κατάληξη τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται σήμερα σε όλο τον κόσμο. Παρουσιάζονται παραδείγματα από συγκεκριμένες περιοχές για την απεικόνιση της έως τώρα ανάπτυξής του σε διεθνής κουλτούρες και νοοτροπίες. Στη συνέχεια εξειδικεύεται η πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα και τέλος υφίσταται μια επιπλέον εξειδίκευση της πορείας του καθώς και της ανάπτυξής του στο νομό Φθιώτιδας.

Το τρίτο κεφάλαιο έχει σαν γνώμονα τη μεθοδολογία της έρευνας. Γίνεται αναφορά στο σκοπό αλλά και στους στόχους της έρευνας και με βάση αυτούς τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα. Στη συνέχεια δίδονται πληροφορίες για το σχεδιασμό της

έρευνας, διευκρινίζοντας τη μέθοδο ανάλυσης που επιλέχθηκε αλλά και τον αντίστοιχο τύπο της έρευνας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που διενεργήθηκε σε επιλεγμένο δείγμα κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας. Διαμορφώνονται οι πίνακες που προκύπτουν από την ομαδοποίηση των στοιχείων και την επεξεργασία τους με το στατιστικό πρόγραμμα S.P.S.S., αναλύονται τα ποσοστά των απαντήσεων των απόψεων των Φθιωτών και αναλύεται με επιχειρήματα το καθένα από τα αποτελέσματα που προκύπτει.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο της πτυχιακής παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που εξάγονται από τον τρόπο με τον οποίο οι ντόπιοι αντιμετώπισαν τα ζητήματα που τους τέθηκαν προς απάντηση στο ερωτηματολόγιο σχετικά με την ανάπτυξη, την τουριστική προβολή, τη διαφήμιση και την προώθηση της περιοχής τους από την οπτική γωνία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα του ιαματικού τουρισμού.

ΛΙΣΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα.....	iv
Λίστα Πινάκων	vi
Λίστα Σχεδιαγραμμάτων.....	vii

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	1
1.1 Εισαγωγή	2
1.2 Γενικές Πληροφορίες για τις Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού	3
1.2.1 Αγροτουρισμός	4
1.2.2 Οικολογικός – Φυσιολατρικός Τουρισμός (Οικοτουρισμός)	7
1.2.3 Πολιτιστικός Τουρισμός	8
1.2.4 Συνεδριακός Τουρισμός.....	9
1.2.5 Αθλητικός Τουρισμός.....	10
1.2.6 Θρησκευτικός Τουρισμός.....	11
1.2.7 Θεραπευτικός - Ιαματικός Τουρισμός	12
1.3 Η Σημαντικότητα των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Ελλάδα	13
1.3.1 Μέτρα που Έχουν Ληφθεί για την Ανάπτυξη των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.....	14
1.4 Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Ελλάδα.....	15
1.4.1 Προτεινόμενες Ενέργειες για την Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.....	16
1.5 Η Τουριστική Ανάπτυξη Δια Μέσου των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού	17
1.5.1 Μοντέλα Κύκλου Ζωής	18
1.5.2 Μορφολογικά Μοντέλα	22
1.5.3 Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης.....	23
1.6 Συμπεράσματα	24
Κεφάλαιο 2 Ιαματικός Τουρισμός.....	25
2.1 Εισαγωγή	26
2.1 Ιστορική Αναδρομή Ιαματικού Τουρισμού	27
2.2 Ο Ιαματικός Τουρισμός στην Ευρώπη	29
2.3 Οι Ιαματικές Πηγές στην Ελλάδα.....	31
2.4 Ο Ιαματικός Τουρισμός Σήμερα	32
2.5 Κατανομή Ιαματικών Πηγών στην Ελλάδα.....	33
2.6 Η Θεραπευτική Ενέργεια των Ιαματικών Νερών	36
2.7 Ο Νομός Φθιώτιδας	37
2.7.1 Οικονομικά Στοιχεία Ιδιωτικών Επιχειρήσεων στο Νομό Φθιώτιδας.....	38
2.7.2 Η Τουριστική Ανάπτυξη στο Νομό Φθιώτιδας	39
2.7.3 Ο Ξενοδοχειακός Τομέας στο Νομό Φθιώτιδας.....	43
2.7.4 Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού στο Νομό Φθιώτιδας	46
2.8 Ιαματικές Πηγές του Νομού Φθιώτιδας	49
2.8.1 Ιαματικός Τουρισμός Νομού Φθιώτιδας	51
2.8.2 Οικονομικά Οφέλη Νομού Φθιώτιδας από τον Ιαματικό Τουρισμό.....	53
2.9 Συμπεράσματα	55
Κεφάλαιο 3 Μεθοδολογία της Έρευνας.....	57
3.1 Εισαγωγή	58

3.2 Ποιοτική ή Ποσοτική Ανάλυση.....	58
3.3 Καθορισμός Ερευνητικού Σκοπού και Ερευνητικών Στόχων	60
3.4 Δημιουργία Ερευνητικών Ερωτημάτων.....	62
3.5 Χρήση Ερωτηματολογίου στην Έρευνα.....	64
3.6 Σχεδιασμός της Έρευνας.....	64
3.7 Οι Ερωτώμενοι.....	66
3.8 Υπολογισμός του Δείγματος.....	67
3.9 Ανάλυση Στοιχείων της Έρευνας	68
3.10 Περιορισμοί της Έρευνας	69
Κεφάλαιο 4 Αποτελέσματα της Έρευνας.....	70
4.1 Εισαγωγή	71
4.2 Κοινωνικό-δημογραφικά Χαρακτηριστικά Ερωτώμενων	71
4.3 Τουριστική Κατάσταση	73
4.4 Απασχόληση των Κατοίκων στον Ιαματικό Τουρισμό	74
4.5 Γνώση των Κατοίκων για τον Ιαματικό Τουρισμό.....	80
4.6 Επάρκεια Δικτύων Υδροδότησης, Αποχέτευσης και Διαχείρισης Λυμάτων	85
4.7 Διαφήμιση, Προώθηση και Τουριστική Προβολή.....	89
4.8 Συμβολή του Ιαματικού Τουρισμού στην Ανάπτυξη του Νομού.....	93
4.9 Συμπεράσματα	96
Κεφάλαιο 5 Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	98
5.1 Εισαγωγή	99
5.2 Συμπεράσματα της Έρευνας.....	99
5.2.1 Κατάσταση του Τουρισμού	99
5.2.2 Απασχόληση στον Ιαματικό Τουρισμό.....	100
5.2.3 Γνώση Θεμάτων Ιαματικού Τουρισμού.....	101
5.2.4 Επάρκεια Δικτύων Ανάπτυξης Ιαματικού Τουρισμού	102
5.2.5 Προβολή του Νομού Φθιώτιδας	103
5.2.6 Ανάπτυξη του Νομού Φθιώτιδας.....	104
5.3 Προτάσεις	104
5.3.1 Απασχόληση των Κατοίκων με τον Ιαματικό Τουρισμό.....	105
5.3.2 Ενίσχυση Γνώσης για Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού	106
5.3.3 Επάρκεια των Δικτύων	107
5.3.4 Προβολή του Νομού Φθιώτιδας	108
5.4 Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα.....	109
5.5 Επίλογος.....	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	112

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.5: Ιαματικές Πηγές Τουριστικής Σημασίας σε Σχέση με το Είδος Θεραπείας που Παρέχουν	35
Πίνακας 2.7: Στοιχεία Νομού Φθιώτιδας	38
Πίνακας 2.7.1: Κλαδική Διάρθρωση των Ιδιωτικών Επιχειρήσεων στο Νομό Φθιώτιδας.....	39
Πίνακας 2.7.2: Διακυμάνσεις τουριστών και ανάπτυξη επιχειρήσεων ανά έτος.	41
Πίνακας 2.7.3.α: Μέγεθος Τουριστικών Καταλυμάτων Νομού Φθιώτιδας 2005- 2008..	43
Πίνακας 2.7.3.β: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Στερεάς Ελλάδας.....	45
Πίνακας 2.8.1.α: Κίνηση στις Ιαματικές Πηγές 2007.....	52
Πίνακας 2.8.1.β: Κίνηση Υδροθεραπευτηρίου Ιαματικών Πηγών Υπάτης 1994-2008	53
Πίνακας 3.2: Ποιοτική / Ποσοτική Έρευνα.....	60
Πίνακας 4.2: Κοινωνικό-δημογραφικά Χαρακτηριστικά Ερωτηθέντων.....	72
Πίνακας 4.3: Τουριστική Κατάσταση του Νομού Φθιώτιδας	73
Πίνακας 4.4: Σχέσεις των Ντόπιων με τον Ιαματικό Τουρισμό	75
Πίνακας 4.5: Γνώση των Κατοίκων για τον Ιαματικό Τουρισμό	82
Πίνακας 4.6:Επάρκεια Δικτύων Υδροδότησης, Αποχέτευσης και Διαχείρισης Λυμάτων για τις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις και για τους Κατοίκους	86
Πίνακας 4.7: Διαφήμιση, Προώθηση και Τουριστική Προβολή του Νομού Φθιώτιδας ..	91
Πίνακας 4.8: Ανάπτυξη του Τουρισμού στο Νομό Φθιώτιδας.....	94

ΛΙΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σχεδιάγραμμα 1.5.1α: Προκαλούμενα Επίπεδα Ενοχλήσεων από Συναντήσεις Τουριστών – Ντόπιων.....	19
Σχεδιάγραμμα 1.5.1β: Υποθετική Εξέλιξη μιας Τουριστικής Περιοχής,	21

Κεφάλαιο 1

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

1.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό πρόκειται να γίνει μία αναφορά, γενικά, με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η τάση και η επιθυμία του ανθρώπου να μεταβαίνει σε ξένους τόπους δεν είναι σύγχρονη. Υπήρξε από την αρχαία εποχή. Οι μετακινήσεις του Σόλωνα, Ηρόδοτου, Πλάτωνα, Παυσανία και η επιθυμία να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς είναι γνωστά ιστορικά παραδείγματα. Αλλά και σε μαζικότερο επίπεδο ο εσωτερικός τουρισμός αναπτύχθηκε στην αρχαία Ελλάδα με την διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων, με την ύπαρξη των Αμφικτυονιών¹ ή με την ύπαρξη των Μαντείων. Ο τουρισμός όμως ουσιαστικά άρχισε να αναπτύσσεται, συστηματικά και μεθοδικά, στην διάρκεια των νεότερων χρόνων, όταν οι τεράστιες βελτιώσεις στα μέσα συγκοινωνίας και επικοινωνίας, η ασφάλεια, το αναπτυγμένο βιοτικό επίπεδο επέτρεψαν σ' έναν ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό ατόμων να μετέχουν με αυτό το είδος της ψυχαγωγίας (Ματακιάς, 1993:592).

Από τα αρχαία χρόνια οι αρχαίοι Έλληνες (6ο π.Χ - 4ο μΧ αι) ανέπτυξαν τον αθλητικό τουρισμό (με τη συμμετοχή των ανδρών πολιτών σε αγώνες όπως τα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Νέμεα και τα Ίσθμια), το λεγόμενο σήμερα προσκυνηματικό ή θρησκευτικό τουρισμό (Ελευσίνα και Καβείρια μυστήρια, Θεσμοφόρια κ.λπ.) για τελετές και χρησιμοδοσίες, αλλά και τον ιαματικό (κατά τη σύγχρονη ορολογία) τουρισμό με τις επισκέψεις στα Ασκληπιεία. Οι τουριστικές δραστηριότητες περιορίστηκαν ή άλλαξαν μορφή με την έναρξη της εποχής του Βυζαντίου, οπότε αναπτύχθηκε ο εμπορικός τουρισμός και επανήλθε με πολλαπλές μορφές στις αναπτυγμένες χώρες του τελευταίου αιώνα (arismmentizis, 2008).

Όπως αναφέρει ο Κοκκώσης & Τσάρτας Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού κινήτρου στη ζήτηση και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής (προσφοράς). Με τον εναλλακτικό τουρισμό (alternative tourism), οι

¹ Η **Αμφικτυονία** ήταν οργάνωση αρχαίων ελληνικών Πόλεων, σε ενώσεις με μέλη πολλές πόλεις, με κέντρο διάφορους ναούς. Υπήρχαν αρκετές Αμφικτυονίες, με πιο γνωστή αυτή της Κεντρικής Ελλάδας, με κέντρο τους Δελφούς. Αρχικά η ένωση είχε θρησκευτικό χαρακτήρα, στη συνέχεια όμως εξελίχθηκε σε πολιτική ένωση.

άνθρωποι αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, ο οποίος συνδέεται με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αλλά και με την αποφυγή της χρήσης υπηρεσιών οργανωμένου μαζικού τουρισμού (Λαγός, 2005:62).

Βασικός στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να αναλυθούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπου από την αρχαιότητα αναπτύσσονται και με το πέρασμα των χρόνων εξελίσσονται. Στο παρόν κεφάλαιο αναφέρονται οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, καθώς και οι βασικοί σκοποί που επιδιώκονται δια μέσου αυτών. Ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο πολιτισμικός, ο συνεδριακός, ο αθλητικός, ο θρησκευτικός και ο ιαματικός τουρισμός, είναι οι μορφές τουρισμού που πρόκειται να αναλυθούν σε αυτό το κεφάλαιο. Στην συνέχεια της αναφέρετε η σημαντικότητα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Ο οικονομικός πλούτος που κρύβουν οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού οδηγούν στον σχεδιασμό προγραμμάτων από την ίδια την πολιτεία, όπου αρκετές φορές μάλιστα υπερεκμεταλέυονται τους φυσικούς πόρους της εκάστοτε περιοχής για να επωφεληθούν τις δυνατότητες.

1.2 Γενικές Πληροφορίες για τις Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Αναμφισβήτητα ο τουρισμός συμβάλλει καθοριστικά στην ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη χώρας μας. Δεν είναι τυχαίο ότι συνεισφέρει περίπου το 18% του ΑΕΠ, αν ληφθούν υπόψη και οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του στο σύνολο της οικονομίας. Το σύνολο των εσόδων της χώρας μας από τον τουρισμό είναι μεγαλύτερο από το σύνολο της αξίας των εξαγωγών μας, τόσο προϊόντων όσο και υπηρεσιών, και καλύπτει περίπου το 40% του ελλείμματος του ισοζυγίου των εξωτερικών μας πληρωμών. Στον ελληνικό τουρισμό απασχολούνται άμεσα και έμμεσα περίπου 800.000 εργαζόμενοι, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων δραστηριοποιείται στην περιφέρεια και σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Ωστόσο, για να μπορέσει ο τουρισμός να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη δυναμική και να βοηθήσει ακόμη περισσότερο στην οικονομία της χώρας θα πρέπει εκτός από τον παραδοσιακό τουρισμό να αναπτύξει και άλλες μορφές όπως συνεδριακό τουρισμό, αθλητικό τουρισμό κ.α. που αποτελούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Travel Daily News, 2008).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η Ελλάδα είναι μια χώρα που προσφέρει ιδανικούς προορισμούς εναλλακτικού τουρισμού με αμέτρητες επιλογές και την ευκαιρία στους επισκέπτες της να εκμεταλλευτούν την ποικιλία αυτή που πηγάζει από την εκπληκτική γεωγραφική της θέση και τις κατάλληλες καιρικές συνθήκες (Ηγουμενάκης, 1997:157).

Η πλούσια χλωρίδα και πανίδα της Ελλάδας, είναι οι βασικότεροι παράγοντες που συντελούν στην δημιουργία των κατάλληλων μορφών για εναλλακτικές τουριστικές μορφές. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού, που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους και με προγράμματα εξειδικευμένων δράσεων, όπως είναι ο αγροτουρισμός, ο θεραπευτικός – ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο οικολογικός τουρισμός, κ.λπ. Έτσι, η χώρα αποτελεί πλέον έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές «κλασσικού τύπου», αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα «προϊόντα» της, ο θρησκευτικός πολιτισμός της αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας (chania-info, 2008).

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και οι βασικοί σκοποί που επιδιώκονται δια μέσω αυτών.

1.2.1 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και υπερδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, με την οποία ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση. Επίσης, η δραστηριότητα αυτή φέρνει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νοιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης. Παράλληλα, κινητοποιεί τις

παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις ενός τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου (agrotavel, 2008).

Βασικός στόχος του αγροτουρισμού είναι (chania-info, 2008):

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Ως δραστηριότητα αναπτύσσεται από τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών του πρωτογενούς τομέα, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό ως συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτουριστικού προϊόντος είναι (Keta-de, 2008):

1. Η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και η γνωριμία με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία, τα τοπία φυσικού κάλλους και την πανίδα και τη χλωρίδα των εκάστοτε περιοχών. Αγροτικές περιοχές που περιλαμβάνουν υγροβιότοπους μπορούν να συνδυάσουν την αγροτουριστική δραστηριότητα με το λεγόμενο "τουρισμό των υγροβιότοπων" (παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κ.τ.λ.).
2. Η επαφή και η γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων, η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.τ.λ.
3. Η προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων (π.χ. προσφορά βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων, προϊόντων

προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης)

4. Η παρατήρηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτές
5. Η άσκηση παράλληλων τουριστικών

Ο σωστά σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ταυτότητας ενός τόπου. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τουριστική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας περιοχής αποτελούν πλέον τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που στηρίζονται στην διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων της (chania-info, 2008).

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο αγροτουρισμός αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα με τον τριτογενή. Δηλαδή της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και της μεταποίησης, με την παροχή υπηρεσιών και τον τουρισμό. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργεί, στηρίζει και τονώνει την τοπική αγορά, παρέχοντας νέες θέσεις εργασίας, ένα συμπληρωματικό εισόδημα στις αγροτικές οικογένειες και συγκρατώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο (Agrotour, 2008).

Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων που εντάσσονται στον αγροτουρισμό είναι επιγραμματικά οι παρακάτω (Agrotour, 2008):

- Πρατήρια / Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Τέλος, σε ότι αφορά τον επισκέπτη, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση, βασισμένη στην γνωριμία του με την τοπική κουλτούρα, ιστορία και καθημερινότητα. Μια συνολική εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τον ντόπιο τρόπο ζωής και συνδυάζει την αναψυχή με την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του για κοινωνικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα της εκάστοτε περιοχής. (Agrotour, 2008)

1.2.2 Οικολογικός – Φυσιολατρικός Τουρισμός (Οικοτουρισμός)

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού αποδίδεται και συναρτάται με ορισμένα προβλήματα που δημιούργησε η αύξηση και κυρίως ο τρόπος ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού, προβλήματα κυρίως περιβαλλοντικής και κοινωνικής - πολιτιστικής υποβάθμισης περιοχών ή χωρών, αλλά και άνισης κατανομής του προκαλούμενου οικονομικού οφέλους. Η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, γενικά ή της τουριστικής αγοράς ειδικότερα και οι στόχοι για μια βιώσιμη και αειφόρο τουριστική ανάπτυξη που επιδιώκουν διάφοροι τομείς (διεθνείς, κρατικοί, επιχειρηματικοί) θεωρούνται οι κύριοι προωθητικοί παράγοντες του οικοτουρισμού (chania-info, 2008).

Γενικά, ο οικοτουρισμός ορίζεται ως μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη ταξιδιωτική δραστηριότητα, σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές, με στόχο την απόλαυση και γνωριμία των φυσικών αλλά και ενταγμένων στο φυσικό περιβάλλον, αγαθών. Όντας μια περιορισμένων περιβαλλοντικών επιπτώσεων δραστηριότητα - ή μη καταναλωτική - ο οικοτουρισμός εκτός του ότι προσφέρει ευχαρίστηση / απόλαυση και γνώσεις / εμπειρίες στον επισκέπτη, διατηρεί και ενισχύει την ευημερία των τοπικών κοινοτήτων, που θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα μιας τέτοιας δραστηριότητας και αναπτυξιακής διαδικασίας. Ο οικολογικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή η οποία έχει άμεση σχέση με το αγροτικό περιβάλλον και είναι συνυφασμένος και με δραστηριότητες σε αγροτικούς χώρους, οι οποίες προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος και προσφέρει στους τουρίστες θετικές εμπειρίες και ευκαιρίες για γνωριμία με το περιβάλλον και γενικότερα με την ύπαιθρο (chania-info, 2008).

Ο οικότουρισμός είναι μια περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένη μορφή τουρισμού, η οποία προωθεί την κατανόηση και την προστασία της φύσης, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη γνώση και στο σεβασμό της ιστορίας ενός τόπου. Η ανάπτυξη του οικότουρισμού έχει ως στόχους (Skiathos, 2008):

- Την ανάδειξη και αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή περιβαλλοντικής αξίας
- Της προστασία οικολογικά ευαίσθητα περιοχών μέσω της περιβαλλοντικής έρευνας
- Τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και του τοπικού χαρακτήρα της περιοχής
- Την ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής συνείδησης των επισκεπτών μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

1.2.3 Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός σχετίζεται με την επίσκεψη σε έναν τόπο με στόχο την επαφή με τα πολιτιστικά στοιχεία αυτού (αρχαιολογικά, βυζαντινά, κλασικά ή νεότερα μνημεία, ιστορία, τέχνες, λαογραφία, κλπ). Συνήθως δεν εμφανίζεται μόνος του, εκτός των περιπτώσεων εκπαιδευτικών εκδρομών σχολείων, αλλά πραγματοποιείται συμπληρωματικά με κάποιο άλλο είδος τουρισμού, προσφέροντας γνώση και ποικιλία στο τουριστικό προϊόν (Skiathos, 2008).

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί ένα από τα παλαιότερα και δημοφιλέστερα είδη τουρισμού. Από τους περασμένους αιώνες άτομα ή ομάδες περιηγητών, αναζητώντας τη γνώση, την εμπειρία, την προσωπική ανακάλυψη, πραγματοποιούσαν ταξίδια σε τόπους με αρχαιολογικό, ιστορικό, λαογραφικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον, σε μέρη με διαφορετικό πολιτισμό και εθνολογικές ιδιομορφίες. Ο πολιτιστικός τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες για πολιτιστική εμπειρία, προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μιας περιοχής καθώς και στη σημερινή δημιουργία (Skiathos, 2008).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού θεωρεί πως πολιτιστικός τουρισμός είναι το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό – περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα,

επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης (Forthnet, 2008).

Ο πολιτιστικός τουρισμός υπάρχει όταν ο επισκέπτης θέλει να κατανοήσει και να εκτιμήσει τον βασικό χαρακτήρα ενός τόπου και τον πολιτισμό του ως σύνολο, περιλαμβάνοντας (Forthnet, 2008):

- την ιστορία και την αρχαιολογία
- τον λαό και τον τρόπο ζωής του
- την πολιτιστική εξέλιξη
- τις τέχνες και την αρχιτεκτονική
- το φαγητό, το κρασί και την τοπική παραγωγή
- την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή
- τη μορφολογία της περιοχής
- τα διάφορα φεστιβάλ και εκδηλώσεις

Σύμφωνα με στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού εκτιμάτε ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό 15% τον χρόνο και ότι το 37% όλων των διεθνών ταξιδιών περιλαμβάνει ένα πολιτιστικό στοιχείο, ενώ αντίθετα ο μαζικός τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό μόνο 8% τον χρόνο. Από έρευνες, έχει διαπιστωθεί ότι το προφίλ των πολιτιστικών τουριστών, σε σχέση πάντα με εκείνο των τουριστών που ακολουθούν τον μαζικό τουρισμό, έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: Είναι άνθρωποι ηλικίας 45 ως 64 χρόνων, στην πλειοψηφία τους γυναίκες μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υψηλότερου εισοδήματος, που ξοδεύουν 10 ως 15% περισσότερα για κάθε ημέρα ταξιδιού, εκ των οποίων μεγάλο μέρος καταναλώνεται σε προϊόντα όπως σουβενίρ, χειροποίητα είδη, ρουχισμό κλπ.

Είναι λοιπόν προφανές, πως η τουριστική ανάπτυξη μιας χώρας, συνδέεται άρρηκτα και με την πολιτιστική της ανάπτυξη (hcs, 2008).

1.2.4 Συνεδριακός Τουρισμός

Η διοργάνωση συνεδρίων αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους και δυναμικούς τομείς για το ελληνικό τουριστικό προϊόν (συνεδριακός τουρισμός). Τα τελευταία χρόνια κατασκευάστηκαν στην περιοχή της Αττικής ειδικές εγκαταστάσεις και αναπτύχθηκαν οι αναγκαίες υποδομές για τη διοργάνωση συνεδρίων, μεγάλου και

μικρότερου μεγέθους. Εξάλλου, στις περισσότερες περιοχές της χώρας, σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες αλλά και εξειδικευμένοι χώροι οργάνωσης συνεδρίων, μπορούν να προσφέρουν διευρυμένες δραστηριότητες και υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, καθώς και την απαιτούμενη υποδομή για να φιλοξενήσουν τόσο μικρές εκδηλώσεις όσο και μεγάλα παγκόσμια συνέδρια. Σημειώνεται πως η πρόσβαση σ' αυτές τις περιοχές, όπου υπάρχουν χώροι οργάνωσης συνεδρίων, είναι ιδιαίτερα εύκολη και σύντομη (Gnto, 2008).

Από τα αποσπασματικά στοιχεία που υπάρχουν, συνάγεται ότι ο συνεδριακός τουρισμός καλύπτει το 3-4% του αριθμού των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών διεθνώς και το 6-7% της συνολικής εισροής τουριστικού συναλλάγματος. Σε αρκετές όμως από τις μικρότερες βορειοευρωπαϊκές και σε ορισμένες κεντροευρωπαϊκές χώρες καθώς και σε πολλές από τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες ή μεγαλουπόλεις, η οικονομική σημασία του συνεδριακού τουρισμού σε σχέση με τον τουριστικό τομέα ως σύνολο φαίνεται να υπερβαίνει αρκετά τους διεθνείς μέσους όρους που προαναφέρθηκαν (Keta-de, 2008).

Από άποψη εξειδίκευσης στο συνεδριακό τουρισμό, με βάση τα στοιχεία της περιόδου 1987-99 η χώρα μας φαίνεται να κατέχει μια από τις τελευταίες θέσεις στην Ευρώπη (1-2% του συνολικού αριθμού των συνεδριακών εκδηλώσεων που καταγράφονται από την International Meetings Association (ICCA) τα πρόσφατα χρόνια). Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι ο βαθμός ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού στην Ελλάδα είναι μέτριος (Synedrio, 2008).

1.2.5 Αθλητικός Τουρισμός

Ξεκινώντας με μια χρονολογική ανασκόπηση παρατηρούμε ότι από το 1960 ως σήμερα σημειώθηκαν σημαντικές τάσεις εξειδίκευσης και ανάπτυξης στο χώρο του τουρισμού και παράλληλα του αθλητισμού. Οι δυο αυτοί τομείς εξελίχθηκαν στις πιο κερδοφόρες βιομηχανίες του παγκόσμιου οικονομικού στερεώματος. Περίπου την ίδια χρονική περίοδο και συγκεκριμένα μετά το 1970 άρχισε να γίνεται χρήση του όρου αθλητικός τουρισμός με σκοπό να περιγραφεί η ειδική μορφή τουρισμού που συνδύαζε και την αθλητική δραστηριότητα. Ο αθλητικός τουρισμός θεωρείται σύγχρονο φαινόμενο σε αντίφαση με τη διαχρονικά στενή σχέση μεταξύ αθλητισμού και τουρισμού. Ο λόγος είναι ότι μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισε να

αντιμετωπίζεται ως αυτόφωτο κομμάτι της τουριστικής και της αθλητικής βιομηχανίας αλλά και να αποκτά ακαδημαϊκή οντότητα (e-telescope, 2008).

Συνδυάζοντας δυο από τις πλέον δημοφιλείς δραστηριότητες ο αθλητικός τουρισμός κατάφερε να προσελκύσει σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων αποκτώντας την αντίστοιχη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία. Παράλληλα, οι παραγωγοί της τουριστικής βιομηχανίας οι οποίοι ανέκαθεν αναζητούσαν νέους τομείς επέκτασης των δραστηριοτήτων τους διέκριναν νωρίς τα οικονομικά κυρίως οφέλη του αθλητικού τουρισμού και προχώρησαν σε σημαντικές επενδύσεις. Ως συνέπεια, ο αθλητικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από γοργό ρυθμό ανάπτυξης, μεγάλες δυνατότητες εξέλιξης και από το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που δημιουργεί σε όλους τους εμπλεκόμενους στο τουριστικό κύκλωμα, παραγωγούς και καταναλωτές. (chania-info, 2008)

Στην ραγδαία ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού συνεπικουρούν οι παρακάτω λόγοι (travel daily news, 2008):

1. Η δημοτικότητα των εθνικών και διεθνών αθλητικών γεγονότων (πρωταθλημάτων) αυξήθηκε κατακόρυφα.
2. Κατανοήθηκε διεθνώς η αξία ενασχόλησης με την αθλητική δραστηριότητα, ως μέσο προαγωγής της υγείας.
3. Οι κρατικές αρχές κάθε χώρας αρχίζουν και αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα του αθλητισμού, ως μέσου σύσφιξης των σχέσεων των λαών και άσκησης εξωτερικής πολιτικής
4. Υπάρχει μεγάλη και καλά οργανωμένη προσφορά αθλητικών εκδηλώσεων παγκοσμίως.

1.2.6 Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο πλούτος των Βυζαντινών της μνημείων κάνει την Ελλάδα ιδανικό προορισμό για χιλιάδες προσκυνητές. Μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και τέχνης αιώνων, αμέτρητες εκκλησίες και μοναστήρια μαρτυρούν την πλούσια θρησκευτική κληρονομιά της χώρας (Keta – ionion, 2008).

Στη Δυτική Θεσσαλία, τα Μετέωρα (Βυζαντινά μοναστήρια του 14ου αιώνα), είναι σκαρφαλωμένα στις κορφές ενός συγκροτήματος επιβλητικών βράχων. Στη

Βόρεια Ελλάδα στη Χερσόνησο της Χαλκιδικής, στο ανατολικό άκρο, βρίσκεται πάνω από χίλια χρόνια η μοναστική κοινότητα του Αγίου Όρους, η οποία αποτελείται από είκοσι μοναστήρια που κρύβουν μερικούς από τους πλέον πολύτιμους Βυζαντινούς θησαυρούς και μια πληθώρα κλασικών και μεσαιωνικών χειρογράφων. Και τέλος στο νησί της Πάτμου, με το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο όπου πιστεύεται ότι ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος έγραψε την Αποκάλυψη κατά το τέλος του 1ου μ.Χ. αιώνα. Όλα αυτά είναι λίγα μόνο από τα σημαντικά θρησκευτικά στοιχεία της Ελλάδας που θεωρείται ότι συγκαταλέγονται ανάμεσα στα πλέον θαυμαστά μνημεία του κόσμου (Keta – ionion, 2008).

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακράιωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία (Nomarxia-artas, 2008). Σε πολλές περιοχές της χώρας, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει, επίσης, κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο, αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό παλίμψηστο του ελληνικού χώρου(Gnto, 2008).

1.2.7 Θεραπευτικός - Ιαματικός Τουρισμός

Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, «χάρισε» στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές, ήδη, από τους αρχαίους χρόνους (thermoydavlikos, 2008).

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές

υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός) (gnto, 2008).

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Φθιώτιδας, της Σαμοθράκης και της Λήμνου (chania-info, 2008).

Η υδροθεραπεία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση πολλαπλών παθήσεων, όπως είναι τα αρθρικά και οι ρευματοπάθειες, και διακρίνεται σε δύο είδη (chania-info, 2008:)

- την εσωτερική, η οποία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία (πόση ιαματικών νερών), εισπνοθεραπεία (εισπνοή των αερίων ή των σταγονιδίων των μεταλλικών νερών) και τις πλύσεις (στοματικές, ρινικές, γυναικολογικές)
- την εξωτερική, η οποία περιλαμβάνει τα λουτρά, τις καταιονήσεις (για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με ψηλή ή χαμηλή πίεση) τις υδρομαλάξεις (το σώμα δέχεται την πίεση του νερού), την υδροκινησιοθεραπεία (συνδυασμός λουτροθεραπείας και κινησιοθεραπείας, όσο το σώμα βρίσκεται στο νερό) και την πηλοθεραπεία (εφαρμογή πηλού, που έχει «ωριμάσει», σε σημεία του σώματος με διάφορες παθήσεις).

1.3 Η Σημαντικότητα των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία συνδυάζει πολλές εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο κάθε τόπος μπορεί να εξελιχθεί σε «τουριστικό προορισμό». Το διεθνές τουριστικό μάρκετινγκ ανάπτυξης προορισμών περιλαμβάνει πολλά παραδείγματα τουριστικών προορισμών που αναπτύχθηκαν χωρίς να διαθέτουν κάτι ιδιαίτερο ή σημαντικό. (Hotelier, 2007)

Είναι ευρέως γνωστό πως η Ελλάδα έχει εδώ και αιώνες το δικό της τουριστικό πρόσωπο. Τουρισμός και Ελλάδα είναι δυο έννοιες που συνδέονται άμεσα γεννώντας στο νου γοητευτικούς συνειρμούς από εικόνες, ήχους, αισθήσεις,

πρόσωπα. Το μεσογειακό εύκρατο κλίμα της χώρας, η ποικιλομορφία του περιβάλλοντος, τα μνημεία και η ιστορία της, οι πεντακάθαρες θάλασσες και η παροιμιώδης φιλοξενία του Ελληνικού λαού, προσελκύουν εδώ και πολλά χρόνια μεγάλο αριθμό τουριστών στη χώρα (Υπουργείο Εξωτερικών, 2007).

Ο τουρισμός είναι ένας από τους σπουδαιότερους παραγωγικούς κλάδους στον οποίο η Ελλάδα διαθέτει αναμφισβήτητα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Τα φυσικά πλεονεκτήματα της χώρας προσδιορίζονται από το εντυπωσιακό μεσογειακό της τοπίο και τις ήπιες κλιματολογικές συνθήκες που παρέχουν μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη του τουρισμού σε όλη τη διάρκεια του έτους. Τα πολυάριθμα νησιωτικά της συμπλέγματα και οι τεράστιες σε μήκος και ποικιλία πεντακάθαρες ακτές συμπληρώνονται με ιδανικό τρόπο από αναρίθμητα ηπειρωτικά φυσικά συγκροτήματα, τουριστικά θέρετρα και καταφύγια. Αυτά δε, συνδυάζονται ιδανικά με την πλούσια πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά της Ελλάδος, που αποτελεί από μόνη της πόλο έλξεως ενός μεγάλου αριθμού επισκεπτών. Οι πηγές αυτές δίδουν τη δυνατότητα προσφοράς ενός σημαντικά διαφοροποιημένου-ελκυστικού τουριστικού προϊόντος υψηλής ποιότητας. (Καθημερινή, 2007)

1.3.1 Μέτρα που Έχουν Ληφθεί για την Ανάπτυξη των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία συνδυάζει τις ομορφιές της υπό την μορφή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η Ελληνική κυβέρνηση με την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης έλαβε κάποια μέτρα σχετικά με την ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού για να ενισχύσει την οικονομική και κοινωνική μορφή της Ελλάδας. Βασικός στόχος των μέτρων αυτών είναι (Gnto, 2008):

1. Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των ήδη υπάρχουσών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
2. Βελτίωση των κτηριακών εγκαταστάσεων
3. Αγορά και εγκατάσταση απαραίτητου ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού.
4. Αγορά ειδικού εξοπλισμού για την εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων του εναλλακτικού τουρισμού

5. Ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (π.χ πρότυπα ISO της σειράς 9001:2000, ΕΛΟΤ EN ISO της σειράς 14000 και ΕΛΟΤ 1801)
6. Συμμετοχή στον τομέα της διαφήμισης
7. Πρόσληψη νέου προσωπικού
8. Παροχή υπηρεσιών από εξωτερικούς συμβούλους και εκπόνηση μελετών σχετικά με το επιχειρηματικό σχέδιο του εσωτερικού και εξωτερικού της επιχείρησης.

1.4 Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Ελλάδα

Από την αρχαιότητα ψήγματα τουριστικής δραστηριότητας εντοπίζονται σε χώρες του αρχαίου κόσμου όπου ο πολιτισμός ακμάζει και οι ταξιδιώτες μπορούν να θαυμάσουν κτήρια και ναούς εξάισιας αρχιτεκτονικής, να επισκεφθούν μαντεία και θεραπευτήρια και να παρακολουθήσουν αθλητικές εκδηλώσεις. Στην ρωμαϊκή εποχή η συνένωση απομακρυσμένων περιοχών με φυλετικές και θρησκευτικές διαφορές υπό τη σκέπη της κεντρικής εξουσίας διευκολύνει τις μετακινήσεις στο ενιαίο ρωμαϊκό κράτος. Κατασκευάζονται έργα υποδομής σε όλη την επικράτεια ενώ η συνήθεια των οικονομικά εύρωστων ρωμαϊκών οικογενειών να ταξιδεύουν κάθε χρόνο προς τις παράκτιες περιοχές διαμορφώνουν μια νέα εννοιολογική διάσταση του ταξιδιού – αυτή των διακοπών. Στον μεσαίωνα επιδημίες, λιμοί και η ύπαρξη φεουδαρχικού συστήματος το οποίο οδήγησε σε κατακερματισμό της γης και διαφοροποιήσεις στα μέσα μεταφοράς, στο νόμισμα κάθε περιοχής και στην τοπική γλώσσα αναχαιτίζουν την τουριστική κινητικότητα. Μόνη εξαίρεση οι μετακινήσεις των προσκυνητών προς τους Αγίους Τόπους που οδηγεί στην οργάνωση ταξιδιών για αυτό το σκοπό τα οποία προαναγγέλλουν τα πακέτα διακοπών. Τον 19^ο αιώνα οι ταξιδιωτικές μετακινήσεις ταυτίζονται με πνευματικές αναζητήσεις. Πρωτοπόροι του κινήματος τα νεαρά μέλη της αγγλικής αριστοκρατίας που επιζητούν γνωριμία εκ του σύνεγγυς με άλλους πολιτισμούς, ιδιαίτερα αυτούς που μεγαλούργησαν στην αρχαιότητα. Τον 20^ο αιώνα οι αλλαγές στο χώρο μεταφορών (επέκταση σιδηροδρομικών δικτύων, μαζική παραγωγή αυτοκινήτων, αεροπορικές συνδέσεις μεταξύ των χωρών), η αύξηση εισοδήματος, η βελτίωση συνθηκών εργασίας και η εξασφάλιση κοινωνικών παροχών οδηγούν στον εκδημοκρατισμό του τουρισμού. Στις μέρες μας σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού όπου βασίζεστε στα ειδικά

ενδιαφέροντα των τουριστών για το περιβάλλον και τον πολιτισμό (Καραπάνος, 2008).

Βασικός στόχος για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα πρέπει να είναι η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων (περιβάλλον φυσικό και πολιτιστικό) σε συνδυασμό με τη διαφήμιση, τη δημιουργία εγκαταστάσεων και υποδομής, την αρμονική συνεργασία του τουριστικού κλάδου με τις άλλες δραστηριότητες, τη διατήρηση, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς των ευαίσθητων περιοχών κ.α. (servitoros, 2008).

Προβλέπεται η δημιουργία υποδομής για την ανάπτυξη οικολογικού, πολιτιστικού, θεραπευτικού και άλλων μορφών τουρισμού μέσω ανάδειξης φυσικών και πολιτιστικών πόρων με επεμβάσεις διατήρησης και αποκατάστασης παραδοσιακών κτιρίων και παραδοσιακών οικισμών για τη δημιουργία εγκαταστάσεων διανυκτέρευσης, εστίασης, αναψυχής, καθώς και άλλων έργων βασικής τουριστικής υποδομής. Επίσης η ανάδειξη ορεινών αξιοθέατων, καθώς και η δραστηριοποίηση για την προστασία και την ανάδειξη δασικών εκτάσεων, βιότοπων, οικολογικού ενδιαφέροντος και τουριστικής σημασίας (servitoros, 2008) .

1.4.1 Προτεινόμενες Ενέργειες για την Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

Η αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού περιεχομένου κάθε περιοχής, είναι ένας τρόπος διατήρησης της παραγωγικής ικανότητας του ντόπιου πληθυσμού αλλά και ένα μέσον που συμβάλει στη μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης. Η αξιοποίηση του πολιτιστικού και περιβαλλοντικού προϊόντος που δραστηριοποιείται σε διάφορους θεματικούς τομείς, δημιουργεί θέσεις απασχόλησης και αποτελεί ένα ισχυρό οικονομικό κίνητρο για την ορθολογική ανάπτυξη της υπαίθρου και μάλιστα όταν αυτή αφορά απομακρυσμένες περιοχές και ιδιαίτερα, όταν αυτές οι δραστηριότητες συνδυάζονται με ανάλογες δράσεις διασυνοριακού χαρακτήρα. Συνοπτικά, οι ενέργειες που θα υλοποιηθούν είναι οι εξής (Interreg, 2008):

1. Αποτύπωση - αναπτυξιακός σχεδιασμός
2. Ενέργειες δημιουργίας και δικτύωσης κέντρων ανάπτυξης
3. Δημιουργία κόμβου πληροφόρησης στο διαδίκτυο
4. Ενέργειες προβολής και προώθησης

5. Ενέργειες διοίκησης - διαχείρισης του έργου
6. Ενέργειες δημοσιότητας προγράμματος

Βασική επιδίωξη είναι η επιμήκυνση τουριστικής περιόδου με ανάπτυξη δραστηριοτήτων κατάλληλων και ελκυστικών για διάφορες εποχές (τουρισμός τεσσάρων εποχών), πάντα στο πλαίσιο των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της υπό μελέτη περιοχής. Θα πρέπει να μελετηθούν οι τουριστικοί πόροι, η υποδομή της κάθε περιοχής, καθώς και οι προοπτικές ανάπτυξης και πιθανά προβλήματα που μπορούν να δημιουργηθούν. (servitoros, 2008)

Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων ικανών να προσελκύσουν τουριστική κίνηση υψηλού επιπέδου, μέσω της ανάπτυξης τουριστικών υποδομών ολοκληρωμένου χαρακτήρα, την αξιοποίηση των φυσικών τουριστικών πόρων, την ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της περιοχής και της δημιουργίας μονάδων υψηλών απαιτήσεων και προδιαγραφών. (servitoros, 2008,)

Το βασικό συμπέρασμα λοιπόν που προκύπτει είναι ότι η κάθε περιοχή θα πρέπει να δραστηριοποιηθεί σε τομείς σχετικά με τις δυνατότητες που μπορεί να αναπτύξει σε θέματα εναλλακτικού τουρισμού.

1.5 Η Τουριστική Ανάπτυξη Δια Μέσου των Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

Βασικό στόχος των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Η αναγκαιότητα περιγραφής και διερεύνησης της τουριστικής ανάπτυξης οδήγησε πολλούς ερευνητές στη δημιουργία κάποιων τύπων που μέσω αυτών περιγράφεται η τουριστική εξελικτική διαδικασία (Καραμολέγκου, 2008:13).

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε ένα προορισμό μπορεί να περιγραφεί μέσω τριών τύπων τουριστικής ανάπτυξης: (Καραμολέγκου, 2008:13)

1. Μοντέλα Κύκλου Ζωής.
2. Μορφολογικά Μοντέλα.
3. Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης.

1.5.1 Μοντέλα Κύκλου Ζωής

Σύμφωνα με το Gilbert (1939), τα στάδια τουριστικής εξέλιξης ενός προορισμού είναι τρία:

1. Ανακάλυψη (Exploration)
2. Ανάπτυξη (Development)
3. Παρακμή (Decline)

Ο Defert (1954) εισήγαγε την πιθανότητα ένα τουριστικό θέρετρο να αποφύγει το στάδιο της παρακμής που περιέγραψε ο Gilbert (1939) και να εισέλθει σε ένα στάδιο αναζωογόνησης του τουριστικού του προϊόντος.

Ο Christaller (1964) εξέτασε την τουριστική εξέλιξη ως αναπτυξιακό κύκλο. Ο Plog (1973) προσπάθησε να εξηγήσει την άνοδο και την πτώση ενός τουριστικού προορισμού ανάλογα με τις προσωπικότητες των διαφορετικών τύπων επισκεπτών. Βάση του Plog (1973) αυτοί οι τύποι τουριστών είναι οι εξής :

- Αλλοκεντρικοί (Allocentrics)
- Μεσοκεντρικοί (Mid-centrics)
- Ψυχοκεντρικοί (Psychocentrics).

Ο Doxey (1975, 1976) προσπαθώντας να μετρήσει το επίπεδο των ενοχλήσεων που προκαλούνταν από τη συνάντηση τουριστών και ντόπιων, διαμόρφωσε ένα πίνακα πέντε επιπέδων. Τα πέντε αυτά επίπεδα είναι (Doxey, 1976):

1. Της Ευφορίας (Euphoria): Ο αρχικός ενθουσιασμός που επέρχεται μαζί με τα αποτελέσματα της τουριστικής ανάπτυξης με το γεγονός ότι ο τουρίστας είναι ευπρόσδεκτος.
2. Της Απάθειας (Apathy): Καθώς η τουριστική ανάπτυξη είναι σε συνεχή εξέλιξη, ο τουρισμός θεωρείται δεδομένος και εκτιμάται μόνο ως παράγοντας δημιουργίας κερδών. Η όποια επαφή ντόπιων και τουριστών περιορίζεται σε εμπορικές διαδικασίες.
3. Της Ενόχλησης (Irritation): Καθώς η βιομηχανία φτάνει σε σημείο κορεσμού, οι ντόπιοι πλέον δεν αντέχουν το μεγάλο πληθυσμιακό όγκο των τουριστών χωρίς τη δημιουργία περαιτέρω εγκαταστάσεων.

4. Του Ανταγωνισμού (Antagonism): Οι τουρίστες θεωρούνται ως ο λόγος δημιουργίας όλων των προβλημάτων, οι ντόπιοι συμπεριφέροντε καθαρά ανταγωνιστικά απέναντι στους επισκέπτες και θεωρούν ότι οι τουρίστες είναι είδη προς εκμετάλλευση.
5. Το Τελικό Επίπεδο (Final Level): Κατά τη διάρκεια της παραπάνω ‘αναπτυξιακής’ διαδικασίας οι ντόπιοι έχουν πλέον ξεχάσει αυτό που όλοι κάποτε το θεωρούσαν μοναδικό και οι τουρίστες τους επισκέπτονταν για να το γνωρίσουν, αλλά στη βιασύνη να αναπτυχθούν οι τουριστικές παράμετροι άλλαξαν. Υπάρχουν πλέον πολύ μεγάλες κοινωνικές επιπτώσεις και οι τουρίστες μετακινούνται σε άλλους προορισμούς.

Σχεδιάγραμμα 1.5.1α: Προκαλούμενα Επίπεδα Ενοχλήσεων από Συναντήσεις Τουριστών – Ντόπιων



Πηγή: Doxey, (1976)

Στο μοντέλο του Leiper (1990), ο τουρισμός ή το ευρύτερο πλέγμα των τουριστικών δραστηριοτήτων προσεγγίζεται ως ένα σύστημα παραγόντων που συναρθρώνονται και συνδυάζονται κατά διάφορους τρόπους, με στόχο να προσφέρουν συγκεκριμένες ταξιδιωτικές εμπειρίες. Οι παράγοντες αυτοί του συστήματος διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες (Κομίλης & Βαγιονής, 1999):

- Των χρηστών / καταναλωτών, που περιλαμβάνει άτομα ή ομάδες διαφορετικών χαρακτηριστικών
- Των επιχειρήσεων του τουρισμού per se και των διάφορων επιχειρήσεων που συναρτώνται με την τουριστική κατανάλωση
- Των ποικίλων φορέων και οργανωτικών σχημάτων

- Του χωρικού πλέγματος τύπων υποδοχής τουριστών

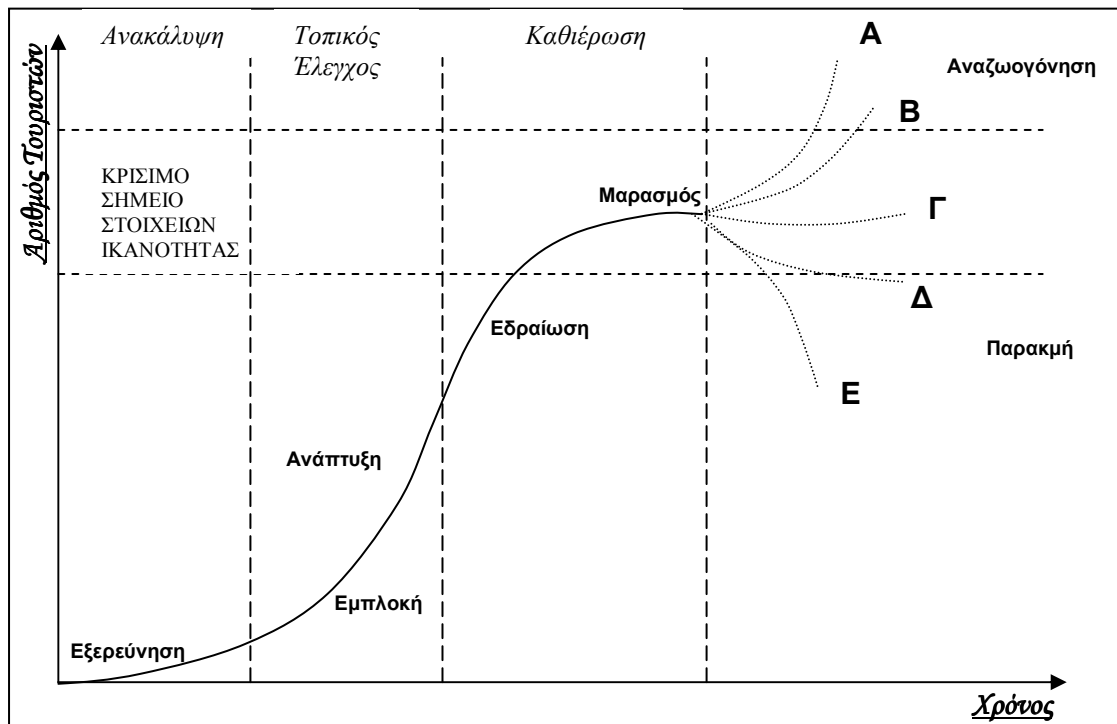
Τα εξελικτικά μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης επικεντρώνονται σε γενικές περιγραφές των φάσεων τουριστικής ανάπτυξης (Κομίλης & Βαγιονής, 1999) που σύμφωνα με το Noronha (1979) είναι τρεις:

- Ανακάλυψη μιας περιοχής από μικρές και διαφοροποιημένες ομάδες τουριστών και αρμονική συνύπαρξη με τον πληθυσμό υποδοχής.
- Αυθόρμητη και ασυντόνιστη ή μικρής κλίμακας ανάπτυξη, με συμμετοχή κυρίως τοπικών παραγόντων και προσαρμογή της πελατείας στις τοπικές συνθήκες.
- Ιδρυματοποίηση (institutionalization) του τουρισμού, με παρέμβαση και κυριαρχία εξωτοπικών παραγόντων στην αύξηση και τυποποίηση της προσφοράς, ώστε να προσαρμοστεί στα διεθνή πρότυπα.

Ο Butler (1980) διαμόρφωσε ένα υποθετικό μοντέλο εξέλιξης μιας τουριστικής περιοχής. Σε αυτό το μοντέλο παρουσίασε έξι στάδια εξέλιξης του τουρισμού σε ένα προορισμό. Αυτά τα στάδια είναι:

- Η Εξερεύνηση (Exploration)
- Η Εμπλοκή (Involvement)
- Η Ανάπτυξη (Development)
- Η Εδραίωση (Consolidation)
- Ο Μαρασμός (Stagnation)
- Η Παρακμή (Decline) ή η Αναζωογόνηση (Rejuvenation)

Σχεδιάγραμμα 1.5.1β: Υποθετική Εξέλιξη μιας Τουριστικής Περιοχής,



Πηγή: Butler, (1980)

Ο Butler θεωρεί ότι οι περισσότεροι τουριστικοί προορισμοί εκφράζονται από αυτό το μοντέλο (Andriotis, 2000). Μια σειρά μελετών δείχνουν ότι το μοντέλο κύκλου ζωής του Butler μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορους προορισμούς (Hovinen, 1981, Oglethorpe, 1984, Nelson & Wall, 1986, Williams, 1993).

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2001) βασιζόμενοι στις αναλύσεις των Greenwood (1972), Noronha (1975) και Pearce (1992, 1992) διαμόρφωσαν ένα εξελικτικό μοντέλο τριών σταδίων τουριστικής ανάπτυξης (Εξερεύνηση, Ανάπτυξη, Κορύφωση) που ανά στάδιο εξετάζονταν τρεις παράμετροι:

1. Οι αλλαγές στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή.
2. Οι παράγοντες που κατά κύριο λόγο συνέβαλαν σε αυτές τις αλλαγές.
3. Τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης.

Το μοντέλο αυτό αφορούσε κυρίως τις αγροτικές κοινότητες ή τα μικρά αστικά κέντρα της υπαίθρου, τις γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές και τα νησιά (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 37 – 40).

1.5.2. Μορφολογικά Μοντέλα

Ο Wolfe (1958) αναγνώρισε την οικιστική ζώνη, τη ζώνη διαμονής τουριστών καθώς και την κεντρική – εμπορική ζώνη. Ο Lavery (1971) αναγνώρισε συστατικά όπως η προβλήτα, η παραλιακή και η ξενοδοχειακή ζώνη, καθώς και την οικιστική ζώνη που ήταν πιο απομακρυσμένη από αυτή που τοποθετούνταν οι ξενοδοχειακές μονάδες.

Ο Weaver (1993) εστίαστηκε στα χαρακτηριστικά όπως η τοποθεσία και η εναλλαγή του αριθμού των ξενοδοχείων, ξενώνων και άλλων υποδομών, και υπηρεσιών. Ο Weaver (1993) αναγνώρισε πέντε ζώνες εντατικής τουριστικής δραστηριότητας. Αυτές οι ζώνες είναι:

1. Η ειδική τουριστική ζώνη (Specialized Tourist Zone)
2. Η κεντρική εμπορική ζώνη (Central Business District)
3. Οι τοπικές γειτονιές (Local Neighborhoods)
4. Η ζώνη θέρετρου (Resort Strip)
5. Οι Περιφερειακές Περιοχές (Rural Areas)

Ο Weaver (1993) θεωρεί ότι η εντατική τουριστική δραστηριότητα στα νησιά παρατηρείται μόνο στην παράκτια ζώνη ή σε λίγες περιοχές που βρίσκονται μακριά από την ακτή. (Καραμολέγκου, 2008:17-18)

Το μοντέλο του Weaver σε ένα μεγάλο βαθμό συμπληρώνεται και από τις προσπάθειες άλλων ερευνητών. Ο Smith (1992) δημιούργησε ένα υποθετικό μοντέλο ανάπτυξης τουριστικού θέρετρου, παραπλήσιο με αυτό του Weaver (1993). Το μοντέλο του Smith (1992: 216) έχει ένα σχεδιασμένο πυρήνα περιτριγυρισμένο με άναρχες υποδομές διαμονής, εστίασης, επιχειρήσεων και οικιστικών περιοχών. Ο Meyer – Arendt (1990) σχεδίασε ένα μοντέλο μορφολογικής εξέλιξης βάσει του Κόλπου του Μεξικό. Αναγνώρισε ως πυρήνα της τουριστικής ανάπτυξης την Κεντρική Εμπορική Ζώνη (Central Business District) που διευρύνεται και προς τις δύο κατευθύνσεις για να καλύψει τη δημιουργουμένη ζήτηση.

1.5.3 Τύποι Διασποράς ή Αλλογενούς Ανάπτυξης

Σε ορισμένες περιοχές του κόσμου όπου ο τουρισμός θεωρείται ως το γενεσιουργό αίτιο των προβλημάτων ή της κοινωνικής αλλαγής, οι ιθύνοντες με στόχο να αποφευχθεί η συνάντηση τουριστών και ντόπιων έχουν δημιουργήσει τουριστικά γκέτο ή αλλιώς αλλογενείς περιοχές (Andriotis, 2000: 40). Η τουριστική ανάπτυξη σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, παραδοσιακά οργανώνεται με τη μέθοδο της αλλογενούς ανάπτυξης (Enclave Development). Αυτού του τύπου η ανάπτυξη επιτρέπει στις κυβερνήσεις δυνητικά να επενδύουν περιορισμένους πόρους σε γεωγραφικά προσδιορισμένες και απομονωμένες περιοχές, ενώ παράλληλα επιτρέπει την ανάπτυξη ενός προϊόντος που απευθύνεται κυρίως στην τουριστική αγορά της Δύσης. Ένας σημαντικός αριθμός λιγότερο ανεπτυγμένων κρατών έχει υιοθετήσει αυτή τη μέθοδο. Κάποιες από αυτές είναι η Ινδονησία, η Δομινικανή Δημοκρατία και η Γκάμπια (Dobson & Snelgrove, 2005).

Ο Goonatilake (1978: 7) ορίζει τις αλλογενείς περιοχές ως «μεμονωμένα νησιά της χώρας αποκλεισμένα και απομακρυσμένα από τον υπόλοιπο πληθυσμό». Η μόνη επαφή και επικοινωνία που υπάρχει μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων είναι μέσω του εργαζόμενου ντόπιου προσωπικού στον τουρισμό. Ως συνέπεια, ξένες επιρροές διαφθοράς όπως ο αλκοολισμός, η πορνεία, η επαιτεία, ο τζόγος και η μόλυνση της κοινωνίας υποδοχής εξαλείφονται (Andriotis, 2000: 40). Η διασπορά την ανάπτυξης σε μία περιοχή θεωρείται ως «χρηστή αναπτυξιακή πολιτική για περιβαλλοντικούς λόγους, αφού η συγκέντρωση υποδομής δίνει τη δυνατότητα για καλύτερο έλεγχο και υψηλότερο επίπεδο περιβαλλοντικής ποιότητας» (Καραμολέγκου, 2008:17-18)

Παρόλο που ο αλλογενής τουρισμός μπορεί να προστατέψει καλύτερα την κοινωνία και το περιβάλλον, προωθεί μόνο μερικούς οικονομικούς διαύλους στην τοπική και περιφερειακή κοινωνία σε σχέση με τον εκτεταμένο τρόπο τουριστικής ανάπτυξης (Καραμολέγκου, 2008:17-18)

1.6 Συμπεράσματα

Ο τουριστικός κλάδος αποτελεί αναμφισβήτητα έναν από τους μεγαλύτερους οικονομικούς κλάδους στον κόσμο. Όπως όμως είναι γνωστό, ο συμβατικός μαζικός τουρισμός, αναπτυσσόμενος άναρχα, προκαλεί έντονες πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον, σπαταλά τους φυσικούς πόρους, αλλοιώνει το δομημένο περιβάλλον και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών, ενώ ένα άλλο χαρακτηριστικό του είναι η άνιση περιφερειακή κατανομή των κερδών μεταξύ των διαφόρων περιοχών. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση των πολιτών στα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός, οδήγησε στην ανάγκη για ανάπτυξη νέων, ήπιων μορφών τουρισμού, που συμβάλλουν στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα ενισχύουν το εισόδημα των κατοίκων στις περιοχές-προορισμούς.

Οι εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού συνθέτουν ένα νέο πρότυπο αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, οι σημαντικότερες μορφές του οποίου γενικά είναι ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο φυσιολατρικός και περιπατητικός τουρισμός, ο ορειβατικός τουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο θεραπευτικός κ.λ.π.

Κεφάλαιο 2

Ιαματικός Τουρισμός

2.1 Εισαγωγή

Η αξία του νερού είναι αδιαμφισβήτητη διαμέσου των αιώνων. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις προνομιούχες χώρες που η φύση τους χάρισε όχι μόνο τοπία με πλούσιες εναλλαγές, αλλά και πηγές με θεραπευτικές ιδιότητες. Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας, είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές τις οποίες και σχηματίζουν υπάρχουν και οι θερμοπηγές που πάνω τους οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (thisavros, 2008).

Αν και η αξία των ιαματικών πηγών είναι αναμφισβήτητη, τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εγκαταλειφθεί. Οι εγκαταστάσεις δεν εκσυγχρονίζονται, οι πολίτες δεν ενημερώνονται σωστά, ενώ η βαρύτητα συγκεντρώνεται γύρω από τα φάρμακα ως το πιο άμεσο και αποτελεσματικό μέσο θεραπείας. Η λανθασμένη μάλιστα εντύπωση ότι τα ιαματικά ύδατα ενδείκνυνται μόνο για παθήσεις ηλικιωμένων αποθαρρύνει τον κόσμο από τον θερμαλισμό και του στερεί μια ιαματική μέθοδο ίασης που όχι μόνο θεραπεύει αλλά συγχρόνως ψυχαγωγεί (thisavros, 2008).

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια εκτενής αναφορά σχετικά με τον ιαματικό τουρισμό. Ξεκινώντας θα γίνει μια ιστορική αναδρομή στα χρόνια του Ηρόδοτου, του Ιπποκράτη, της Ρωμαϊκής εποχής μέχρι και την σημερινής κατάστασης που βιώνει ο ιαματικός τουρισμός. Η αναφορά των σημαντικότερων ιαματικών κέντρων της Ευρώπης και κατ' επέκταση της Ελλάδας θεωρήθηκε απαραίτητη μιας και αποτελεί βασικό πυρήνα οικονομικών εσόδων και εισροής τουριστών. Στην συνέχεια θα αναλυθούν οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών και συγκεκριμένα τα οικονομικά οφέλη που επιτυγχάνονται δια μέσου αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού.

2.1 Ιστορική Αναδρομή Ιαματικού Τουρισμού

Οι θεραπευτικές ιδιότητες του νερού ήταν γνωστές από πολύ παλιά. Το 2.000 π.χ. οι Βαβυλώνιοι είχαν συνδέσει την έννοια του γιατρού με αυτόν που γνώριζε πολύ καλά το νερό. Στην Ελληνική μυθολογία αναφέρονται συχνά οι θαυματουργές θεραπευτικές ιδιότητες πολλών πηγών και το 5ο π.χ. αιώνα η εμπιστοσύνη αυτή προς το ιαματικό νερό εκφράζεται με την ίδρυση των Ασκληπιείων που κτίζονται κοντά στις Ιαματικές Πηγές. (Ντεληθανάσης & Ράπη, 2008).

Η ιστορία των ιαματικών πηγών αρχίζει από την αρχαία Ελλάδα. Ο πρώτος παρατηρητής των πηγών αυτών με θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ο ιστορικός Ηρόδοτος (484 – 410 π.Χ.). Αυτός περιέγραψε ορισμένες ιαματικές πηγές και συνιστούσε, κάνοντας λίγο και τον γιατρό, η λουτροθεραπεία να γίνεται σε ορισμένες εποχές του χρόνου και για 21 συνεχείς μέρες (nikaria, 2008).

Ο Ιπποκράτης από την Κω (460 – 375 π.Χ.) που θεωρείται ο θεμελιωτής της ιατρικής επιστήμης και πατέρας της υδροθεραπείας, ασχολήθηκε πολύ με τα διάφορα φυσικά νερά, που τα διέκρινε σε ελώδη, εννοώντας τα νερά που υπάρχουν στα έλη και στις λίμνες, σε όμβρια, που σχηματίζονται από τη βροχή και σε εκείνα που αναβλύζουν από πετρώματα, δηλ. τα μεταλλικά. Αυτά, λέγει, αναβλύζουν και περιέχουν σίδηρο, χαλκό, αργυρό, χρυσό, θείο και άλλα μεταλλικά στοιχεία (nikaria, 2008).

Η εξέλιξη των ιαματικών πηγών είναι στενά συνδεδεμένη με τις αντιλήψεις της ιατρικής παθολογίας. Σε εποχές όπου η ιατρική επιστήμη εφαρμόζει φυσικά μέσα θεραπείας των διαφόρων παθήσεων παρατηρούμε και ανάπτυξη των ιαματικών πηγών. Με την έκρηξη της χημικής φαρμακολογίας και την εξέλιξη της χειρουργικής, εγκαταλείπεται και η αντίληψη περί ιαματικότητας των πηγών. Αποτέλεσμα αυτών των ισορροπιών είναι η παρακμή των λουτροπόλεων μας, οι οποίες άνθισαν μετά το 1930 και η μετατροπή τους σε «ηλικιωμένες πόλεις» (thermoydravlikos, 2008).

Η ιαματική λουτροθεραπεία βρίσκει ευρύτερη εφαρμογή τους δύο τελευταίους αιώνες. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία , Ιταλία , Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία) κατασκευάστηκαν νέα λουτροθεραπευτήρια που αντικατέστησαν τις παλιές Ρωμαϊκές Θέρμες . Μετά το δεύτερο παγκόσμιο

πόλεμο έγιναν βελτιώσεις η ακόμη καινούργια ιδρύματα των οποίων η λειτουργία εναρμονίζεται με τις σύγχρονες ιατρικές αντιλήψεις για την ωφελιμότητα της ιαματικής λουτροθεραπείας (iama, 2008).

Η αρχή στην οργάνωση των λουτροπόλεων έγινε στις αρχές του αιώνα μας. Το 1918 έγινε για πρώτη φορά ιδιαίτερη υπηρεσία ιαματικών πηγών στο τότε Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Το 1936 οι ιαματικές πηγές της χώρας μας μπήκαν στην αρμοδιότητα του τότε Υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού . Το 1945 περιήλθαν στη Γενική Γραμματεία Τουρισμού και από το 1950 μέχρι σήμερα υπάγονται στις αρμοδιότητες του ΕΟΤ (Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού), που ιδρύθηκε το χρόνο εκείνο, σαν κλάδος του Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως (iama, 2008).

Στην σημερινή εποχή η "λουτροθεραπεία" εξελίσσεται και λαμβάνει τη μορφή του "ιαματικού τουρισμού" ο δε ασθενής γίνεται σταδιακά και τουρίστας. Η επαναληπτική μορφή που έχει η υδροθεραπεία (ορισμένος αριθμός λούσεων σε ορισμένο χρονικό διάστημα), για να ολοκληρωθεί η θεραπεία, θέτει στη διάθεση του ασθενούς πολύ χρόνο και για άλλες δραστηριότητες. Έτσι δημιουργήθηκαν τα θέρετρα του Ιαματικού Τουρισμού (SPA) που συνδυάζουν εκτός της υγείας και την ψυχαγωγία. (Ντεληθανάσης & Ράπτη, 2008).

Ο τουρισμός υγείας ο οποίος συνεχώς εξελίσσεται, σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την υγεία όπως τον ιατρικό έλεγχο, την ειδική διαιτητική, την θεραπεία με βιταμίνες, τις βοτανοθεραπείες, τη γυμναστική, τις ειδικές θεραπείες όπως αντικαπνιστική, θεραπεία τον άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, εκμάθηση ύπνου και την έρευνα την σωστής γραμμής του σώματος αισθητική (Ντεληθανάσης & Ράπτη, 2008).

Σήμερα, ο ρόλος των ιαματικών νερών επαναπροσδιορίζεται, όχι μόνο στην ιατρική αλλά και στην κοσμετολογία. Στη Γαλλία, τέσσερις τουλάχιστον εταιρείες κυκλοφορούν σειρές καλλυντικών προϊόντων με το όνομα της πηγής από όπου αντλούν το νερό τους. Αλλά η τάση εξαπλώνεται και σε άλλες χώρες και τείνει να γίνει μόδα (iama, 2008).

2.2 Ο Ιαματικός Τουρισμός στην Ευρώπη

Όπως συμπεραίνεται και από το πρώτο κεφάλαιο ο θεραπευτικός τουρισμός είναι μία επιλεκτική μορφή τουρισμού με σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα. Είναι η μορφή τουρισμού που υφίσταται τις λιγότερες αρνητικές επιδράσεις από τυχόν δυσμενείς συγκυρίες και μπορεί να δώσει δωδεκάμηνη τουριστική περίοδο. Πολλά κέντρα τουρισμού υγείας λειτουργούν σήμερα στην κεντρική Ευρώπη και συγκεκριμένα στην Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ελβετία, Αυστρία και λιγότερο στο Βέλγιο, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Φιλανδία, Σουηδία (Κοκάλας, 1999).

Υπάρχουν πολλά κέντρα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπου ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας τους (π.χ. Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρουμανία, Ρωσία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία). Στο χώρο της Μεσογείου εκτός της Ιταλίας, Ισπανίας, Ελλάδας και Πορτογαλίας, ιαματικό τουρισμό και τουρισμό υγείας έχουν επίσης αναπτύξει το Ισραήλ, η Τουρκία, η Τυνησία, το Μαρόκο και η Κύπρος (Ντεληθανάσης & Ράπτη 2008). Πιο αναλυτικά (Σπαθή, 2000):

- **Στην Ελβετία**, λειτουργούν 22 ιαματικά κέντρα και εξειδικεύονται περισσότερο στην θεραπεία για πρόληψη. Το κλίμα το υψόμετρο της τοποθεσίας όπου βρίσκονται ορισμένα από τα κέντρα αυτά είναι ιδανικά για την προσφορά προϊόντων που προορίζονται για ανάρρωση και χαλάρωση.
- **Στην Πορτογαλία**, λειτουργούν 40 κέντρα ιαματικού τουρισμού και για τον κλάδο του τουρισμού υγείας συμβαίνει το ίδιο με την Ισπανία, δηλαδή δεν υπάρχουν προοπτικές.
- **Στο Βέλγιο** λειτουργούν λίγα κέντρα ιαματικού τουρισμού ενώ τα κέντρα τουρισμού υγείας είναι περισσότερα. Εκ των επισκεπτών οι περισσότεροι είναι ημεδαποί τουρίστες αφού βρέθηκε ότι επί συνόλου 240.222 διανυκτερεύσεων (1990) στα κέντρα τουρισμού, το 88.88% πραγματοποιήθηκε από Βέλγους και το υπόλοιπο 11,17% από αλλοδαπούς επισκέπτες.
- **Στην Βόρεια Ευρώπη** και συγκεκριμένα στη Σουηδία και τη Φιλανδία τα προϊόντα του τουρισμού υγείας που προσφέρονται είναι πολύ υψηλών προδιαγραφών, τόσο από άποψη κοινωνική όσο και ιατρική.

- **Στην Τσεχοσλοβακία**, η οποία διαθέτει και αυτή οργανωμένα κέντρα τουρισμού υγείας, το 3,5% (1988) του πληθυσμού της βρέθηκε ότι υποβλήθηκε σε ιαματική θεραπεία.
- **Στη Ρωσία** ένας στους δεκαπέντε Ρώσους πηγαίνει σε ιαματικά κέντρα. Σήμερα οι λουτροπόλεις αυτές προσελκύουν νέους και άτομα όλων των ηλικιών εκτός των άλλων και λόγω της στροφής προς τις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια.
- **Η Βουλγαρία** διαθέτει πάνω από 500 ιαματικές πηγές με εξειδίκευση στη λουτροθεραπεία, κλιματοθεραπεία, θαλασσοθεραπεία. Έχει αξιόλογα κέντρα, που εκτός της υδροθεραπείας, προσφέρουν και προγράμματα τουρισμού υγείας όπως θεραπεία κατά του άγχους, του καπνίσματος, προγράμματα μακροζωίας κλπ.
- **Στην Ιταλία**, που λειτουργούν γύρω στα 200 κέντρα τουρισμού υγείας., κατά το ίδιο έτος 1988 βρέθηκε ότι επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά 2,3 εκατ. άτομα.. Επίσης υπολογίσθηκε ότι το 10% (1988) των εισπράξεων από τον αλλοδαπό τουρισμό προερχόταν από τους επισκέπτες των 12 μεγαλύτερων κέντρων τουρισμού υγείας.
- **Στη Γαλλία** λειτουργούν γύρω στα 50 κέντρα τουρισμού υγείας, εκ των οποίων τα περισσότερα εξειδικεύονται στη θαλασσοθεραπεία και περίπου τα 20 τον Ιαματικό Τουρισμό. Το ποσοστό του πληθυσμού που επισκέπτεται τα κέντρα αυτά δεν υπερβαίνει το 1%, ενώ οι ξένοι τουρίστες αποτελούν πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των λουομένων.
- **Η Ελλάδα** είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές με νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυνται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάτε μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Τα κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας.

2.3 Οι Ιαματικές Πηγές στην Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια από τις πλουσιότερες χώρες σε φυσικές πηγές μεταλλικού νερού. Το νερό αναβλύζει από 752 διαφορετικά γεωγραφικά σημεία (νησιά 229, Στερεά Ελλάδα 156, Μακεδονία 115, Πελοπόννησος 114, Θεσσαλία 57, Ήπειρος 56, Θράκη 25). Η γεωγραφική κατανομή των συνδέεται στενά με την μορφολογία του εδάφους και ειδικότερα με την ύπαρξη τεκτονικών ρηγμάτων και ηφαιστείων (Iama, 2008).

Η ζήτηση για τον ιαματικό τουρισμό στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, ιδίως στις μεγάλες λουτροπόλεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των λουομένων προσέρχεται κατά πρώτον το μήνα Σεπτέμβριο και ακολουθεί ο μήνας Αύγουστος αντίθετα με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο τουρισμό του οποίου ο μήνας αιχμής είναι ο μήνας Αύγουστος. Από εκτιμήσεις προέκυψε ότι κατά την διάρκεια όλου του εξαμήνου, Μάιος-Οκτώβριος, που λειτουργούν συνήθως οι πηγές, το 40% των λούσεων κατά μέσο όρο πραγματοποιήθηκε κατά τον μήνα Σεπτέμβριο του έτους 1995 στις μεγάλες πηγές, το άλλο 32% κατά μήνα Αύγουστο, το 20% περίπου κατά μήνα Ιούλιο, το 5% τον μήνα Οκτώβριο και μόλις το 3% τον μήνα Ιούνιο ενώ κατά τον μήνα Μάιο το αντίστοιχο ποσοστό ήταν ελάχιστο. Αντίθετα, για τις πηγές Τοπικής Σημασίας τα αντίστοιχα ποσοστά φαίνονται πιο εξομαλυσμένα δηλαδή βρέθηκε ότι το ποσοστό των λούσεων που πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Σεπτέμβριο του 1995 αναλογούσε στο 30% του συνόλου των λούσεων όλου του έτους, το 25% κατά το μήνα Αύγουστο και το 15% κατά το μήνα Ιούλιο, το 15% κατά το μήνα Οκτώβριο, το 10% κατά τον μήνα Ιούνιο και το υπόλοιπο 5% κατά τον μήνα Μάιο. Η διαφορά αυτή που παρατηρήθηκε μεταξύ των πηγών Τουριστικής και Τοπικής Σημασίας περισσότερο αποδίδεται στον τόπο προέλευσης των λουομένων. Οι μικρές πηγές προτιμούνται περισσότερο από τον τοπικό πληθυσμό και λιγότερο από τον πληθυσμό της υπόλοιπης χώρας γιατί απαιτούν μικρότερη μετακίνηση των ατόμων ενώ τις μεγάλες λουτροπόλεις τις επισκέπτονται συνήθως άτομα από άλλα μέρη της Ελλάδας που συνδυάζουν την υδροθεραπεία με τις καλοκαιρινές διακοπές τους (Κοκάλας, 2007).

Τα νερά των φυσικών ιαματικών πηγών είναι νερά που πηγάζουν μέσα από τα πετρώματα και βράχους που βγαίνουν από τα έγκατα της γης. Είναι ουσιαστικά μεταλλικά νερά, που περιέχουν διαλυμένα μεταλλικά συστατικά – όπως νάτριο,

κάλιο, ασβέστιο, μαγνήσιο, ράδιο, σίδηρο, ιώδιο, φώσφορο και θείο – ή αέρια – όπως διοξείδιο του άνθρακα, υδρόθειο, άζωτο, οξυγόνο και υδρογόνο. Τα νερά αυτά έχουν διάφορο βαθμό οξύτητας και είναι ή όξινα ή αλκαλικά ή και ουδέτερα (Ioutrapozar, 2008).

Πολυάριθμες είναι οι θεωρίες για την γένεση των μεταλλικών νερών, αλλά όλες αυτές μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις θεωρίες: εξωγενή – ενδογενή – μικτή. Σύμφωνα με την εξωγενή θεωρία τα νερά της βροχόπτωσης καθώς διασχίζουν το υπέδαφος εμπλουτίζονται με διαλυμένα άλατα από τα πετρώματα. Με την ενδογενή θεωρία η προέλευση του μεταλλικού νερού οφείλεται στην εκπομπή αερίων και ατμών εκ μέρους μερικών ηφαιστείων. Ανερχόμενα τα αέρια στην επιφάνεια της γης υγροποιούνται και έτσι σχηματίζονται τα ιαματικά νερά. Οι περισσότερες ιαματικές πηγές στην Ελλάδα, οφείλονται είτε σε τεκτονικά ρήγματα είτε στην ηφαιστειακή ενέργεια η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα (ergoerevnitiki, 2008).

2.4 Ο Ιαματικός Τουρισμός Σήμερα

Ο όρος «ιαματικός τουρισμός», σήμερα με τη στενή παραδοσιακή έννοια αναφέρεται στη μετακίνηση ανθρώπων για αναζήτηση ίασης σε ιαματικές λουτροπόλεις και οργανωμένα ιαματικά κέντρα, που χρησιμοποιούν βασικά τα νερά ιαματικών πηγών. Η επαναληπτική μορφή της θεραπείας και οι πολλές ελεύθερες ώρες που παρεμβάλλονται μεταξύ των λουτρών, διέθεσαν στον ασθενή πολύ χρόνο και για άλλες δραστηριότητες. Έτσι στις μέρες μας δημιουργήθηκαν τα θέρετρα του ιαματικού τουρισμού (spas), που συνδυάζουν τη θεραπεία με τη ψυχαγωγία (recreation), καθιστώντας σταδιακά τον ασθενή και τουρίστα. (Ντεληθανάσης & Ράπτη, 2008).

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει και η εξέλιξη του ιαματικού τουρισμού προς τον τουρισμό υγείας (health tourism), ο οποίος αποτελεί το σύγχρονο τύπο του θεραπευτικού τουρισμού με τη μεγάλη εξειδίκευση και επέκταση των δραστηριοτήτων, αφού νέες τεχνολογίες προστέθηκαν στα ιαματικά λουτρά. Ο ιαματικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας αποτελούν δυο εντελώς διαφορετικά πράγματα, έστω και αν έχουν κοινό σκοπό την πρόληψη, την επανάκτηση και τη διατήρηση της υγείας. Ο τουρισμός υγείας, ο οποίος συνεχώς εξελίσσεται, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την υγεία,

όπως τον ιατρικό έλεγχο, την ειδική διαιτητική, τη θεραπεία με βιταμίνες, τη βοτανολογία, τη γυμναστική, τις ειδικές θεραπείες, όπως αντικαπνιστική, θεραπεία κατά του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, αισθητική κλπ. (Σπαθή, 2000).

Το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα ο κλάδος του ιαματικού τουρισμού συνδέεται άμεσα με την απάντηση στο ερώτημα «που τελειώνει η ιατρική και που αρχίζει ο τουρισμός» καθώς και αν τα ιαματικά θέρετρα πρέπει να μπορούν να είναι μέρος της τουριστικής βιομηχανίας. Η διαπίστωση είναι, ότι για την ανάπτυξη και την εμπορική επιτυχία του συγκεκριμένου κλάδου απαιτείται πλέον η διαφοροποίηση του συγκεκριμένου προϊόντος. Τα κέντρα ιαματικού τουρισμού και τα κέντρα τουρισμού υγείας θα πρέπει να διευρύνουν τους στόχους τους για να είναι δυνατή η προσέλκυση νέων πελατών. Θα πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρουν υπηρεσίες σε πελάτες διαφορετικών οικονομικών καταστάσεων καθώς και σε πελάτες πέρα από την κλασική πελατεία: άτομα προχωρημένης ηλικίας χωρίς διάθεση για συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες (Διδασκάλου, 1999).

Ένα σύγχρονο και ανταγωνιστικό ιαματικό τουριστικό προϊόν θα πρέπει να καλύπτει τις ανάγκες ατόμων που θέλουν να ακολουθήσουν μια συγκεκριμένη θεραπευτική αγωγή, αλλά και ατόμων που (Hall, 1992):

- αναζητούν αθλητικές δραστηριότητες
- επιθυμούν να χαλαρώσουν και να ξεκουραστούν
- επιθυμούν να παρατείνουν τη νεότητά τους
- θέλουν να πραγματοποιήσουν ολιγοήμερες διακοπές
- προληπτικά ακολουθούν μια μορφή θεραπευτικής αγωγής

2.5 Κατανομή Ιαματικών Πηγών στην Ελλάδα

Σχεδόν σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού (Σπαθή, 2008).

Όπως είναι φυσιολογικό, σχεδόν όλες οι Ιαματικές Πηγές Τουριστικής Σημασίας προσφέρουν λουτροθεραπεία. Όμως, όπως προκύπτει από τον ακόλουθο

πίνακα, καμία πηγή δεν συνδυάζει τη λουτροθεραπεία και με τις τρεις άλλες μορφές θεραπείας μαζί. Ειδικότερα, 11 (45,8%) πηγές προσφέρουν αποκλειστικά λουτροθεραπεία, τέσσερις (16,6%) συνδυάζουν τη λουτροθεραπεία με την ποσιθεραπεία, 3(12,5%) προσφέρουν λουτροθεραπεία και εισπνοθεραπεία, μία πηγή (4,1%) προσφέρει λουτροθεραπεία, ποσιθεραπεία και εισπνοθεραπεία, ενώ καμία πηγή τουριστικής σημασίας δεν προσφέρει πηλοθεραπεία. Επιτόπια ποσιθεραπεία γίνεται στις πηγές Λουτρακίου, Κορίνθου, Πλατυστόμου Φθιώτιδας και Τραϊανούπολης Έβρου, οι οποίες διαθέτουν ειδικά διαμορφωμένα περίπτερα με εισιτήριο εισόδου. Στις πηγές Νιγρίτας Σερρών, Ξυνού Νερού Φλώρινας, Καϊάφα, Λουτρακίου Πέλλας, Καρδίτσας του νομού Καρδίτσας, Τρύφου Αιτωλοακαρνανίας κλπ, η ποσιθεραπεία γίνεται ελεύθερα λουτροθεραπεία (Σπαθή, 2000).

Σύμφωνα με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας & Δημόσιων Έργων οι εγκαταστάσεις αξιοποίησης ιαματικών πηγών (Κ.Υ.Ι.Υ) είναι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, οι οποίες (ΦΕΚ (1067 / Β / 3.12.97)) :

1. Διαθέτουν δυνατότητα χρήσης ιδιόκτητου ή όχι Φυσικού Ιαματικού Πόρου, δηλ Ιαματικής Πηγής, Ιαματικού Τόπου, Ιαματικών Πηλοειδών, Ιαματικών Συντελεστών, όπως οι τελευταίοι ορίζονται στο Β.Δ.23/4-3/5/1923.
2. Προσφέρουν υπηρεσίες ειδικής θεραπευτικής και προληπτικής αγωγής, και συναφών ευεργετημάτων, τα οποία προκύπτουν από τη χρήση του Ιαματικού Ρευστού.
3. Αξιοποιούν προϊόντα Ιαματικών Πόρων και Συντελεστών, όπως το Ιαματικό Ρευστό και τα υποπροϊόντα του, το κλίμα, την τοποθεσία, το ύψος και τη θάλασσα.
4. Εξασφαλίζουν την ικανοποιητική (με την έννοια της αειφορίας) εκμετάλλευση του φυσικού ιαματικού πόρου και την εναρμονισμένη συνύπαρξη των κτιριακών εγκαταστάσεων με το φυσικό περιβάλλον των περιοχών όπου δημιουργούνται.

Σύμφωνα με την ίδια υπουργική απόφαση οι εγκαταστάσεις αυτές πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες των ακόλουθων κατηγοριών της ειδικής τουριστικής πελατείας τους (Σπαθή, 2000):

1. Λουόμενοι με παθήσεις στις οποίες ενδείκνυται η χρησιμοποίηση των Ιαματικών Υδάτων (Λουτροθεραπεία, Ποσιθεραπεία και Εισπνοθεραπεία)
2. Λουόμενοι Προληπτικής Υδροθεραπείας.
3. Επισκέπτες (χρήστες) , που ενδιαφέρονται για εξωιατρικές δραστηριότητες (περιποίηση σώματος , προσώπου, κλπ), η προσφορά των οποίων βασίζεται στο συγκριτικό πλεονέκτημα της παράλληλης ύπαρξης του ιαματικού ρευστού σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους και προσαρμοσμένους στις απαιτήσεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής αντίληψης για την τουριστική υποδομή και ανωδομή.

Πίνακας 2.5: Ιαματικές Πηγές Τουριστικής Σημασίας σε Σχέση με το Είδος Θεραπείας που Παρέχουν

Όνομασία Ιαματικής Πηγής & Νομός	Είδος Θεραπείας				
	Λουτρο- θεραπεία	Εισπνο- θεραπεία	Ποσι- θεραπεία	Πηλο- θεραπεία	Αριθμός Θεραπειών
1. Αιδηψός (Ν. Εύβοιας)	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι	2
2. Θερμοπούλες (Ν. Φθιώτιδας)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
3.ΚαμμέναΒούρλα (Ν. Φθιώτιδας)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
4. Πλατύστομο (Ν. Φθιώτιδας)	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι	2
5. Υπάτη (Ν. Φθιώτιδας)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
6. Βουλιαγμένη (Ν. Αττικής)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
7. Μέθανα (Ν. Αττικής)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
8. Λουτράκι (Ν. Αττικής)	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι	2
9. Κουνουπέλι (Ν. Ηλείας)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
10. Κυλλήνη (Ν. Ηλείας)	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι	2
11. Καϊάφας (Ν. Ηλείας)	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι	2
12. Ελευθεραί (Ν. Καβάλας)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
13. Νιγρίτα Θέρμα (Ν. Σερρών)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
14. Νιγρίτα (Ν. Σερρών)	Όχι	Όχι	Ναι	Όχι	1
15. Λαγκαδάς (Ν. Θεσσαλονίκης)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
16. Σμόκοβος (Ν. Καρδίτσας)	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	3
17. Ικαρία (Ν. Σάμου)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
18. Κύθνος (Ν. Κυκλάδων)	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	1
19. Σουρωτή* (Ν. Θεσσαλονίκης)	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	1
20. Ξυνό Νερό (Ν. Φλώρινας)	Όχι	Όχι	Ναι	Όχι	2
21.Καλλιθέα Ρόδου (Ν. Δωδεκανήσου)	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι	2
22. Ποτάμιο ** (Ν. Σάμου)	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	0
23. Κίρρας **(Ν. Φώκιδας)	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	0
24.ΣάριζαΆνδρου (Ν. Κυκλάδων)	Όχι	Όχι	Ναι	Όχι	1

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω οι δυνατές υπηρεσίες σε ξενοδοχεία ή θέρετρα πρέπει να είναι οι εξής (Goodrich & Goodrich, 1991):

- Χορτοφαγία ή ειδική δίαιτα
- Σκευάσματα βιταμινών
- Καθημερινά προγράμματα άσκησης
- Γιόγκα
- Βελονισμός
- Πισίνες κολύμβησης με θερμά νερά (εσωτερικές ή εξωτερικές)
- Υδρομασάζ
- Χειρομασάζ
- Καταπολέμηση κυτταρίτιδας
- Σάουνα
- Αγωγές Υδροθεραπείας
- Επιθέματα πηλού
- Προγράμματα καταπολέμησης καπνίσματος
- Διάφορα λουτρά (π.χ. ευκαλύπτου, χαμάμ)
- Επιθέματα και ροφήματα βοτάνων
- Χρήση ακτινοβολίας
- Συνεδρίες ανάπτυξης μυών και τεχνικών χαλάρωσης
- Αγωγές αισθητικής, όπως προσώπου, κλπ.

2.6 Η Θεραπευτική Ενέργεια των Ιαματικών Νερών

Τα ιαματικά νερά πηγάζουν μέσα από πετρώματα και μέσα από τη διαδρομή τους μέχρι την επιφάνεια της γης, αποκτούν τα μεταλλικά συστατικά τους στα οποία οφείλεται και η θεραπευτική τους δράση (wikipedia, 2009).

Η ενέργεια των ιαματικών νερών κατά τους ειδικούς για την θεραπεία διαφόρων παθήσεων είναι φαρμακοδυναμική, θερμική και βιολογική. Πιο αναλυτικά (iama, 2009):

- Η φαρμακοδυναμική ενέργεια οφείλεται στα διαλυμένα συστατικά των μεταλλικών νερών. Τα συστατικά αυτά είναι ιόντα και στο φορτίο τους οφείλεται κυρίως η ευεργετική επίδραση των διαλυμένων ουσιών.
- Η θερμική ενέργεια του ιαματικού νερού συνίσταται στο ερεθισμό του δέρματος, εξαιτίας του οποίου η κυκλοφορία του αίματος γίνεται πιο έντονη και εναλλαγή της ύλης μεγαλύτερη.
- Η θεραπευτική δράση των ιαματικών νερών εξαιτίας της ραδιενέργειας οφείλεται αφενός στην μεταστοιχείωση του ραδίου και κυρίως στο ραδόνιο αφετέρου στα ραδιενεργά στοιχεία, τα οποία παραλαμβάνει το νερό από τα πετρώματα που περνάει.

2.7 Ο Νομός Φθιώτιδας

Ο νομός Φθιώτιδας αποτελεί μία μικρογραφία της Ελλάδας με χαρακτηριστικές ομοιότητες του μέρους προς το όλο στρατηγική θέση, έντονο ανάγλυφο, εύφορες εκτάσεις, θάλασσες, ιδανικό κλίμα και ποικιλία πλουτοπαραγωγικών πηγών και δραστηριοτήτων, συνεχής κατοίκηση από την αρχαιότητα, ιστορία και πολιτισμός (esc162, 2009).

Ο νομός Φθιώτιδας με έκταση 4.441 τετρ. χλμ. είναι ένας κατ' εξοχήν ορεινός νομός καθώς η μόνη σημαντική πεδινή του έκταση (300 τετρ.χλμ.) είναι αυτή που σχηματίζεται εκατέρωθεν του ποταμού Σπερχειού που διασχίζει το νομό από τα δυτικά προς τ' ανατολικά το νομό, σε μήκος 80 χιλιομέτρων. Ο Σπερχειός εκβάλλει στο Μαλιακό κόλπο που συνεχώς μικραίνει λόγω των άφθονων ιζημάτων του ποταμού που έχουν αλλάξει την οριογραμμή της ακτής τα τελευταία 3.000 χρόνια, με αποτέλεσμα τα Στενά των Θερμοπυλών από ένα στενό πέρασμα μερικών δεκάδων μέτρων, να έχουν μεταβληθεί σε μια πλατιά πεδινή εύφορη έκταση (pezoropia, 2009)

Πίνακας 2.7: Στοιχεία Νομού Φθιώτιδας

Έκταση τετρ.χλμ.	4.441
Ποσοστό στο σύνολο της Ελλάδας	3,2%
Πληθυσμός (2001)	178.771
Σπουδαιότερες πόλεις	Λαμία, Δομοκός, Αταλάντη
Συνορεύει με τους νομούς	Μαγνησίας, Λαρίσης, Καρδίτσας (βόρεια) , Ευρυτανίας (δυτικά), Αιτωλ/νίας, Φωκίδας, Βοιωτίας (νότια)
Μορφολογία %	Ορεινός 38% – Ημιορεινός 41% – Πεδινός 21%
Βουνά	Βαρδούσια (τμήμα) 2495μ. - Παρνασσός (τμήμα) 2457μ., Τυμφρηστός (τμήμα) 2315μ. Οίτη (τμήμα) 2152μ. Οξιά (τμήμα) 1926μ. - Όθρυ (τμήμα) 1726μ. Κοκκάλια (τμήμα) 1720μ. Λυκομνήματα (τμήμα) 1522μ. - Γουλινάς 1467μ. - Καλλίδρομο 1399μ. Μαυροράχη (τμήμα) 1365μ. - Αγ. Θεόδωροι 1147μ. Χλωμό 1081μ. - Κνημίδα 938μ. Κασιδιάρης (τμήμα) 1011μ.
Ποτάμια	Σπερχειός 80χλμ., Κηφισός (τμήμα), Ασωπός, Γοργοπόταμος, Βιστρίτσα (Ιναχος)
Μήκος ακτών	210χλμ.
Ψηλότερο χωριό	Νεοχώρι 1240μ. στην Οίτη

Πηγή: pezororia, (2009)

2.7.1 Οικονομικά Στοιχεία Ιδιωτικών Επιχειρήσεων στο Νομό Φθιώτιδας

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας πεδίου της ΠΑΕΠ που πραγματοποιήθηκε το 2003 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα επιχειρήσεων όλης της χώρας, στο νομό Φθιώτιδας δραστηριοποιούνται 9.116 ιδιωτικές επιχειρήσεις. Τα αποτελέσματα για το νομό Φθιώτιδας προκύπτουν από 67 επιχειρήσεις. Ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων του

νομού Φθιώτιδας είναι εκείνος του χοντρικού και λιανικού εμπορίου. Ακολουθούν σε αριθμητική σημασία ο κλάδος των κατασκευών και ο κλάδος των ξενοδοχείων και εστιατορίων (Πίνακας 2.7.1.α: Κλαδική Διάρθρωση των Ιδιωτικών Επιχειρήσεων στο Νομό Φθιώτιδας).

Σε σχέση με την κλαδική διάρθρωση των επιχειρήσεων του συνόλου της χώρας, στο νομό Φθιώτιδας υπερεκπροσωπεύονται οι κλάδοι του χοντρικού και λιανικού εμπορίου καθώς και των κατασκευών ενώ υποεκπροσωπούνται οι κλάδοι των μεταποιητικών βιομηχανιών και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεων και εμπορικών δραστηριοτήτων. Ως προς τη διάρθρωση των επιχειρήσεων του νομού Φθιώτιδας ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων, διαπιστώνεται ότι κυριαρχούν οι επιχειρήσεις πολύ μικρού μεγέθους (ΠΑΕΠ, 2005).

Πίνακας 2.7.1: Κλαδική Διάρθρωση των Ιδιωτικών Επιχειρήσεων στο Νομό Φθιώτιδας

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό
Γεωργία, κτηνοτροφία	2	0,0%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	734	8,1%
Κατασκευές	1318	14,5%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή οχημάτων	4946	54,3%
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	1210	13,3%
Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	302	3,3%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις, εμπορικές δραστηριότητες	302	3,3%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	302	3,3%
Σύνολο	9116	100,0%

Πηγή: ΠΑΕΠ, (2005)

2.7.2 Η Τουριστική Ανάπτυξη στο Νομό Φθιώτιδας

Η ανάπτυξη του τουρισμού, όπως συμβαίνει και για κάθε άλλη οικονομική δραστηριότητα, δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Στόχος είναι η ανάπτυξη του να συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής αναφοράς βελτιώνοντας τόσο τα εισοδήματα και τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων (βραχυπρόθεσμοι στόχοι),

όσο και τις γενικότερες προοπτικές ανάπτυξης του χώρου μέσα από μια διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου, γνώσεων, δεξιοτήτων και προετοιμασίας εναλλακτικών λύσεων για το μέλλον (μακροχρόνιοι στόχοι). Επομένως το ενδιαφέρον δεν πρέπει να επικεντρώνεται αποκλειστικά σε μεγέθη όπως οι αφίξεις και οι διανυκτερεύσεις των τουριστών και να επιχειρείται με κάθε θυσία η μεγιστοποίηση τους, αλλά θα πρέπει να εξετάζονται οι ποσοτικές και ποιοτικές επιπτώσεις, θετικές και αρνητικές, που προκαλεί η αύξηση του τουριστικού ρεύματος και η στάθμιση του τελικού αποτελέσματος όχι μόνο για τη τρέχουσα χρονική περίοδο αλλά και για το απώτερο μέλλον (aegean, 2009).

Ο νομός Φθιώτιδας διαθέτει ιδανικές συνθήκες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και του οικοτουρισμού λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Έχει ένα πλούσιο ανάγλυφο συνδυάζοντας το μεγάλο μήκος των ακτών με τους σημαντικούς ορεινούς όγκους (Χλωμός, Καλλίδρομο, Παρνασσός, Οίτη, Βαρδούσια, Γραμμένη Οξιά, Βελούχι, Όρθρη), την όμορφη φύση με την πλούσια χλωρίδα και τους βιότοπους, σημαντικό αριθμό ιαματικών πηγών, αρχαιολογικά, ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία. Κι όλα αυτά σε μικρή απόσταση από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη όντας στο κέντρο της Ελλάδας και πάνω στον άξονα της Εθνικής Οδού (e-ecology, 2009).

Στις 16 Σεπτεμβρίου του 2005, η Νομαρχία Φθιώτιδας σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών σύνταξε ειδικό επιχειρησιακό πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό χρηματοδοτικό εργαλείο για το νομό και αφορά τη χρηματοδότηση έργων υποδομής και την εκπόνηση μελετών συνολικού προϋπολογισμού 40.000.000 ευρώ. Τα μέτρα, οι ενέργειες και τα έργα που περιέχονται στο Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, έχουν άμεση συνάφεια και συνέργεια με τον Περιφερειακό και Εθνικό σχεδιασμό (mazigiatiiftiotida, 2009).

Ο αντικειμενικός σκοπός του Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος (2006 – 2010) είναι να λειτουργήσει συμπληρωματικά και συνδυαστικά με τα Ευρωπαϊκά και Εθνικά προγράμματα, που θα υλοποιούνται παράλληλα, ώστε να διαμορφώσει συνθήκες ανάπτυξης του νομού. Το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα θέτει τους εξής στόχους: αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νομού όπως (mazigiatiiftiotida, 2009):

- ανάδειξη του φυσικού πλούτου,
- ανάδειξη της πολιτιστικής φυσιογνωμίας του νομού,
- ανάδειξη και ανάπτυξη των τουριστικών πόρων,
- η ενίσχυση και βελτίωση των υποδομών.

Για να ενισχυθεί η ανάπτυξη στο νομό Φθιώτιδας θα πρέπει (teelamia, 2009):

- Να γίνει αναφορά στα λουτρά Πλατυστόμου και να τονιστεί η αναγκαιότητα κατασκευής υποδομών.
- Να γίνει αναφορά στις δυνατότητες των ορεινών όγκων για την ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού και αθλητικών δραστηριοτήτων.
- Να μην περιοριστεί ο αριθμός των χιονοδρομικών κέντρων, ο χώρος του νομού Φθιώτιδας έχει τη δυνατότητα για ένα ακόμη χιονοδρομικό κέντρο.
- Να τονιστεί η δυνατότητα του νομού για την ανάπτυξη του ιστορικού τουρισμού, μέσω των ιστορικών αναφορών (Θερμοπύλες).
- Να δρομολογηθεί η μελέτη του οδικού άξονα Λαμία – Πάτρα (Σύνδεση με Ιόνια Οδό).
- Να είναι ο ήπιος τουρισμός που θα συνδυάζει την τουριστική κατοικία με το σεβασμό του περιβάλλοντος.

Τα πληθυσμιακά τουριστικά μεγέθη χρόνο με το χρόνο αυξάνονται καθώς όλο και περισσότεροι τουρίστες επιλέγουν τον ιαματικό τουρισμό που αναπτύσσεται στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας για τη διάθεση των διακοπών τους. Στον πίνακα που ακολουθεί παρατηρούνται οι διακυμάνσεις της τουριστικής άφιξης ως προς τον αριθμό των τουριστών αλλά και η ανάπτυξη των επιχειρήσεων στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας (Ε.Ο.Τ., 2009).

Πίνακας 2.7.2: Διακυμάνσεις τουριστών και ανάπτυξη επιχειρήσεων ανά έτος.

ΕΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
2005	20.600	78
2006	22.100	93
2007	23.700	112
2008	25.000	120

Πηγή: ΕΟΤ, (2009)

Συγκεκριμένα με βάση στοιχεία του ΕΟΤ, την τελευταία τετραετία διαμορφώθηκε 5-8% αύξηση των τουριστών σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Αυτό είναι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αύξησης, αφού ο αριθμός των τουριστών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους 2008 αγγίζει τους 25.000, αριθμός που οφείλεται στο γεγονός ότι ο ιαματικός τουρισμός, ως εναλλακτική μορφή τουρισμού, προσελκύει τουρίστες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και όχι μόνο εποχιακά (Ε.Ο.Τ., 2009).

Τα αποτελέσματα της προσέλευσης του αριθμού αυτού των τουριστών διαμόρφωσαν έσοδα ύψους 21.000.000 ευρώ για την τουριστική περίοδο 2007- 2008. Με βάση τον πληθυσμό του νομού ο οποίος ανέρχεται σε 178.771 κατοίκους το ποσό αυτό των εσόδων είναι αρκετά σημαντικό και αποτελεί βασική πηγή εσόδων για τους μόνιμους κατοίκους και τους επιχειρηματίες της Φθιώτιδας (Ε.Ο.Τ.,2009).

Ο μεγάλος αριθμός τουριστών ιαματικού τουρισμού βοήθησε κατά πολύ στην ανάπτυξη του νομού. Ξενοδοχειακές μονάδες, καταλύματα, καταστήματα ένδυσης και τροφίμων καθώς και πληθώρα άλλων επιχειρήσεων οφείλουν την ύπαρξή τους σε αυτή τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περιοχής που αναπτύχθηκε καθαρά από τον ιαματικό τουρισμό αποτελεί η περιοχή των Καμένων Βούρλων, η οποία κατά τη διάρκεια του έτους 2008 φιλοξένησε περισσότερους από 11.000 τουρίστες (Ε.Ο.Τ., 2009).

Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων, αλλά και η ανάπτυξη των ήδη υπαρχόντων, οδήγησε στην προσφορά νέων θέσεων εργασίας σε ποικίλους τομείς της οικονομίας. Συγκεκριμένα, με βάση στοιχεία που συλλέχθηκαν από τον ΟΑΕΔ, την τελευταία διετία δημιουργήθηκαν πάνω από 300 νέες θέσεις εργασίας που σχετίζονται άμεσα με τον ιαματικό τουρισμό και αφορούν τόσο εργασία σε διάφορες ήδη υπάρχουσες τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και σε επιχειρήσεις έμμεσα συσχετιζόμενες με την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού (ΟΑΕΔ ,2009).

Από τις προσλήψεις αυτές οι περισσότερες έγιναν μέσω του ΟΑΕΔ, αφού δόθηκαν ισχυρά κίνητρα στις επιχειρήσεις, μέσω των προγραμμάτων stage, να απασχολήσουν άτομα εγγεγραμμένα στους πίνακες ανέργων του ΟΑΕΔ (ΟΑΕΔ, 2009).

2.7.3 Ο Ξενοδοχειακός Τομέας στο Νομό Φθιώτιδας

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, το ξενοδοχειακό δυναμικό του νομού Φθιώτιδας από 196 μονάδες συνολικής δυναμικότητας 8.910 κλινών το έτος 1998, σταδιακά μειώθηκε σε 171 μονάδες δυναμικότητας 7.354 κλινών το έτος 2006. Ο ΕΟΤ χορήγησε συνολικά για περιοχές του νομού Φθιώτιδας μόνο τρεις ειδικές γνωματεύσεις για την υπαγωγή αντίστοιχων τουριστικών επενδύσεων ίδρυσης/επέκτασης ξενοδοχείων, συνολικής δυναμικότητας 220 κλινών, στις διατάξεις του αναπτυξιακού νόμου 3299/04. Κατά τα έτη 1998 μέχρι και τέλος του 2006 έχουν υπαχθεί στις διατάξεις των αναπτυξιακών νόμων συνολικά 12 τουριστικές επενδύσεις του νομού (mountain-oiti, 2009).

Η μείωση των τουριστικών μονάδων και κυρίως του αριθμού των ξενοδοχείων το έτος 2006 με βάση δημοσιεύματα στο Λαμιακό Τύπο, δεν μπόρεσε να καλύψει το μεγάλο ποσοστό τουριστών ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την διαμονή των τουριστών σε περιοχές μακριά από τις ιαματικές πηγές ή σε γειτονικές περιοχές της Φθιώτιδας. Από το 2007 έως και σήμερα υφίσταται σταδιακή αύξηση των τουριστικών μονάδων, πλην των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων.(Λαμιακός Τύπος, 2009)

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διακύμανση των τουριστικών καταλυμάτων του νομού Φθιώτιδας από το 2005 έως και σήμερα (Λαμιακός Τύπος, 2009):

Πίνακας 2.7.3.α: Μέγεθος Τουριστικών Καταλυμάτων Νομού Φθιώτιδας 2005-2008.

ΕΤΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ	ΛΟΙΠΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ
2005	174	230	30
2006	171	112	23
2007	163	367	29
2008	156	410	32

Πηγή: Λαμιακός Τύπος, (2009)

Η εταιρία «ΠΛΑΤΥΣΤΟΜΟ Α.Ε.» έχει εκμισθώσει από την ΕΤΑ (Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης) το συγκρότημα των ιαματικών πηγών Πλατυστόμου, με σκοπό τον εκσυγχρονισμό, την ανακαίνιση και επέκταση των υπάρχουσών εγκαταστάσεων, καθώς και τον εξοπλισμό του υδροθεραπευτηρίου με σύγχρονα μηχανήματα, ώστε να καταστήσουν ιδανικές τις συνθήκες λουτροθεραπείας. Ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, ολοκληρώνεται σε 4 φάσεις (traveldailynews, 2009):

1. Στην Α' φάση ιδρύεται ξενοδοχείο με την ονομασία ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ, δυναμικότητας 63 δωματίων που ανήκει στην Α' κατηγορία (4 αστέρια), ενώ γίνονται ριζικές εκσυγχρονιστικές επεμβάσεις στο χώρο του Υδροθεραπευτηρίου, που όχι μόνον ανακαινίζεται, αλλά επιπλέον εξοπλίζεται με μηχανήματα τελευταίας τεχνολογίας – γαλλικής προελεύσεως – με αποτέλεσμα οι συνθήκες παροχής υπηρεσιών προς τους λουόμενους να είναι άριστες.
2. Σε β' φάση μετονομάζεται και αναβαθμίζεται σε κατηγορία πολυτελείας (5 αστέρων) το υπάρχον ξενοδοχείο ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ, σε ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ Palace, δυναμικότητας 38 δωματίων.
3. Σε γ' φάση επεκτείνεται και ανακαινίζεται το υπάρχον ξενοδοχείο ΞΕΝΙΑ, δυναμικότητας 36 δωματίων και αναβαθμίζεται στην πρώτη κατηγορία (4 αστέρια), με απώτερο σκοπό τη λειτουργική του σύνδεση με το ξενοδοχείο ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ Palace.
4. Τέλος, σε δ' φάση κατασκευάζεται το υπερσύγχρονο συνεδριακό κέντρο πολυτελείας του ξενοδοχείου ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ Palace, δυναμικότητας 200 συνέδρων.

Από στοιχεία που συλλέχθηκαν από τον ΟΑΕΔ, στο σύνολο των 598 επιχειρήσεων οι 80 συμμετείχαν σε κάποιο επιχειρησιακό πρόγραμμα του ΟΑΕΔ και απασχόλησαν 400 άτομα από άλλες χώρες, οι οποίοι φυσικά ήταν νόμιμοι μετανάστες στη χώρα μας. Ένας αριθμός που είναι αρκετά μεγάλος αφού στο σύνολό τους οι εργαζόμενοι αυτών των επιχειρήσεων στο νομό Φθιώτιδας δεν ξεπερνούν τους 1600. Τα νούμερα αυτά αναφέρονται σε εργαζόμενους που εργάζονται νόμιμα σε αυτές τις επιχειρήσεις, έχουν δηλαδή ασφάλεια ΙΚΑ. Όσο αναφορά τις εθνικότητες των μεταναστών που εργάζονται στις επιχειρήσεις ιαματικού τουρισμού είναι Αλβανοί, Βούλγαροι αλλά και Κινέζοι με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών να είναι Αλβανοί

μετανάστες. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η επιλογή αυτών των εργαζομένων από τις επιχειρήσεις έγινε είτε γιατί τις υποχρέωσε κάποιο επιχειρησιακό πρόγραμμα του ΟΑΕΔ το οποίο χρησιμοποίησαν, είτε οι μετανάστες αυτοί ήταν στους πίνακες ανέργων του ΟΑΕΔ, και προσελήφθησαν μέσω κάποιου προγράμματος stage (ΟΑΕΔ, 2009).

Πιο αναλυτικά το ξενοδοχειακό δυναμικό της Στερεάς Ελλάδας και ειδικότερα του νομού Φθιώτιδας, διαθέτει σε γενικό άθροισμα, 156 μονάδες, 3.510 δωμάτια και 6.649 κλίνες.

Πίνακας 2.7.3.β: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Στερεάς Ελλάδας

ΝΟΜΟΣ	Δεδομένα	5****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΑΤΤΙΚΗ - ΑΘΗΝΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	15	32	42	98	62	249
	ΔΩΜΑΤΙΑ	4.177	3.963	3.336	3.711	1.348	16.535
	ΚΛΙΝΕΣ	7.838	7.264	6.037	6.741	2.523	30.403
ΑΤΤΙΚΗ - ΑΘΗΝΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1		8	23	7	39
	ΔΩΜΑΤΙΑ	77		499	757	156	1.489
	ΚΛΙΝΕΣ	125		915	1.338	317	2.695
ΑΤΤΙΚΗ - ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ	13	32	37	102	21	205
	ΔΩΜΑΤΙΑ	2.096	2.952	2.016	3.562	400	11.026
	ΚΛΙΝΕΣ	4.004	5.678	3.856	6.592	730	20.860
ΑΤΤΙΚΗ - ΝΗΣΙΑ ΑΡΓΩΣΑΡΩΝΙΚΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ		10	30	71	49	160
	ΔΩΜΑΤΙΑ		282	1.088	1.629	748	3.747
	ΚΛΙΝΕΣ		545	2.074	3.076	1.485	7.180
ΑΤΤΙΚΗ - ΝΗΣΙΑ ΛΑΚΩΝΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ		3	13	14	2	32
	ΔΩΜΑΤΙΑ		25	168	174	22	389
	ΚΛΙΝΕΣ		58	321	335	36	750
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ		3	21	28	15	67
	ΔΩΜΑΤΙΑ		221	797	635	190	1.843
	ΚΛΙΝΕΣ		485	1.515	1.200	373	3.573
ΕΥΒΟΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	2	8	31	139	30	210
	ΔΩΜΑΤΙΑ	208	1.366	1.855	3.764	624	7.817
	ΚΛΙΝΕΣ	416	2.649	3.525	7.136	1.135	14.861
ΝΗΣΙ ΣΚΥΡΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ		2	4	8	1	15
	ΔΩΜΑΤΙΑ		89	74	109	10	282
	ΚΛΙΝΕΣ		179	134	219	20	552
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	3	3	6	16		28
	ΔΩΜΑΤΙΑ	192	31	76	438		737
	ΚΛΙΝΕΣ	484	69	139	798		1.490
ΦΩΚΙΔΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	11	19	31	11	73
	ΔΩΜΑΤΙΑ	14	614	618	532	101	1.879
	ΚΛΙΝΕΣ	28	1.112	1.137	1.008	197	3.482
ΦΘΙΩΤΙΔΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	4	8	93	50	156
	ΔΩΜΑΤΙΑ	172	312	369	1.873	784	3.510
	ΚΛΙΝΕΣ	368	604	703	3.495	1.479	6.649
ΒΟΙΩΤΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	2	8	11	8	30
	ΔΩΜΑΤΙΑ	24	44	266	264	102	700
	ΚΛΙΝΕΣ	55	80	502	499	185	1.321
ΣΥΝΟΛΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ	37	110	227	634	256	1.264
	ΔΩΜΑΤΙΑ	6.960	9.899	11.162	17.448	4.485	49.954
	ΚΛΙΝΕΣ	13.318	18.723	20.858	32.437	8.480	93.816

Πηγή: Statistiki, (2009)

Αναπτυγμένη μορφή ξενοδοχειακών σχολών στο νομό Φθιώτιδας δεν υφίσταται έως και τη δεδομένη χρονική στιγμή, με μόνες εξαιρέσεις, την ιδιωτική σχολή τουριστικών επιχειρήσεων 'le gourmet', αλλά και το δημόσιο και ιδιωτικό ΙΕΚ που λειτουργεί στην περιοχή, με αντικείμενο σπουδών τα τουριστικά επαγγέλματα (Λαμιακός Τύπος, 2009).

2.7.4 Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού στο Νομό Φθιώτιδας

Ο τουρισμός στη Φθιώτιδα ξεκίνησε να αναπτύσσεται παράλληλα με την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή. Και αυτό γιατί ο νομός Φθιώτιδας δεν χαρακτηρίζεται ως περιοχή με παραλίες οι οποίες θα μπορούσαν να προσελκύσουν, αυτές κάθε αυτές, τουρίστες για την πραγματοποίηση των διακοπών τους. Με την ανάπτυξη όμως του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή, οι τουρίστες συνδύαζαν τις δυο μορφές τουρισμού, εναλλακτικό και κλασικό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τεράστια οικονομικά οφέλη αλλά και προβολή του νομού Φθιώτιδας σε όλη την Ελλάδα (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας, 2009).

Ο ιαματικός τουρισμός συγκεκριμένα αποτελεί για το νομό Φθιώτιδας μια πολύ μεγάλη και σταθερή πηγή εσόδων τα τελευταία χρόνια. Ένα μεγάλο ποσοστό τουριστών που επισκέπτονται το νομό για να πραγματοποιήσουν λουτροθεραπείες σε κάποιες από τις ιαματικές πηγές, αποτελούν τουρίστες που επισκέπτονται τις πηγές σχεδόν κάθε χρόνο. Ο ιαματικός τουρισμός στη Φθιώτιδα αλλά και γενικότερα χαρακτηρίζεται από σταθερούς τουρίστες (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας, 2009).

Το ότι ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί για το νομό Φθιώτιδας μια σταθερή και αυξανόμενη πηγή εσόδων κάθε χρόνο, ενισχύεται από το γεγονός ότι δεν υπέστη καμία μείωση την περίοδο από το Μάρτιο του 2009 έως και σήμερα. Το Μάρτιο του 2009 ξέσπασε στο νομό Φθιώτιδας ένα πολύ μεγάλο σκάνδαλο που αφορούσε τη μόλυνση των υδάτων του Μαλιακού κόλπου. Αυτό ήταν ένα πολύ μεγάλο πλήγμα για την περιοχή και κυρίως για τον τουρισμό, αφού ξέσπασε λίγο πριν την έναρξη την τουριστικής περιόδου. Και ενώ οι θάλασσες του Μαλιακού κόλπου ξέβραζαν ψόφια ψάρια και οι παραλίες ήταν άδειες, τα ποσοστά του τουρισμού στο νομό δεν έπεσαν παρά μόνο 3 ποσοστιαίες μονάδες. Όλες οι τουριστικές εγκαταστάσεις είχαν

πληρότητα σχεδόν 100% όπως και τις άλλες χρονιές, χωρίς η κίνηση να έχει επηρεασθεί καθόλου από το σκάνδαλο που ξέσπασε (Ελευθεροτυπία, 2009).

Καταλήγοντας οι επιπτώσεις του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα μόνο θετικές θα μπορούσαν να είναι αφού αυτή η μορφή τουρισμού δεν προκαλεί καμία είδους μόλυνση στην περιοχή, προσφέρει τεράστια οικονομικά οφέλη στο νομό και πολλές θέσεις εργασίας στους ντόπιους και στους κατοίκους της περιοχής γενικότερα (Λαμιακός, 2009)

Γενικότερα όμως ο τουρισμός που αναπτύσσεται στο νομό Φθιώτιδας παρά τις θετικές του συνεισφορές, επιφέρει και αρνητικές συνέπειες κυρίως απέναντι στο περιβάλλον. Με βάση δημοσιεύματα τοπικής εφημερίδας Καθημερινή Φθιώτιδα (2009) η ανάπτυξη του τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας επέφερε παράλληλη αύξηση της μόλυνσης στο νομό ύψους 2,6 ποσοστιαίων μονάδων. Η αύξηση του αριθμού των ξενοδοχειακών μονάδων αλλά και γενικότερα των τουριστικών καταλυμάτων δημιούργησε παράλληλη αύξηση της μόλυνσης των παράκτιων περιοχών της περιοχής (Καθημερινή Φθιώτιδα, 2009).

Για την αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων αλλά και γενικότερα των τουριστικών καταλυμάτων στο νομό Φθιώτιδας η οποία επήλθε κυρίως μετά το 2006 έως και σήμερα έχει παρατηρηθεί απαλλοτρίωση 1600 στρεμμάτων δασικής έκτασης στο νομό Φθιώτιδας. Έτσι λοιπόν ενώ η ανάπτυξη του τουρισμού έχει αυξηθεί σημαντικά κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα η καταστροφή η έχει επέλθει στα δάση της περιοχής είναι εξίσου σημαντική αλλά και αξιοσημείωτη. (Λαμιακός Τύπος, 2009)

Εκτός όμως από τις επιπτώσεις τις οποίες επιφέρει ο τουρισμός στο περιβάλλον, σημαντικές είναι και οι επιπτώσεις τόσο οι θετικές όσο και οι αρνητικές οι οποίες υφίστανται και στον τομέα της οικονομίας.

Η ηγεσία του Υπουργείου Τουρισμού επιμένει ότι από τις επαφές που έγιναν προκύπτει ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο άσχημα και οι μέχρι στιγμής επιπτώσεις είναι μόνο ψυχολογικές. Οι Έλληνες επιχειρηματίες, ωστόσο, είναι ανήσυχοι. Κι αυτό καθώς – σχεδόν στο σύνολό τους – αναφέρουν ότι οι προκρατήσεις για το 2009 από

τη βρετανική αγορά εμφάνισαν μείωση 10% έως και 50% τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο. (Philia News, 2008)

«Οι τράπεζες, εκτός λίγων εξαιρέσεων, εκείνων που έχουν διοικητές διοριζόμενους, έχουν εκλεκτική πολιτική στις δανειοδοτήσεις των επιχειρήσεων» τόνισε ο Νίκος Αγγελόπουλος πρόεδρος του ΣΕΤΕ (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων), γεγονός που δυσχεραίνει τη θέση των τουριστικών επιχειρήσεων, και ιδίως των ξενοδοχείων, καθώς οι συναλλαγές του 2008 με τους tour operators αργούν πολύ να εξοφληθούν. «Στόχος των τραπεζών είναι να πληρώσουν τα ομόλογά τους. Έτσι τα χρήματα που περισσεύουν και μπορούν να δωθούν στις τουριστικές επιχειρήσεις είναι λιγότερα από αυτά που ακούγονται και τα περισσότερα πάνε επιλεκτικά» τόνισε ο κ. Αγγελόπουλος, ο οποίος εστίασε το πρόβλημα κυρίως στις μεγάλες επιχειρήσεις. (Philia News, 2008)

Η ελεύθερη οικονομία της αγοράς, χωρίς κοινωνικό έλεγχο, οδηγεί σε σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις, με οδυνηρές συνέπειες και για τον τουρισμό. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού και των προϊόντων της Φθιώτιδας, ιδιαίτερα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, είναι μονόδρομος στρωμένος με ποιότητα. (Philia News, 2008)

Οι έντονοι κραδασμοί που υφίσταται η παγκόσμια οικονομία τον τελευταίο καιρό επιτάχυναν και στο χώρο του τουρισμού τις αρνητικές εξελίξεις, για τις οποίες είχε γίνει η εκτίμηση ότι θα έκαναν έντονα την εμφάνισή τους, κυρίως, από τη σεζόν του 2009. (Philia News, 2008)

Σε ότι αφορά την αύξηση της πληρότητας των ξενοδοχείων της Φθιώτιδας, είναι σημαντικά υψηλότερη από αυτή της υπόλοιπης Ελλάδας, δεν ισχύει όμως το ίδιο και για τη μέση τιμή δωματίου, ενώ τα στοιχεία του 2008 δείχνουν ότι τα στοιχεία για τη Φθιώτιδα ακολουθούν αυτά της Ευρώπης. Η μέση πληρότητα των ξενοδοχείων της περιοχής από 62,2% το 2005 ανήλθε σε 70,6% το 2007 (έναντι 69,3% και 70,9% αντίστοιχα για την Ευρώπη και 68,2% και 69,3% αντίστοιχα για τη Μεσόγειο). Η μέση τιμή δωματίου των ξενοδοχείων της Φθιώτιδας από 106 ευρώ το 2005 ανήλθε σε 117 ευρώ το 2007 (έναντι 117 ευρώ και 130 ευρώ αντίστοιχα για την Ευρώπη και 126 ευρώ και 138 ευρώ αντίστοιχα για τη Μεσόγειο. (Philia News, 2008)

Παρόλη την ανάπτυξη που υφίσταται ο τουρισμός γενικότερα στο νομό Φθιώτιδας οι κοινωνικές επιπτώσεις του περισσότερο ωφέλιμες είναι παρά επιβλαβείς. Μια από τις βασικότερες παθογόνος επίπτωση είναι ο άνισος καταμερισμός του πλούτου που προέρχεται από τον τουρισμό. Οι μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες οι οποίες λειτουργούν στο νομό Φθιώτιδας αντλούν το μεγαλύτερο ποσοστό εσόδων που προέρχεται από τους τουρίστες παρέχοντας στους υπαλλήλους που απασχολούν ελάχιστο πενιχρό εισόδημα αναλογικά με τα κέρδη τα οποία επωμίζονται οι κεφαλαιούχοι. (Λαμιακός Τύπος, 2009)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αναλογικά με την ανάπτυξη του τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας, φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας όπως η πορνεία, η εγκληματικότητα αλλά κυρίως τα ναρκωτικά και η διαφθορά δεν έχουν καταγραφεί ακόμα σε αξιοσημείωτο βαθμό έτσι ώστε να πλήξουν με τη σειρά τους την περιοχή αλλά και τους κατοίκους αυτής στιγματίζοντάς την. (Λαμιακός Τύπος, 2009)

2.8 Ιαματικές Πηγές του Νομού Φθιώτιδας

Η λουτρόπολη των Καμένων Βούρλων βρίσκεται σε απόσταση 178 χλμ. βόρεια της Αθήνας και 50 χλμ. νότια της Λαμίας, πάνω στον εθνικό δρόμο. Είναι μία από τις πιο φημισμένες λουτροπόλεις του ελληνικού χώρου. Οι πηγές των ιαματικών νερών των Καμένων Βούρλων βρίσκονται στους πρόποδες του όρους Κνημίδα και σε απόσταση 300 - 400 m περίπου από την παραλία της κωμόπολης. Λίγο βορειότερα είναι οι ιαματικές πηγές του Κονιαβίτη. Τα ιαματικά νερά αναβλύζουν από πολλές πηγές, της ίδιας περίπου χημικής σύστασης, διαφορετικής όμως ραδιενέργειας και θερμοκρασίας και χαρακτηρίζονται σαν ραδιενεργές - χλωριονατριούχες και η πηγή του Μύλου Κονιαβίτη σαν υδρόθειο - χλωριονατριούχες. (sterea-tour, 2008)

Βασικές θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών των Καμένων Βούρλων είναι (sterea-tour, 2008):

- Εκφυλιστικές αρθροπάθειες (Οστεοαρθρίτιδες ή Παραμορφωτικές αρθρίτιδες γονάτων, ισχίων και άλλων αρθρώσεων.)
- Σπόνδυλο - αρθροπάθειες Σπονδυλοαρθρίτιδες αγκυλωτικές
- Χρόνιες ρευματοειδείς αρθρίτιδες

- Ουρικές αρθρίτιδες (ποδάγρα και εν γένει νευροαρθριτισμοί).
- Ρευματικές παθήσεις τενόντων-μυών
- Ριζίτιδες ή ριζονευρίτιδες(ισχυαλγίες, νευραλγίες)
- Τόνωση οπτικού & ακουστικού νεύρου
- Τόνωση νευρικού συστήματος (κουρασμένοι οργανισμοί)
- Διαταραχές νευροφυτικές, μορφές ψυχονευρώσεων
- Διαταραχές ή ανεπάρκειες αδένων έσω εκκρίσεων, ιδίως ωοθηκών (Δυσμηνόρροιες, αμμηνόρροιες, στειρώση)
- Χρόνιες γυναικολογικές παθήσεις
- Μερικές μορφές βρογχικού άσθματος
- Εκζέματα αρθριτικής ή νευρικής φύσης, αλλεργικές δερματοπάθειες

Οι **Ιαματικές Πηγές Πλατυστόμου** (ή Λουτρά Πλατυστόμου) βρίσκονται σε απόσταση 35 χλμ από τη Λαμία και μόλις 5 χλμ από τον δήμο Μακρακώμης, στους πρόποδες του όρους Όθρυς και σε υψόμετρο 420 μέτρα, μέσα σε μια καταπράσινη περιοχή, με έντονη βλάστηση από μεγάλα δέντρα όπως πεύκα, πλατάνια, κυπαρίσσια και ιτιές (dealpr, 2008).

Στην Φθιώτιδα υπάρχουν επίσης τα λουτρά της Υπάτης. Είναι μία σύγχρονη λουτρόπολη χτισμένη στους πρόποδες της Οίτης, με ξενοδοχειακές μονάδες και χώρους αναψυχής. Φημισμένες είναι οι ιαματικές πηγές της (4ο π.Χ. αιώνα). (nafthiotidos, 2008)

Εκτός από τις ιαματικές πηγές του Πλατυστόμου και τα λουτρά της Υπάτης υπάρχουν και άλλα λουτρά όπως (hotelsline, 2009):

- **Τα Λουτρά Κονιαβίτη:** Βρίσκονται ένα χιλιόμετρο από τα Καμένα Βούρλα προς Λαμία. Η λουτροθεραπεία στις πηγές αυτές είναι ωφέλιμη για: χρόνια άσθμα, βρογχίτιδες, χρόνιες ρινίτιδες. Η πηγή είναι υδροθειοχλωριο - νατριούχος και η θερμοκρασία της 32 βαθμοί Κελσίου.
- **Τα Λουτρά Θερμοπυλών:** Απέχουν 15 χιλιόμετρα από τη Λαμία και 199 χιλιόμετρα από την Αθήνα. Βρίσκονται επί της εθνικής οδού Αθηνών -Λαμίας, στους πρόποδες του Καλλιδρόμου. Οι πηγές είναι υδροθειοχλωριονατριούχες και έχουν οσμή υδρόθειου. Είναι ωφέλιμες για γυναικολογικές παθήσεις,

ρευματοπάθειες, αρθρίτιδες, φλεβίτιδες, αιμορροΐδες, χρόνιες παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος κ.ά.

- **Τα Λουτρά Καλλιδρόμου (Ψωρονέρια):** Οι λουτροπηγές του Καλλιδρόμου βρίσκονται έξι χιλιόμετρα από τη Λαμία, κάτω από την εθνική οδό, προς το Μπράλο. Είναι γνωστές λόγω των θεραπευτικών ιδιοτήτων τους σε παθήσεις του δέρματος και ρευματοπάθειες. Είναι υδροθειούχες και έχουν θερμοκρασία 35 βαθμών Κελσίου.
- **Τα Λουτρά Παλαιοβράχας:** Τα λουτρά βρίσκονται κοντά στη Σπερχειάδα και διαθέτουν δύο σύγχρονες πισίνες. Ωφελούν σε παθήσεις ρευματοπάθειας, ισχιαλγίες, κ.λ.π. Λουτροπηγές υπάρχουν επίσης στις περιοχές του Δομοκού: Καίτσα, Εκκάρα, Γαβράκια, Γερακλή, καθώς και στο Αρχάνι της Δυτικής Φθιώτιδας.

2.8.1 Ιαματικός Τουρισμός Νομού Φθιώτιδας

Στον νομό Φθιώτιδας λειτουργούν οι ακόλουθες ιαματικές πηγές οι οποίες ενδείκνυται για λουτροθεραπεία (ρευματικά, γυναικολογικά, αρθριτικά, ρευματικά κ.α.) καθώς επίσης και για ποσιθεραπεία (ήπαρ, χοληδόχος, κύστη) (Ε.Ο.Τ., 2009):

- Ιαματική πηγή Θερμοπυλών (υπό την διοίκηση και διαχείριση της εταιρίας τουριστικής ανάπτυξης – Ε.Τ.Α).
- Ιαματική πηγή Καμένων Βούρλων (μισθωμένη στη Μήτσης Α.Ε.).
- Ιαματική πηγή Πλατυστόμου (μισθωμένη στην Πλατύστομο Α.Ε.).
- Ιαματική πηγή Υπάτης (υπό την διοίκηση και διαχείριση της εταιρίας τουριστικής ανάπτυξης – Ε.Τ.Α)
- Ιαματική πηγή Καλλιδρόμου (δεν λειτουργεί επίσημα, υπό την διοίκησης και διαχείριση της εταιρίας τουριστικής ανάπτυξης – Ε.Τ.Α)
- Ιαματική πηγή Παλαιοβράχας (ιαματική πηγή πρώην τοπικής σημασίας, παραχωρημένη στο Δήμο Σπερχειάδος).
- Ιαματική πηγή Κονιαβίτη (δεν λειτουργεί επίσημα, υπό την διοίκησης και διαχείριση της εταιρίας τουριστικής ανάπτυξης – Ε.Τ.Α)

Ο ακόλουθος πίνακας αναφέρει την στατιστική κίνηση του έτους 2007 ανά ιαματική πηγή (Ε.Ο.Τ., 2009).

Πίνακας 2.8.1.α: Κίνηση στις Ιαματικές Πηγές 2007

Ιαματική πηγή	Άτομα	Λούσεις
Hotel Galini Καμένα Βούρλα		100.797
Methana Volcanic Spa	4.120	63.358
Αιδηψός (όλη η λουτρούπολη)	250	3.000
Ηραία	2.200	25.000
Θέρμες Ξάνθης	423	7.300
Ψαρόθερμα Σαμοθράκης	2.000	17.500
Θερμοπύλες	604	7.696
Καϊάφας	1.451	13.865
Καπανδρίτι – Ξυλοκέρας	80	1.050
Κρυνίδες (Πηλοθεραπεία)	4.500	64.400
Κύθνος	452	8.693
Κυλλήνη	2.524	35.345
Λουτράκι	650	8.719
Πλατύστομο	160	1.758
Αδαμάς Μήλου	66	881
Νιγρίτα	305	3.890
Παλαιοβράχας	7.300	
Γεννησαίας Ξάνθης	5.119	5.965
Σελιανίτικα	384	5.283
Σμόκοβο	653	8.466
Στάχτη Πόριαρη		3.330
Υπατή	4.497	67.188

Πηγή: ΕΟΤ, (2009)

Πιο συγκεκριμένα η ιαματική πηγή της Υπάτης η οποία βρίσκεται υπό την διοίκηση και διαχείριση της Εταιρίας Τουριστικής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Α), τα τελευταία

χρόνια αντιμετωπίζει μείωση του αριθμού των ατόμων, καθώς τα άτομα που επιλέγουν να κάνουν λουτροθεραπεία είναι άτομα τρίτης ηλικίας και επισκέπτονται την περιοχή μέσω των ασφαλιστικών τους ταμείων (Ζευγουλά, 2009).

Πίνακας 2.8.1.β: Κίνηση Υδροθεραπευτηρίου Ιαματικών Πηγών Υπάτης 1994-2008

ΕΤΟΣ	ΑΤΟΜΑ	ΛΟΥΣΕΙΣ
1994	8.785	128.706
1995	8.177	119.978
1996	8.497	122.971
1997	7.768	113.966
1998	7.395	108.445
1999	6.633	96.389
2000	6.034	90.479
2001	5.781	87.767
2002	5.382	81.904
2003	5.272	82.440
2004	5.179	77.284
2005	5.048	77.246
2006	4.590	70.733
2007	4.497	67.188
2008	4.737	67.570

Πηγή: Ζευγουλά, (2009)

2.8.2 Οικονομικά Οφέλη Νομού Φθιώτιδας από τον Ιαματικό Τουρισμό

Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη κάθε περιοχής. Η τουριστική ανάπτυξη κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να συνηγορήσει στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, παρέχοντας ποιοτικές υπηρεσίες ιαματικού τουρισμού, διευρύνει το πεδίο της άσκησης της τουριστικής δραστηριότητας πέρα από τις συνηθισμένες ζώνες

και περιόδους άσκησης (π.χ. θάλασσα / βουνό, καλοκαίρι / χειμώνας) (Διδασκάλου, 2002).

Ο τουριστικός σχεδιασμός και ο προγραμματισμός του ιαματικού προϊόντος, είναι μια αναγκαία προϋπόθεση η οποία θα πρέπει να επικεντρωθεί στο μάρκετινγκ και ειδικότερα στην προβολή και στην προώθηση του προϊόντος προκειμένου να αναπτυχθεί αλλά και να μπορέσει επικρατήσει στη διεθνή τουριστική αγορά έναντι των ανταγωνιστών. (Τσάντας, Π. , 1996).

Τα οικονομικά οφέλη θα είναι πολλά για την τοπική κοινωνία της Φθιώτιδας μιας και με την ανάπτυξη των πηγών θα υπάρξει τόνωση της οικονομίας. Τα κυριότερα οικονομικά οφέλη είναι (keta-de, 2008):

- εισροή περισσότερου συναλλάγματος εφόσον θα υπάρχει τουρισμό μακράς παραμονής.
- νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω κατασκευής αρχικής υποδομής όπως είναι η υποδομή υγείας και αθλητικών εγκαταστάσεων (νοσοκομείων, γηπέδων κλπ.),
- ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς (τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια κλπ.).
- ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών – φορολογικά και άλλα έσοδα για τις τοπικές αρχές.
- βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις κλπ.)
- ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Οι δυνατότητες ανάπτυξης στην περιοχή της Φθιώτιδας είναι μεγάλες. Συγκεκριμένη αναφορά αξίζει να σημειωθεί για το μοντέλο της Πλατύστομο Α.Ε., η οποία δημιούργησε πολυτελές ξενοδοχείο – spa, αναβαθμίζοντας έτσι το προϋπάρχον τουριστικό προϊόν (Ε.Ο.Τ., 2009)

Όσον αφορά την οικονομική πρόσοδο για την περιοχή της Φθιώτιδας, είναι ανάλογη των εσόδων που προέρχονται από τα εισιτήρια λουτροθεραπείας, τα ξενοδοχεία που λειτουργούν στην περιοχή και τις λοιπές παροχές που προσφέρονται (π.χ. εστιατόρια κ.α.) (Ε.Ο.Τ., 2009)

2.9 Συμπεράσματα

Ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί μια επιλεκτική μορφή τουρισμού με σημαντικά οικονομικά οφέλη. Από την αρχαιότητα γνώριζαν τα οφέλη των ιαματικών πηγών σχετικά με την υγεία των ανθρώπων. Στην σημερινή εποχή ο επισκέπτης των ιαματικών πηγών δεν είναι μόνο «ασθενής» αλλά εξελίσσεται σε «τουρίστα», καθώς προσφέρονται ολοκληρωμένες υπηρεσίες.

Στον Νομό Φθιώτιδας, υπάρχουν οι μεγαλύτερες λουτροπόλεις της Ελλάδας. Αυτό το συστατικό εκμεταλλεύονται οι κάτοικοι, οι επιχειρηματίες και οι αρχές του Νομού Φθιώτιδας και δημιούργησαν ξενοδοχειακές μονάδες, ιδιωτικές επιχειρήσεις, εστιατόρια κλπ.

Ο Νομός Φθιώτιδας αν και διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλους νομούς της Ελλάδος, μόνο το 13,3% ασχολείται ουσιαστικά με επιχειρήσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό. Το μεγαλύτερο ποσοστό καλύπτεται από τον κλάδο του λιανικού – χονδρικού εμπορίου και την επισκευή οχημάτων.

Η ευρύτερη περιοχή της Φθιώτιδας διαθέτει ιδανικές συνθήκες τουριστικής ανάπτυξης. Η ανάπτυξη αυτή συμβάλει θετικά, όχι μόνο στην οικονομική πρόσοδο του Νομού αλλά και στη βελτίωση των υποδομών – υπηρεσιών, στην δημιουργία νέων θέσεων αλλά και στην εισροή συναλλάγματος. Για να επιτευχθούν, όμως, αυτά τα αποτελέσματα θα πρέπει οι υπεύθυνοι να λάβουν μέτρα σχετικά με την ενίσχυση και βελτίωση των υποδομών με προϋπόθεση την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο ξενοδοχειακός τομέας συμβάλει θετικά στην τουριστική ανάπτυξη και κατά συνέπεια στην ενίσχυση του ιαματικού τουρισμού. Ο Νομός Φθιώτιδας διαθέτει 156 μονάδες, 3.510 δωμάτια και 6.649 κλίνες στο σύνολο όλων των κατηγοριών. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να σημειωθεί για το μοντέλο Πλατύστομο Α.Ε, η οποία

δημιούργησε πολυτελές ξενοδοχείο spa αναβαθμίζοντας έτσι το τουριστικό προϊόν της περιοχής.

Εκτός όμως από τις θετικές επιδράσεις του τουρισμού υπάρχουν και αρκετά αρνητικά στοιχεία όπως η κατασπατάληση των υδάτων και εδαφικών πόρων, η αλλοίωση του φυσικού πλούτου, η υποβάθμιση του οικοσυστήματος, η αλόγιστη χρήση γης, οι μεγάλες απαιτήσεις ενέργειας κλπ. Όλα αυτά θα πρέπει να εκτιμηθούν κατάλληλα καθώς οι περισσότερες ιαματικές πηγές της Φθιώτιδας είναι υπό την διοίκηση και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

Κεφάλαιο 3

Μεθοδολογία της Έρευνας

3.1 Εισαγωγή

Η μεθοδολογία η οποία χρησιμοποιείται κατά τη διεξαγωγή μιας ερευνητικής διαδικασίας κατέχει πολύ σημαντικό ρόλο και ακολουθεί ένα ξεκάθαρο μεθοδολογικό πλαίσιο. Έχει ως απώτερο σκοπό τη διερεύνηση ορισμένων ισχυσάντων καταστάσεων με την διεξαγωγή της και την καταγραφή συμπερασμάτων καθώς και τη δυνατότητα καταβολής προτάσεων και δυνατών λύσεων στα προβλήματα τα οποία προκύπτουν κατά την πραγματοποίηση της έρευνας. Επίσης σημαντικό ρόλο διακατέχουν οι τεχνικές οι οποίες ακολουθούνται και καθορίζουν την επιτυχία ή την αποτυχία της έρευνας.

Με δεδομένο το γεγονός ότι πολλοί είναι οι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν μια έρευνα και τον μετέπειτα σχεδιασμό αυτής είναι αναγκαίο να γίνει προαναφορά όλων αυτών των παραγόντων έτσι ώστε να προστατευθεί η διεξαγωγή, η γενικότερη εξέλιξη και η διεξαγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στην συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία έχει ως σημείο αναφοράς τον ιαματικό τουρισμό στο νομό Φθιώτιδας, μια από τις εναλλακτικές μορφές του τουρισμού και πως ο συγκεκριμένος τύπος τουρισμού συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής.

Στόχος λοιπόν του παρόντος κεφαλαίου είναι η περιγραφή και η παρουσίαση του μεθοδολογικού πλαισίου που ακολουθήθηκε. Θα παρουσιαστεί ο τρόπος διεξαγωγής της ερευνητικής διαδικασίας, τα εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και ολοκληρωμένα όλα τα στάδια τόσο από θεωρητικής πλευράς προσέγγισης του θέματος έως την ανάλυση και την επεξεργασία των στοιχείων που κατέληξαν σαν αποτελέσματα της διαδικασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το ερωτηματολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε καθώς και ο τρόπος με τον οποίο επιλέχθηκε το δείγμα στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

3.2 Ποιοτική ή Ποσοτική Ανάλυση

Έχουν σημειωθεί πολλές και διαφορετικές απόψεις ερευνητών σχετικά με το αν η ποσοτική ή η ποιοτική σαν ερευνητική μέθοδος είναι προτιμότερη. Στη βιβλιογραφία υπάρχουν διάφορες σχολές που ανάλογα υποστηρίζουν τη διεξαγωγή ποιοτικής ή ποσοτικής έρευνας (Andriotis, 2000). Πρέπει να διευκρινιστεί ότι και οι δυο αναλύσεις έχουν ως στόχο τη διερεύνηση προσωπικών απόψεων. Οι προσωπικές

απόψεις διαφοροποιούνται ανάλογα από τη χρήση, την ανάλυση και τη συλλογή των δεδομένων/ απόψεων .(Punch, 1998)

Οι ερευνητές που υποστηρίζουν τη χρήση της ποιοτικής ανάλυσης θεωρούν ότι με τον τρόπο αυτό τους δίνεται η δυνατότητα να προσεγγίσουν περισσότερο την προσωπική άποψη του δείγματος. Αντίθετα, ερευνητές της ποσοτικής ανάλυσης υποστηρίζουν ότι αναλύσεις χωρίς στατιστική σημαντικότητα είναι αναξιόπιστες. (Denzin & Lincoln, 1998)

Ερευνητές οι οποίοι υποστηρίζουν την εφαρμογή της ποσοτικής ανάλυσης κάνουν χρήση ερωτήσεων κλειστών ή ποσοτικών τύπων εφαρμόζοντας μαθηματικά μοντέλα, γραφήματα και στατιστικούς πίνακες και έτσι οδηγούνται στην ποσοτικοποίηση των στοιχείων με στόχο την επίτευξη περισσότερο αξιόπιστων αποτελεσμάτων. Η ποσοτική προσέγγιση στην έρευνα στηρίζεται στην στατιστική ανάλυση (Clarke, 1999). Αντίθετα οι ποιοτικοί ερευνητές παρόλο που υιοθέτησαν στατιστικά εργαλεία (Walle, 1997) «σπάνια παρουσιάζουν τα αποτελέσματά τους με περίπλοκες στατιστικές μεθόδους». (Denzin & Lincoln, 1998)

Τα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις σε βάθος, αποτελούν βασικούς τρόπους συλλογής ποσοτικών δεδομένων για μια έρευνα. Όταν πραγματοποιείτε συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο ο ερευνητής έχει την ελευθερία απέναντι στον ερωτώμενο να ζητήσει διευκρινίσεις, να δημιουργήσει ερωτήσεις και γενικότερα να προσπαθήσει να συλλέξει τις καλύτερες πληροφορίες (Σταθακόπουλος, 1997).

Οι διαφοροποιημένες διαστάσεις της κάθε προσέγγισης παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3.2: Ποιοτική / Ποσοτική Έρευνα

<i>Συγκριτική Διάσταση</i>	<i>Ποιοτική Έρευνα</i>	<i>Ποσοτική Έρευνα</i>
Τύποι Ερωτήσεων	Επιμελείς	Λίγο Επιμελείς
Μέγεθος Δείγματος	Μικρό	Μεγάλο
Πληροφορία ανά Ερωτούμενο	Πολύ	Διαφοροποιούμενη
Διοίκηση	Απαιτούνται αρκετές ειδικές ικανότητες	Απαιτούνται λιγότερες ειδικές ικανότητες
Τύπος Ανάλυσης	Υποκειμενικός, Ερμηνευτικός	Στατιστικός, Περιληπτικός
Υλικοτεχνική Υποστήριξη	Μαγνητόφωνα, Μηχανές Προβολής, Μαγνητοσκόπια	Ερωτηματολόγια, Υπολογιστές, Εκτυπώσεις
Ικανότητα Αντιγραφής	Χαμηλή	Υψηλή
Εκπαίδευση Ερευνητή	Ψυχολογία, Κοινωνιολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Μάρκετινγκ, Έρευνα	Στατιστική, Μοντέλα Λήψης Αποφάσεων, Προγραμματισμός
Είδος Έρευνας	Μάρκετινγκ Διερευνητική	Έρευνα Μάρκετινγκ Περιγραφική ή Αιτιακή

Πηγή: McDaniel & Gates (1992)

Η ευκολία συλλογής στοιχείων από την αξιολόγηση αλλά και το κατά πόσο τα στοιχεία αυτά θα θεωρηθούν έγκυρα από το κοινό που θα χρησιμοποιήσει τα αποτελέσματα της έρευνας είναι τα δυο βασικά σημεία που ενδιαφέρουν έναν ερευνητή έτσι ώστε να αποφασίσει σωστά για το ποια από τις δυο μεθόδους θα χρησιμοποιήσει. (Patton, 1999)

Η μέθοδος ανάλυσης η οποία χρησιμοποιήθηκε στη συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία είναι η ποσοτική. Λαμβάνοντας υπόψη ότι και οι δύο είναι αξιόπιστες και προσφέρουν στην γενικότερη κοινωνική έρευνα κανένας δεν θα μπορούσε να αναιρέσει ή και να αξιολογήσει αρνητικά τη μία την άλλη μέθοδο. (Punch, 1998).

3.3 Καθορισμός Ερευνητικού Σκοπού και Ερευνητικών Στόχων

Εξαιρετική σημαντικότητα για την εκπόνηση των ερευνητικών εργασιών παρουσιάζει ο ακριβής καθορισμός του προς διερεύνηση θέματος δηλαδή ο καθορισμός των στόχων της έρευνας. Ο ερευνητικός σκοπός έτσι όπως καθορίστηκε

με βάση την ισχύουσα κατάσταση στον τομέα του τουρισμού του νομού Φθιώτιδας και ειδικότερα στον τομέα του ιαματικού τουρισμού, μέρος του γενικού συνόλου των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, διαμορφώθηκε, προσαρμόστηκε και έχει ως εξής:

Εξέταση των απόψεων των κατοίκων του Νομού Φθιώτιδας χωρίς περιορισμό στο φύλλο, την ηλικία, και το μορφωτικό επίπεδο για τον τρόπο που ο ιαματικός τουρισμός σαν μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού επηρεάζει, συμβάλλει και καθορίζει τα επίπεδα της τουριστικής κίνησης, της ανάπτυξης και της απασχόλησης με τον Ιαματικό τουρισμό αλλά και τη μελέτη των απόψεων των Φθιωτών σχετικά με την έως τώρα τουριστική προβολή, διαφήμιση αλλά και προώθηση του ιαματικού.

Για να επιτευχθεί ο προαναφερόμενος σκοπός κρίθηκε αναγκαίο να τεθούν οι παρακάτω στόχοι:

- Να διερευνηθούν οι απόψεις των ντόπιων σχετικά με την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή.
- Να καταγραφούν απόψεις των Φθιωτών σχετικά με την έως τώρα τουριστική προβολή διαφήμιση και προώθηση που έχει δεχθεί ο νομός.
- Μέσω των συμπερασμάτων να διατυπωθούν προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας.
- Να ανιχνευθεί η επάρκεια δικτύων για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων αλλά και των ξενοδοχειακών μονάδων της ευρύτερης περιοχής.

Κάθε ερευνητής που θέτει, ακολουθεί και αναλύει επιτυχώς μια σειρά ερευνητικών στόχων μπορεί και εκπληρώνει με περισσότερη επιτυχία τον ερευνητικό του σκοπό. Βασική προϋπόθεση είναι οι ερευνητικοί στόχοι να είναι από την αρχή ξεκάθαρα διατυπωμένοι και συγκεκριμένοι ώστε να μπορεί να εστιάσει σε αυτού, να τους επιτύχει και τον οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

3.4 Δημιουργία Ερευνητικών Ερωτημάτων

Με βασικό άξονα την τελική επίτευξη των παραπάνω σκοπών και στόχων απαραίτητα τέθηκαν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία έχριζαν απαντήσεων. Έτσι λοιπόν με στόχο τη διερεύνηση των απόψεων των ντόπιων κατοίκων της Φθιώτιδας σχετικά με την κατάσταση την ανάπτυξη και την προβολή του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη καθορίστηκαν έξι ερευνητικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά παρουσιάζονται παρακάτω:

- Ποιες είναι οι απόψεις των ντόπιων για την κατάσταση του τουρισμού στη Φθιώτιδα και την ευρύτερη περιοχή;
- Υπάρχει η τάση των κατοίκων σε θέματα απασχόλησης με τον ιαματικό τουρισμό;
- Οι κάτοικοι διαθέτουν γνώσεις σε θέματα ιαματικού τουρισμού;
- Τα δίκτυα υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων βρίσκονται σε επάρκεια για την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων αλλά και των κατοίκων;
- Ποια είναι η έως τώρα τουριστική προβολή, διαφήμιση και προώθηση του τουρισμού στη Φθιώτιδα;
- Υπάρχει ανάπτυξη του νομού σε παράλληλη άνθηση του ιαματικού τουρισμού;

Κάθε έρευνα θα πρέπει να έχει μία συγκεκριμένη θεματική την οποία και διαχωρίζει σε δύο τύπους ενδιαφέροντος: τον πρακτικό και τον επιστημονικό ή θεωρητικό. (Pizam, 1994)

Σε σχέση με την πρακτική διάσταση, ο Pizam (1994, pp: 91 – 92) αναγνώρισε τους παρακάτω τύπους:

- Την παροχή πληροφοριών για τη λήψη αποφάσεων λόγω της ανάγκης για μερικές νέες ή διευρυμένες εγκαταστάσεις ή υπηρεσίες (π.χ. μελέτη επιπτώσεων για την κατασκευή ενός Καζίνο).
- Την παροχή πληροφοριών αναφορικά με τις πιθανές συνέπειες διαφόρων παραγόντων δράσης για λήψη αποφάσεων μεταξύ εναλλακτικών (π.χ. οι

σχεδιαστές να θέλουν να γνωρίζουν εάν η εστίαση στους οικοτουρίστες θα είναι επικερδής).

- Την πρόβλεψη κάποιων μελλοντικών γεγονότων με στόχο το σχεδιασμό σχετικών δράσεων (π.χ. διερεύνηση των μελλοντικών τάσεων της τουριστικής ζήτησης).

Η θεωρητική διάσταση όμως από την άλλη πλευρά απορρέει (Pizam, 1994):

- από τον ενδιαφέρον κάποιου κοινωνικού προβλήματος (πχ. Πολιτισμική αλλαγή)
- από το ενδιαφέρον κάποιας γενικής θεματικής τάσης (πχ. Καταναλωτικές τάσεις)
- από κάποια θεωρία (πχ. Κοινωνική θεωρία)

Ένα κύριο ενδιαφέρον για την επιλογή του προβλήματος προσθέτει όμως ο Bailey (1987). Το ενδιαφέρον αυτό αποτελείται από τις αξίες του κάθε ερευνητή. Η σημαντικότητα των αξιών αυτή είναι καθοριστική σχετικά με τον τρόπο τον οποίο ο ερευνητής αξιολογεί και προσεγγίζει τον πρακτικό και επιστημονικό τύπο του ενδιαφέροντος, όπως αυτός εκφράστηκε από τον Pizam.

Εξαιρέση από τον κανόνα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει η συγκεκριμένη έρευνα καθώς η επιλογή του ερευνητικού θέματος ορίστηκε με βάση το πρακτικό και το επιστημονικό ενδιαφέρον. Το επιστημονικό μέρος της γενικότερης προσπάθειας αφορά τα προβλήματα τα οποία προέκυψαν στην τουριστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής όπως αυτά θα προέλθουν από τις απόψεις των ντόπιων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο εμφανίστηκαν και τελικά παρέμειναν. Το πρακτικό ενδιαφέρον αφορά την προσπάθεια ανάπτυξης στρατηγικών, πολιτικών και στόχων με γενικότερο σκοπό την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα που έχουν προκύψει από ελλιπή προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή με τελικό αποτέλεσμα την ανάπτυξη προτάσεων ή και λύσεων που θα οδηγήσουν το σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας στα πλαίσια νέων προτάσεων ανάπτυξης του τουρισμού που έχουν σχέση με την δυναμική παρουσία εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα του ιαματικού τουρισμού.

3.5 Χρήση Ερωτηματολογίου στην Έρευνα

Το μέγεθος του δείγματος αλλά και τα χρονικά περιθώρια της έρευνας αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες για τη χρήση του εργαλείου του ερωτηματολογίου καθώς η επιλογή διαφορετικού εργαλείου θα καθιστούσε πολύ δύσκολη τη διεξαγωγή αποτελεσμάτων. Ένας ακόμη βασικός παράγοντας για την επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου είναι ότι οι έρευνες με ερωτηματολόγια χρησιμοποιούν δείγμα του πληθυσμού για τον οποίο ο ερευνητής ενδιαφέρεται. (Veal, 1997)

Η μέθοδος της διανομής ερωτηματολογίων ήταν η πιο κατάλληλη μέθοδος για τη συγκεκριμένη έρευνα καθώς δίνει τη δυνατότητα της ανάκτησης σημαντικών πληροφοριών σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα

3.6 Σχεδιασμός της Έρευνας

Ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζεται μια έρευνα εξαρτάται από τον ερευνητικό σκοπό και στόχο που έχει τεθεί να εκπληρώσει καθώς και από τα ερωτήματα στα οποία έχει κληθεί να δώσει απάντηση. Η έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί να πραγματοποιηθεί μέσω τεσσάρων τύπων σχεδιασμού καθώς μπορεί να χρησιμοποιήσει έναν από αυτούς τους τύπους ή και συνδυασμό αυτών. Οι τύποι σχεδιασμού της έρευνας είναι (Sekaran, 2000):

- Ο Διερευνητικός (Exploratory)
- Ο Περιγραφικός (Descriptive)
- Ο Επεξηγηματικός (Explanatory)
- Ο Αξιολογητικός (Evaluative)

Ο Διερευνητικός Τύπος αφορά έρευνες που γίνονται ουσιαστικά σε μη διερευνημένες περιοχές για πρώτη φορά χωρίς να υπάρχει κάποιο πρότερο υπόβαθρο και παράσχει πληροφορίες για περαιτέρω έρευνα (Sekaran, 2000). Στο συγκεκριμένο τύπο διερευνητικού σχεδιασμού η κύρια δυσκολία που παρουσιάζεται για τον ερευνητή είναι η αναγκαιότητα που υπάρχει για να ξεκινήσει από μια γενική περιγραφή του φαινομένου το οποίο θέλει να μελετήσει χωρίς να παρέχονται ξεκάθαρες ανεξάρτητες και εξαρτημένες μεταβλητές. Ως αποτέλεσμα αυτού του περιοριστικού γεγονότος δεν

υπάρχουν ξεκάθαρες κατηγορίες και συγκεκριμένες διαχωριστικές για να αξιολογήσει ο ερευνητής το τι είναι σημαντικό, σε ποιόν θα απευθυνθεί για συνέντευξη και τι ακριβώς θα ακολουθήσει, έτσι μπαίνει αναγκαστικά σε μία διαδικασία αναζήτησης κοινού στο οποίο θα απευθυνθεί, τρόπου αλλά και πλαισίων που θα πρέπει να οριοθετήσει για να προχωρήσει η έρευνά του.(Singleton & συν., 1993). Σύμφωνα με τον Andriotis (2000) στο διερευνητικό σχεδιασμό, η διαδικασία δεν είναι δομημένη και πιο ανοιχτή από κάθε άλλη μορφή σχεδιασμού καθώς το δείγμα είναι συνήθως μικρό και μη αντιπροσωπευτικό.

Στην περίπτωση της παρούσας έρευνας ο Διερευνητικός τύπος σχεδιασμού υιοθετήθηκε καθώς κρίθηκε αναγκαίος αφού η κύρια θεματική δεν έχει τεθεί προς έρευνα από άλλους ερευνητές και δεν υπάρχει προηγούμενη μελέτη για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας γενικότερα αλλά και ειδικότερα στον τομέα του ιαματικού τουρισμού ο οποίος αν και υφίσταται δεν έχει μελετηθεί και αποτελεί νέα έννοια καθώς παρουσιάζει προοπτικές προς αξιολόγηση.

Ο Περιγραφικός Τύπος σχεδιασμού στοχεύει στην περιγραφή ενός φαινομένου δίνοντας αυτή τη δυνατότητα στον ερευνητή αφού υπάρχουν προηγούμενες μελέτες και τα απαιτούμενα στοιχεία στα οποία είναι αναγκαίο να στοχεύσει όντας ήδη καθορισμένα, οριοθετημένα και προσχεδιασμένα (Malhorta,1996).

Ο Robson (1993) στην προσπάθειά του να αποτυπώσει τα σημαντικότερα στοιχεία μιας περιγραφικής έρευνας θεωρεί ότι αυτά είναι:

- Η στρατηγική
- Η επικέντρωση της έρευνας με μια γενικότερη έννοια και η εισαγωγή αξιολόγησης
- Η εμπειρική με την έννοια του τρόπου συλλογής των στοιχείων σε σχέση με το τι συμβαίνει
- Το ιδιαίτερο, η σπουδή μιας συγκεκριμένης περίπτωσης
- Η εστίαση στο εξεταζόμενο φαινόμενο, τυπικά όταν υπάρχουν διαχωριστικές μεταξύ του φαινομένου και το πλαίσιο δεν είναι καθαρό
- Οι χρήσεις πολλαπλών μεθόδων αποδεικτικών και συλλογής στοιχείων

Ο Περιγραφικός Τύπος δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από την παρούσα ερευνητική σχεδίαση διότι υπάρχει έλλειψη μελετών και δεδομένων έρευνας από άλλους ερευνητές που να αφορούν γενικά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αλλά και ειδικότερα τον ιαματικό τουρισμό.

Ο Επεξηγηματικός ή Αιτιακός (Casual) Τύπος αποτελεί ουσιαστικά προέκταση του περιγραφικού τύπου αφού με βάση τις λύσεις στα προβλήματα και τις υποθέσεις που δίνονται στις μελέτες των προηγούμενων ερευνητών προσπαθεί να ανακαλύψει τις σχέσεις που είναι πιθανό να υπάρχουν μεταξύ τους. (Παπαθανασίου, 2007:53).

Με δεδομένο το γεγονός ότι δεν υπάρχει προηγούμενη μελέτη ο Επεξηγηματικός Τύπος δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στη συγκεκριμένη διερευνητική ανάλυση αφού δεν θα μπορούσε να προχωρήσει σε βαθύτερα αναλυτικά στοιχεία.

Ο Αξιολογητικός Τύπος σύμφωνα με τον Veal (1997) προκύπτει από την ανάγκη για ανάλυση των προοπτικών που παρουσιάζει κάθε μελέτη και την αποτελεσματικότητα και επιτυχία τους ενώ βοηθά στην ευκολότερη κατανόηση της περιπτώσιολογικής μελέτης.

Τέλος, ο Αξιολογητικός Τύπος υιοθετήθηκε ώστε να διευκολύνει στην κατανόηση της περιπτώσιολογικής μελέτης της ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας. Τα αποτελέσματα τα οποία θα διεξαχθούν από αυτή την έρευνα έχουν ως σκοπό την αξιολόγηση των αντιδράσεων των ερωτηθέντων αλλά και την παράλληλη δημιουργία προτάσεων των προοπτικών μίας τέτοιας τουριστικής εξέλιξης σε ότι αφορά τη δημιουργία ιαματικών μονάδων παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

3.7 Οι Ερωτώμενοι

Για τη συλλογή στοιχείων σε σχέση με τον τρόπο επιλογής των ερωτώμενων υπάρχουν δύο προσεγγίσεις. Η μια προσέγγιση είναι να συμπεριληφθεί ο συνολικός πληθυσμός που μπορεί να δώσει πληροφορίες, ο τρόπος αυτός αναφέρεται ως απογραφή του πληθυσμού. Συνήθως αυτό είναι δύσκολο, οπότε δεν συγκεντρώνονται

στοιχεία από τον πληθυσμό με αυτόν τον τρόπο αλλά με το δεύτερο τρόπο προσέγγισης που έχει να κάνει με τον προσδιορισμό ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος (υποσυνόλου) του συνολικού πληθυσμού και πάνω σε αυτό να βασίζεται η μελέτη. Στη συνέχεια οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται από το δείγμα χρησιμοποιούνται για να εξαχθούν συμπεράσματα για το σύνολο του πληθυσμού (Αυλωνίτης, 1992:203)

Στην παρούσα περίπτωση οι ερωτώμενοι της έρευνα είναι μόνιμοι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας και της ευρύτερης περιοχής, άνδρες και γυναίκες ηλικίας 18 ετών και άνω, ενήλικες οι οποίοι επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας (Random Sampling). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη διαδικασία της προσωπικής συνέντευξης έχοντας ως βάση ένα δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο περιείχε αρκετές ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου χωρίς να απαιτούνται από τον ερωτώμενο ιδιαίτερες ειδικές ικανότητες για να απαντηθούν. Η έρευνα διεξήχθη από τον Ιούνιο μέχρι τον Αύγουστο του 2009 στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

Για την ορθότητα των αποτελεσμάτων που εξάγονται από την έρευνα είναι πολύ σημαντικό το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό για να μπορούν να αναφέρονται στον πληθυσμό.

3.8 Υπολογισμός του Δείγματος

Οι τάσεις του συγκεκριμένου εξεταζόμενου πληθυσμού ήταν αρχικά άγνωστες οπότε έπρεπε η έρευνα να εστιαστεί στην υπόθεση ότι το 50% των ερωτώμενων θα είχαν θετικές προθέσεις τόσο σε ότι αφορά την τουριστική κατάσταση, προβολή, ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή αλλά και την γενικότερη τουριστική της ανάπτυξη ενώ οι προθέσεις του υπόλοιπου 50% του πληθυσμού θα ήταν αρνητικές. Από το σύνολο των απαντήσεων η έρευνα θα έπρεπε να έχει τουλάχιστον 95% εμπιστοσύνης για τη μέση τιμή του πληθυσμού και το περιθώριο για το στατιστικό λάθος υπολογίζεται στο 5%. Με βάση τα στοιχεία αυτά ο υπολογισμός του μεγέθους του δείγματος έγινε μέσω του παρακάτω τύπου και έπρεπε να είναι:

$$N = \frac{(t - table)^2 (resp.hypothesis)}{S^2} \Rightarrow N = \frac{(1.96)^2 (0.5)(0.5)}{(0.5)^2} \Rightarrow N = 384.16$$

Δηλαδή περίπου 400 άτομα

Ο υπολογισμός του μεγέθους του δείγματος δεν εξαρτάται από το συνολικό αριθμό των τουριστών από τη στιγμή που το μέγεθος του δείγματος καθορίζει το λάθος (Aaker & Day, 1990).

3.9 Ανάλυση Στοιχείων της Έρευνας

Για την ανάλυση των στοιχείων που προέκυψαν από την έρευνα χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα S.P.S.S. (Statistical Package for the Social Sciences) 13.0 for Windows. Τα στοιχεία της έρευνας που προέκυψαν από τις ερωτήσεις κωδικοποιήθηκαν και καταχωρήθηκαν σε ένα αρχείο δεδομένων έτσι ώστε να μπορέσουν στατιστικά να αναλυθούν και να επεξεργαστούν (Μακράκης, 2005). Στις κλειστές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκε η πενταβάθμια κλίμακα Likert

Το πρώτο βήμα της ανάλυσης είναι η αναγνώριση των στοιχείων μέσω της ξεχωριστής εξέτασης κάθε μεταβλητής (Baker, 1988). Η Συχνότητα (Frequency) κάθε μεταβλητής χρησιμοποιήθηκε για να διευκρινιστεί τον τρόπο με τον οποίο τα στοιχεία διανέμονται στους ερωτώμενους και τις ομάδες αυτών. Οι Μέσοι Όροι (Means) χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν τις μέσες μετρήσεις των κεντρικών τάσεων του δείγματος. Έγινε χρήση της Τυπικής Απόκλισης (Standard Deviation) για την περιγραφή της διασποράς των στοιχείων του δείγματος.

Η διαδικασία Independent Samples T-Test χρησιμοποιήθηκε για να εξετάσει τη μεταβολή των απαντήσεων, βασιζόμενη σε μία εξαρτημένη και μία ανεξάρτητη μεταβλητή. Στις περιπτώσεις που η ανεξάρτητη μεταβλητή αποτελούταν από δύο κατηγορίες με διαφορετικά υποκείμενα και με σκοπό τον έλεγχο των υποθέσεων μεταξύ αυτών, των στατιστικά δηλαδή σημαντικών διαφορών (Μακράκης, 2005). Η διαδικασία αντίθετα One Sample T-Test χρησιμοποιήθηκε στις περιπτώσεις με μία μόνο μεταβλητή.

Όταν η ανεξάρτητη μεταβλητή που στην παρούσα έρευνα ήταν η ηλικία των ερωτώμενων χωρίστηκε σε τρεις κατηγορίες οι οποίες δεν σχετίζονταν μεταξύ τους ο

στατιστικός έλεγχος έγινε με τη χρήση της Ανάλυσης Μεταβολής Μονού Δρόμου (One Way Analysis of Variance: ANOVA).

Ο λόγος χρησιμοποίησης T – Test και ANOVA ήταν για να εξεταστεί η ισότητα της υπόθεσης στο σύνολο των πληροφορητών. Στο T – Test παρέχεται η διαφορά των διαφοροποιήσεων των υποομάδων (Bryman & Cramer, 1997). Το ANOVA υπολογίζει τις διαφορές μεταξύ των αποτελεσμάτων σε κάθε ομάδα και μεταξύ των ομάδων, χρησιμοποιώντας τη Συχνότητα F (F Ratio). Όσο μεγαλύτερη είναι η αξία του T – Test και του F Ratio, τόσο μεγαλύτερη είναι η απόρριψη του H_0 και η παράλληλη αποδοχή της ερευνητικής υπόθεσης (Levin, 1977).

3.10 Περιορισμοί της Έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας αυτής η οποία πραγματοποιήθηκε σε ντόπιους κατοίκους τον νομού Φθιώτιδας αρχικός σκοπός ήταν να καταγραφούν σε πρώτη φάση οι αντιδράσεις τους ενώ στη συνέχεια ο τρόπος με τον οποίο κατανοούν ή όχι και αν θα τους ενδιέφερε να γνωρίσουν νέες μορφές τουριστικής ανάπτυξης όπως αυτή του ιαματικού τουρισμού. Μέσα από αυτές τις αντιδράσεις του συνόλου παρέχεται η ευκαιρία στην έρευνα να αποκαλύψει τις τάσεις, είτε αυτές είναι θετικές είτε και αρνητικές των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής για την πιθανότητα μεγαλύτερης τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής και κατά πόσο κρίνεται αναγκαίο ή όχι.

Στην έρευνα δεν πήραν μέρος άνθρωποι οι οποίοι δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής του νομού Φθιώτιδας αλλά ούτε και τουρίστες μιας και έτσι δεν θα δινόταν η δυνατότητα ύπαρξης ξεκάθαρης και αντικειμενική άποψη για την τουριστική κατάσταση της περιοχής και τις προοπτικές εξέλιξης της όπως αυτές διαδραματίζονται στην καθημερινότητα των ντόπιων οι οποίοι τις βιώνουν τόσο με την θετική όσο και με την αρνητική επίδραση του τουρισμού στην περιοχή τους εδώ και χρόνια τώρα όντας γνώστες της εξέλιξης όποια και αν είναι αυτή.

Κεφάλαιο 4

Αποτελέσματα της Έρευνας

4.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας έτσι όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Οι πίνακες αντιπροσωπεύουν τις αντιδράσεις τους σχετικά με την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και την γενικότερη κατάσταση η οποία επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Φθιώτιδας.

Με θέση αρχής τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά των ντόπιων κατοίκων της Φθιώτιδας που πήραν μέρος στην έρευνα (αριθμός συμμετεχόντων, φύλλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης) θα γίνει αναλυτική παρουσίαση των πινάκων έτσι όπως αυτοί δομούνται από το ερωτηματολόγιο και αφορούν την άποψη των Φθιωτών κατοίκων για την παρούσα κατάσταση του τουρισμού στην περιοχή αλλά και την αξιολόγηση τους σχετικά με την απασχόλησή τους ή όχι στον τομέα του ιαματικού τουρισμού από διάφορες θέσεις. Στη συνέχεια αναλύεται το γνωστικό επίπεδο των κατοίκων για τον ιαματικό τουρισμό και η επάρκεια δικτύων (υδροδότησης, αποχέτευσης και λυμάτων)για περαιτέρω ανάπτυξή του στο νομό Φθιώτιδας. Τέλος με την ολοκλήρωση του κεφαλαίου των αποτελεσμάτων της έρευνας αποτυπώνονται οι απόψεις των ντόπιων σε ότι αφορά τον τομέα της διαφημιστικής προβολής και το επίπεδο ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

4.2 Κοινωνικό-δημογραφικά Χαρακτηριστικά Ερωτώμενων

Στον πίνακα 4.2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Παρουσιάζεται αναλυτικότερα ο αριθμός των ατόμων και το ποσοστό της κάθε ομάδας ανθρώπων σε αναλογία με το φύλλο, την ηλικία και το επίπεδο της μόρφωσης του κάθε ερωτώμενου.

Πίνακας 4.2: Κοινωνικό-δημογραφικά Χαρακτηριστικά Ερωτηθέντων

	N	(%)
ΦΥΛΟ		
ΑΝΔΡΑΣ	263	65,75
ΓΥΝΑΙΚΑ	137	34,25
ΗΛΙΚΙΑ		
18 – 35	121	30,25
36 – 50	163	40,75
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	116	29
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ		
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	218	54,5
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	182	45,5
ΣΥΝΟΛΟ	<i>400</i>	<i>100</i>

Από το σύνολο λοιπόν των 400 ερωτηθέντων οι 263 είναι άντρες και οι 137 είναι γυναίκες διαμορφώνοντας αντίστοιχα το 65,75% και 34,25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκει στην δεύτερη ηλικιακή ομάδα μεταξύ 36 – 50 ετών και κατέχει το ποσοστό του 40,75%. Το ποσοστό του 30,25% διαμορφώνουν άτομα τα οποία ανήκουν στην πρώτη ηλικιακή ομάδα και είναι μεταξύ 18 – 35 ετών ενώ 116 από τους ερωτώμενους με ποσοστό 29% ανήκουν στην ηλικία των 50 ετών και άνω.

Τέλος το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατέχοντας το ποσοστό του 54,5%. Ενώ 182 είναι οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δηλαδή ποσοστό 45,5% του συνόλου των ατόμων που έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα.

Με βασικό στοιχείο τα ποσοστά, παρουσιάζονται και οι γενικότερες αντιδράσεις του συγκεκριμένου δείγματος του πληθυσμού απέναντι στη διαδικασία της συμμετοχής σε μια έρευνα και πιο συγκεκριμένα στη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου και στην αντίστοιχη διάθεση ελεύθερου χρόνου που απαιτείται. Οι άνδρες παρουσιάζονται περισσότερο συνεργάσιμοι και τολμηροί από τις γυναίκες και αυτό απεικονίζεται στη μεγάλη ποσοστιαία διαφορά συμμετοχής μεταξύ τους.

Εξίσου σημαντικά είναι και τα ποσοστά της εκπαίδευσης αλλά και της ηλικίας καθώς παρατηρείται ότι τα άτομα ηλικίας 36-50 ετών με απολυτήριο πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είναι αυτοί που συμμετείχαν στην έρευνα προφανώς γιατί ο ελεύθερος χρόνος αυτών των ατόμων είναι λιγότερο περιορισμένος.

4.3 Τουριστική Κατάσταση

Τα στοιχεία του πίνακα 4.3 συνθέτουν την ολοκληρωμένη άποψη των ντόπιων για τον ιαματικό τουρισμό καθώς και την τουριστική κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

Πίνακας 4.3: Τουριστική Κατάσταση του Νομού Φθιώτιδας

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	1,069
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	3,40
ΦΥΛΟ	
ΑΝΔΡΑΣ	3,44
ΓΥΝΑΙΚΑ	3,33
T Ratio	0,999
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,719
ΗΛΙΚΙΑ	
18 – 35	3,55
36 – 50	3,36
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,31
F Ratio	1,634
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,196
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,39
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,42
T Ratio	-0,351
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,243

Στην αρχική ερώτηση για την κατάσταση του τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας και την ευρύτερη περιοχή φαίνεται ότι η άποψη των ντόπιων κατοίκων δεν αγγίζει τα όρια αλλά κυμαίνεται κυρίως στα ενδιάμεσα προς τα θετικά επίπεδα καθώς 134 ερωτώμενοι απάντησαν ότι η κατάσταση του τουρισμού είναι καλή διαμορφώνοντας ποσοστό 33,5%. Παράλληλα και λίγο πιο χαμηλά, με ποσοστό 29% βρίσκονται οι απαντήσεις των 116 Φθιωτών οι οποίοι απάντησαν ότι η κατάσταση του τουρισμού δεν είναι ούτε καλή ούτε κακή. Το 17,8%, ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί σε 71 ντόπιους κατοίκους θεωρεί ότι η κατάσταση του τουρισμού είναι κακή ενώ το 16% των κατοίκων δηλώνει ότι η παρούσα κατάσταση του τουρισμού είναι πολύ καλή.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι προς όποια κατεύθυνση και αν μεταβάλλεται η ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης των ερωτώμενων οι απόψεις τους δεν αποκλίνουν από τον βασικό άξονα των απόψεων για την κατάσταση του τουρισμού που επικρατεί στη Φθιώτιδα.

Η κατάσταση του μαζικού τουρισμού για χρόνια στο νομό Φθιώτιδας βρισκόταν σε πολύ καλά επίπεδα και παρουσίαζε αυξανόμενη ανάπτυξη. Τους τελευταίους όμως μήνες λόγω της απρόσμενης και ανεξήγητης θνησιμότητας πολλών ψαριών και κυρίως μεγάλων ψαριών που ζούσαν στα νερά του Μαλιακού Κόλπου οι απόψεις πολλών κατοίκων επηρεάστηκαν. Έτσι λοιπόν παρατηρείται ότι με βάση την ηλικία, το φύλλο αλλά και το επίπεδο μόρφωσης παρουσιάζεται μια απομάκρυνση των απόψεων από το απόλυτα καλό στάδιο και ισορρόπηση στο μέτριο επίπεδο με τάσεις προς το καλό. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες παρουσιάζουν μια αναλογία στο ρυθμό των απαντήσεων. Αυτό παρατηρείται γιατί η δημοσιότητα που δίνεται σε καλές αλλά και σε άσχημες εξελίξεις του τουρισμού είναι αρκετά μεγάλη με αποτέλεσμα όλος ο κόσμος, ανεξάρτητα από κοινωνικά ή δημογραφικά χαρακτηριστικά να επηρεάζεται άλλοτε με θετικές και άλλοτε με αρνητικές συνέπειες.

4.4 Απασχόληση των Κατοίκων στον Ιαματικό Τουρισμό

Η άποψη των ντόπιων για τον ιαματικό τουρισμό αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της γενικότερης κατάστασης του τουρισμού που επικρατεί στο νομό. Στον πίνακα 4.4 απεικονίζεται η επιθυμία των κατοίκων της περιοχής για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη, η θέλησή τους για απασχόληση με στον ιαματικό

Πίνακας 4.4: Σχέσεις των Ντόπιων με τον Ιαματικό Τουρισμό

	Τουριστική ανάπτυξη	Κατάρτιση απασχολούμενων στον Ιαματικό Τουρισμό	Απασχόληση των νέων με τον τουρισμό ως εργοδότες	Επαγγελματική δραστηριότητα των ντόπιων με στον Ιαματικό Τουρισμό	Ενασχόληση των νέων με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	3,66	3,27	3,17	2,87	3,39
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	0,945	0,945	0,982	1,212	1,171
ΦΥΛΟ					
ΑΝΔΡΑΣ	3,68	3,21	3,24	2,92	3,45
ΓΥΝΑΙΚΑ	3,61	3,39	3,04	2,77	3,27
T Ratio	0,639	-1,432	2,006	1,177	1,480
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,427	0,455	0,578	0,755	0,322
ΗΛΙΚΙΑ					
18 – 35	3,78	3,50	3,18	2,94	3,49
36 – 50	3,64	3,23	3,24	2,83	3,47
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,54	3,08	3,07	2,86	3,18
F Ratio	1,837	3,595	1,026	0,312	2,634
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,161	0,028	0,359	0,732	0,073
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ					
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,62	3,26	3,11	2,79	3,35
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,70	3,29	3,25	2,97	3,44
T Ratio	-0,827	-0,229	-1,392	-1,510	-0,773
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,314	0,406	0,256	0,116	0,772

τουρισμό ως εργοδότες, η περαιτέρω κατάρτιση όσων ήδη ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό, η σχέση που μπορεί και υφίσταται μεταξύ της επαγγελματικής δραστηριότητας των ντόπιων και του ιαματικού τουρισμού καθώς και η θέληση των νέων για δημιουργία επαγγελμάτων που ασχολούνται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας ανάλογα με το φύλλο, την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο του ποσοστού των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Σύμφωνα λοιπόν με τον παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι περισσότερο οι άνδρες ηλικίας 36-50 ετών και με απολυτήριο πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επιθυμούν την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του Νομού Φθιώτιδας.

Στο σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν στη έρευνα, ποσοστό 60,8% δηλαδή 243 άτομα συμφωνούν και οι περισσότεροι σχεδόν απόλυτα με την ύπαρξη επιθυμίας των ντόπιων για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του νομού Φθιώτιδας. Σε μικρότερο βαθμό 106 από τους ερωτώμενους διατηρούν μια μέση άποψη και δηλώνουν ότι ούτε συμφωνούν αλλά ούτε και διαφωνούν με την εκδήλωση επιθυμίας από τους ντόπιους για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του νομού. Ελάχιστο είναι όμως το ποσοστό των ερωτώμενων, μόλις το 1% δηλαδή τέσσερα άτομα τα οποία διαφωνούν απόλυτα και δηλώνουν ότι οι ντόπιοι δεν εκδηλώνουν επιθυμία περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός της διασποράς των απόψεων κυρίως των γυναικών αλλά και γενικότερα των ερωτώμενων σχετικά με τη θέληση όσων ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό για περαιτέρω κατάρτιση. Οι απόψεις δεν συγκλίνουν σε κάποιο επίπεδο συμφωνίας ή διαφωνίας αλλά διασπείρονται σε όλα τα επίπεδα. Για τους άνδρες λοιπόν το μεγαλύτερο ποσοστό 18,25% διατηρεί μία ουδέτερη στάση. Πιο χαμηλά 64 από το σύνολο των ανδρών δηλαδή ποσοστό 8,5% του συνόλου των ερωτώμενων διαφωνούν με την ύπαρξη θέλησης όσων ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό για περαιτέρω κατάρτιση ενώ 50 και 55 άνδρες ποσοστά 12,5% και 13,75% αντίστοιχα συμφωνούν και μάλιστα οι περισσότεροι απόλυτα ότι υπάρχει θέληση όσων ασχολούνται ήδη με τον ιαματικό τουρισμό για περαιτέρω κατάρτιση. Τέλος το μικρότερο ποσοστό 5,25% κατέχουν μόλις 21 άνδρες οι οποίοι δηλώνουν ότι διαφωνούν απόλυτα και δεν υπάρχει θέληση για επιπλέον κατάρτιση από τα άτομα που ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό.

Στις δηλώσεις όμως των γυναικών είναι που παρουσιάζεται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς παρατηρείται η διασπορά των απόψεών τους. Παρατηρείται λοιπόν ότι 35 από τις γυναίκες δηλαδή ποσοστό 8,75% δηλώνουν ότι συμφωνούν απόλυτα στην ύπαρξη θέλησης από τα άτομα τα οποία ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό για επιπλέον κατάρτιση. Στη συνέχεια ποσοστό 8% του συνόλου των ερωτώμενων, δηλαδή 32 γυναίκες συμφωνούν αλλά όχι απόλυτα για θέληση

περισσότερης κατάρτισης ενώ 31 από τις γυναίκες, ποσοστό 7,75% διατηρούν ουδέτερη στάση χωρίς να συμφωνούν αλλά ούτε και να διαφωνούν σε αυτή τη δήλωση. Κατά μια πιο ελαττωμένος αριθμός 30 γυναικών ποσοστού 7,5% που διαφωνούν και δηλώνουν ότι δεν υπάρχει θέληση όσων ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό για επιπλέον κατάρτιση. Τέλος μόλις εννέα από τις 137 γυναίκες που πήραν μέρος στην έρευνα δηλαδή ποσοστό 2,25% του συνόλου των ερωτώμενων διαφωνούν απόλυτα και δηλώνουν ότι δεν υπάρχει θέληση από τους ασχολούμενους με τον ιαματικό τουρισμό για περαιτέρω κατάρτιση.

Η ενασχόληση με τον τουρισμό έστω και αν αυτή είναι εποχιακή δεν μπορεί υφίσταται χωρίς την κατάλληλη μόρφωση και ενημέρωση για νέα μέσα, νέες τεχνολογίες, καλή χρήση ξένων γλωσσών αλλά και τρόπους συμπεριφοράς που αρμόζουν σε υπαλλήλους ή και εργοδότες άριστα εκπαιδευμένους. Ο σκοπός δεν είναι και δεν θα πρέπει να είναι σίγουρα μόνο το κέρδος απλά, αλλά το κέρδος από έναν απόλυτα ικανοποιημένο πελάτη.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός ότι με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης οι δηλώσεις των ερωτώμενων φαίνεται να διασπείρονται και πάλι σε όλα σχεδόν τα επίπεδα τόσο για τους απόφοιτους πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσο και για τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα μέγιστα ποσοστά κυμαίνονται στο μεσαίο επίπεδο με 13,5% για τους έχοντες πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση και 12,5% για όσους έχουν αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ποσοστά τα οποία αντιστοιχούν σε 54 και 50 ερωτώμενους αντίστοιχα για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης.

Στατιστική σημαντικότητα όπως φαίνεται και στον πίνακα 4.4 παρουσιάζει η θέληση όσων ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό για περαιτέρω κατάρτιση με βάση την ηλικία των ερωτώμενων. Η σημαντικότητα που παρατηρείται στο επίπεδο της ηλικίας αλλά και η γενικότερη διασπορά που παρατηρείται μετά την καταγραφή των απόψεων των ντόπιων μπορεί να εξηγήσει την κατάσταση αναλογικά με την κατάρτιση που έχουν έως τώρα οι ντόπιοι στο νομό Φθιώτιδας. Ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί μια νέα μορφή τουρισμού για τους κατοίκους της Φθιώτιδας. Έτσι λοιπόν τα άτομα μην έχοντας δεχθεί την απαραίτητη έως τώρα εκπαίδευση, γνώση αλλά και κατάρτιση διασπείρουν τις απόψεις τους στα πλαίσια της άγνοιας. Το

πρωτόγνωρο της νέας αυτής μορφής αναλογικά με την ηλικία των ερωτώμενων είναι προφανές ότι αποτελεί λόγο διαμόρφωσης της σημαντικότητας η οποία άλλωστε και παρατηρείται.

Μία τάση επιδίωξης φαίνεται να παρατηρείται τόσο από τους άνδρες όσο και από τις γυναίκες ηλικίας 36-50 ετών για την απασχόλησή τους με τον ιαματικό τουρισμό ως εργοδότες οι οποίοι είναι κυρίως απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα ο πίνακας 4.4 παρουσιάζει κάποιες σημαντικότητες σε ορισμένες από τις απόψεις των ερωτώμενων. Τα άτομα ηλικίας 50 ετών και άνω με επίπεδο εκπαίδευσης την πρωτοβάθμια ή την δευτεροβάθμια δεν υποστηρίζουν το ίδιο φανατικά την επιδίωξή τους για απασχόληση με τον τουρισμό ως εργοδότες όσο τα άτομα μικρότερης ηλικίας 36-50 ετών απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η σημαντικότητα αυτή προφανώς δηλώνει και την ανάγκη αυτών με τα περισσότερα επαγγελματικά προσόντα είτε να αποκτήσουν μία καινούργια ενασχόληση, είτε να θέλουν να την αλλάξουν με την ήδη υπάρχουσα εφόσον δεν είναι ικανοποιημένοι τόσο στις οικονομικές όσο και στις ποσοτικές τους απολαβές με τον τομέα της έως τώρα απασχόλησής τους. Έτσι οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που διαθέτουν ένα πιο ανοικτό πνεύμα προσβλέπουν θετικά σε μία τέτοια ανάπτυξη όχι όμως από καθαρά επαγγελματικούς λόγους γιατί ίσως δεν είναι και αυτό το κίνητρο τους αλλά αναφορικά με την ανάπτυξη της πόλης και της ευρύτερης περιοχής σε ποικίλους τομείς. Οι απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζουν ίσως αυτή τη μείωση στο σύνολο των θετικών και των απόλυτα θετικών απαντήσεων προφανώς γιατί δεν έχουν ακόμη απόλυτα συνειδητοποιήσει τις αλλαγές που μπορεί να επιφέρει ο τουρισμός αλλά φαίνεται όμως να τον αντιμετωπίζουν με μία σαφή θετική διάθεση.

Η επαγγελματική δραστηριότητα των ντόπιων φαίνεται ότι δεν σχετίζεται απόλυτα με τον ιαματικό τουρισμό καθώς το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα εξέφρασαν τη διαφωνία τους σε μέγιστο ποσοστό 32,3% το οποίο αντιστοιχεί σε 129 άτομα. Το ποσοστό αυτό διαμορφώθηκε ανεξάρτητα από το φύλλο, την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης καθώς τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες με ποσοστά 20% και 12,25% αντίστοιχα δήλωσαν τη διαφωνία τους για τη σχέση της επαγγελματικής δραστηριότητας των ντόπιων με τον ιαματικό τουρισμό.

Και με γνώμονα όμως την ηλικία των ερωτώμενων παρατηρείτε η διαφωνία αυτή με ποσοστό 9,25% για τα άτομα που ανήκουν στην πρώτη ηλικιακή ομάδα 18-35, 14,75% ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί σε 59 άτομα της δεύτερης ηλικιακής ομάδας η οποία παρουσιάζει και τη μεγαλύτερη διαφωνία και τέλος η τρίτη ηλικιακή ομάδα των ατόμων τα οποία είναι 50 ετών και άνω εκφράζει τη διαφωνία της με ποσοστό 8,25% του συνόλου των ερωτώμενων που πήραν μέρος στην έρευνα.

Το γεγονός αυτό παρατηρείται προφανώς γιατί ο ιαματικός τουρισμός για την ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας αποτελεί νέα δίοδο επαγγελματικής απασχόλησης και δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα προς όλες τις κατευθύνσεις έτσι ώστε να μπορέσει να αποδείξει στους ντόπιους τα οφέλη τα οποία μπορεί να επιφέρει σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης του νομού. Οι κάτοικοι δεν έχουν έρθει αντιμέτωποι με όλα τα θετικά στοιχεία τα οποία μπορούν να αντλήσουν με την περαιτέρω ενασχόλησή τους στις νέες δυνατότητες και προοπτικές που μπορεί να τους παρέχει ο ιαματικός τουρισμός. Για το λόγο αυτό λοιπόν παρατηρείται η αρνητική στάση που φαίνεται να διαμορφώνουν όσοι πήραν μέρος στην έρευνα.

Τέλος, στην τελευταία ερώτηση αυτής της ενότητας και σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 4.4 παρατηρείται μια τάση των κατοίκων και κυρίως των νέων για τη δημιουργία επαγγελμαμάτων που ασχολούνται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου με ποσοστό 27,5% δηλώνει τη συμφωνία του για τη δημιουργία επαγγελμαμάτων ενασχόλησης με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Από αυτό το ποσοστό το 17,25% αντιστοιχεί σε 69 άνδρες ενώ το 10,25% αντιστοιχεί σε 41 γυναίκες. Στη συνέχεια το 26% των ερωτώμενων κυμαίνεται στο ενδιάμεσο επίπεδο χωρίς να συμφωνεί αλλά ούτε και να διαφωνεί στη δημιουργία επαγγελματικής ασχολίας των νέων με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού μια από τις οποίες για το νομό Φθιώτιδας είναι και ο ιαματικός τουρισμός. Λίγο πιο χαμηλά και με ποσοστό 21% παρατηρείται η απόλυτη συμφωνία των ερωτώμενων για τη δημιουργία επαγγελμαμάτων στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Το ποσοστό αυτό διαμορφώνουν 28 άτομα δηλαδή ποσοστό 7% από την πρώτη ηλικιακή ομάδα, 37 άτομα δηλαδή ποσοστό 9,25% της δεύτερης ηλικιακής ομάδας ατόμων 36-50 ετών και ποσοστό 4,75% δηλαδή 19 άτομα ηλικίας 50 ετών και άνω. Λιγότερα είναι τα άτομα τα οποία φαίνεται να μην συμφωνούν με τη δημιουργία επαγγελμαμάτων ενασχόλησης με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ενώ μόλις 20

ντόπιοι διαφωνούν απόλυτα διαμορφώνοντας το ποσοστό 5% του γενικού συνόλου. Τα 20 αυτά άτομα διανέμονται ισομερώς σε 10 απόφοιτους πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 10 απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστό 2,5% για το κάθε ένα επίπεδο από αυτά.

4.5 Γνώση των Κατοίκων για τον Ιαματικό Τουρισμό

Για να διαδοθεί και στη συνέχεια να αναπτυχθεί επαρκώς οποιαδήποτε μορφή τουρισμού βασική προϋπόθεση η οποία απαιτείται είναι η επαρκής και ολοκληρωμένη γνώση όλων όσων ασχολούνται με τη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού από οποιαδήποτε θέση και αν βρίσκονται. Η τρίτη ομάδα των ερωτήσεων της έρευνας πραγματεύεται τη γνώση την οποία διαθέτουν οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας για τον ιαματικό τουρισμό.

Στο πρώτο ερώτημα σχετικά με την γνώση των κατοίκων για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού παρατηρείται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά κυμαίνονται σε ουδέτερα και χαμηλά επίπεδα. Έτσι λοιπόν παρατηρείται το μεγαλύτερο ποσοστό 35,5% το οποίο διαμορφώνουν 142 άτομα τα οποία διατηρούν ουδέτερη στάση αφού δεν εκδηλώνουν ούτε συμφωνία αλλά ούτε και διαφωνία σχετικά με την κατάσταση της γνώσης των κατοίκων του νομού Φθιώτιδας για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Από αυτά τα άτομα 97 είναι άνδρες και 45 γυναίκες δηλαδή ποσοστό 24,25% και 11,25% αντίστοιχα. Διαφωνία όμως εκφράζει και το αξιόλογο ποσοστό του 27,8% δηλαδή 111 άτομα εκ των οποίων τα 30 ανήκουν στην πρώτη ηλικιακή ομάδα 18-35 ετών, τα 45 είναι άτομα ηλικίας 36-50 ετών και τα υπόλοιπα 36 με ποσοστό 9% ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα, είναι δηλαδή άτομα 50 ετών και πάνω. Αξιοσημείωτο είναι όμως το γεγονός ότι μόλις 19 άτομα διαφωνούν απόλυτα με την παραπάνω δήλωση. Έτσι φαίνεται ότι ενώ γενικότερα υπάρχει η τάση διαφωνίας των ερωτώμενων στη δήλωση σχετικά με τη γνώση των κατοίκων για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ωστόσο αυτή η διαφωνία δεν φτάνει σε απόλυτες καταστάσεις.

Το γεγονός αυτό παρατηρείται προφανώς γιατί οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού για το νομό Φθιώτιδας αποτελούν νέο γνωστικό αντικείμενο καθώς δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα στο βαθμό που πρέπει έτσι ώστε οι κάτοικοι να μπορούν να διαμορφώσουν ουσιαστική άποψη. Για το λόγο αυτό παρατηρείται ότι οι απόψεις

τους κινούνται σε ενδιάμεσο επίπεδο με τάσεις και διαφωνίας αλλά και συμφωνίας χωρίς βέβαια αυτό να γίνεται απόλυτο ούτε προς τη μία αλλά ούτε και προς την άλλη κατεύθυνση.

Με βάση τον πίνακα 4.5 που παρουσιάζεται παρακάτω εξάγονται αποτελέσματα σχετικά με τη δεύτερη ερώτηση της παρούσας ενότητας σχετικά με το ποσοστό των γνώσεων που έχουν οι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας για τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στην ευρύτερη περιοχή. Εδώ διακρίνεται και η σημαντικότητα η οποία παρουσιάζεται σε σχέση με την ηλικία των κατοίκων.

Το ποσοστό των απόψεων παρατηρείται ότι κυμαίνεται σε ενδιάμεσα επίπεδα αγγίζοντας ελάχιστα τα άκρα απόλυτης συμφωνίας ή αντίθετα απόλυτης διαφωνίας. Έτσι παρατηρείται ότι 109 από τους ερωτώμενους δηλαδή το 27,25% δήλωσαν ότι διαφωνούν και ότι δεν υπάρχει γνώση από τους κατοίκους για τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στο νομό Φθιώτιδας. Το ποσοστό αυτό διαμορφώνεται από 70 άνδρες και 39 γυναίκες με ποσοστό 17,5% και 9,75% αντίστοιχα. Λίγο πιο χαμηλά ποσοστιαία 25,8% του συνολικού αριθμού των κατοίκων που έλαβαν μέρος στην έρευνα βρίσκονται οι απόψεις 103 ατόμων οι οποίοι δηλώνουν ότι η γνώση των κατοίκων για τα οικονομικά οφέλη που προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στο νομό Φθιώτιδας βρίσκεται σε μια ενδιάμεση κατάσταση χωρίς να έχει φτάσει στο απόλυτα επιθυμητό επίπεδο ούτως ώστε όλοι οι κάτοικοι να γνωρίζουν τα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από τον ιαματικό τουρισμό αλλά και από την αντίθετη πλευρά έχει δοθεί το βάπτισμα του πυρός σε έναν ορισμένο αριθμό ατόμων για να αρχίσει η πορεία του και η ανάπτυξή του.

Με βάση το ποσοστό της ηλικίας στο επίπεδο αυτό παρατηρείται ότι παρουσιάζεται και σημαντικότητα. Η στατιστική αυτή σημαντικότητα διαμορφώνεται αριθμητικά με 0,006 μονάδες. Οι γνώσεις των κατοίκων γενικότερα σε ότι αφορά τον ιαματικό τουρισμό είναι ακόμη σε πολύ πρώιμο επίπεδο γιατί για το νομό Φθιώτιδας η εναλλακτική αυτή μορφή του τουρισμού αποτελεί ένα νέο δρόμο απασχόλησης αλλά και δραστηριότητας των ντόπιων. Για το λόγο αυτό παρατηρείται ότι ακόμα και στο επίπεδο γνώσης των οικονομικών ωφελειών που σαν τομέας πηγής εσόδων θα έπρεπε να είναι ήδη ευρέως γνωστό στους κατοίκους του νομού Φθιώτιδας δεν έχει

παρουσιαστεί ακόμα εξειδίκευση γνώσεων. Έτσι λοιπόν εμφανίζεται στο επίπεδο της ηλικίας σημαντικότητα.

Πίνακας 4.5: Γνώση των Κατοίκων για τον Ιαματικό Τουρισμό

	Γνώση των κατοίκων για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού	Γνώση των οικονομικών οφελών που προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός	Γνώση της βοήθειας της πολιτείας μέσω επιχειρηματικών προγραμμάτων για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	3,08	3,09	3,41
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	1,087	1,217	1,077
ΦΥΛΟ			
ΑΝΔΡΑΣ	3,14	3,11	3,40
ΓΥΝΑΙΚΑ	2,97	3,04	3,42
T Ratio	1,452	0,575	-0,212
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,575	0,760	0,300
ΗΛΙΚΙΑ			
18 – 35	3,17	3,17	3,57
36 – 50	3,01	3,24	3,29
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,09	2,78	3,40
F Ratio	0,759	5,216	2,301
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,469	0,006	0,101
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ			
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,11	3,04	3,42
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,05	3,14	3,39
T Ratio	0,513	-0,868	0,295
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,842	0,978	0,710

Όλα τα άτομα από κάθε βαθμίδα ηλικίας μέχρι και τη δεδομένη χρονική στιγμή έχουν στραμμένη την οικονομική τους δραστηριότητα και ενασχόληση στο μαζικό τουρισμό και τα οικονομικά οφέλη που μπορεί να τους προσφέρει. Ο μαζικός

τουρισμός όμως έχει πλέον αρχίσει να γερνάει αφού όλος ο κόσμος έχει απορροφήσει και απολαύσει όλα τα στοιχεία τα οποία μπορεί να προσφέρει εδώ και αρκετά χρόνια.

Πιο αναλυτικά, τα άτομα ηλικίας 18-35 δηλαδή 121 άτομα παρουσιάζουν μέγιστο ρυθμό απαντήσεων στο επίπεδο απλά διαφωνίας για τη γνώση των κατοίκων για τα οικονομικά οφέλη που μπορεί να προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στο νομό Φθιώτιδας ενώ άξιο αναφοράς είναι από την αντίθετη πλευρά ο ελάχιστος ρυθμός απαντήσεων που διαμορφώνεται από επτά άτομα και παραθέτει την απόλυτη διαφωνία του συγκεκριμένου δείγματος σύμφωνα με τη γνώση των κατοίκων για τα οικονομικά οφέλη που τους προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός.

Αν και τα περισσότερα άτομα βρίσκονται προς την κατεύθυνση να διαφωνήσουν στην ύπαρξη γνώσης για τα οικονομικά οφέλη τα οποία προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στον νομό Φθιώτιδας υπάρχει η διαρροή απόψεων των ατόμων που ανήκουν στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα δηλαδή 36-50 ετών που κάνει μία προσπάθεια να δει την επικρατούσα κατάσταση από την πιο θετική της πλευρά. Με βάση τη συγκεκριμένη τουριστική κατάσταση του νομού Φθιώτιδας θα περίμενε κανείς να είναι πιο καταδεκτική η άποψη όλων, τουλάχιστον για το συγκεκριμένο θέμα. Προφανώς οι επαγγελματικές απασχολήσεις των ντόπιων δεν τους αφήνουν μεγάλα περιθώρια για ταξίδια έτσι ώστε να δημιουργηθούν μέτρα σύγκρισης και γενικότερα να μπορεί κανείς να αντιληφθεί ότι υπάρχει μία αδυναμία σύγκρισης με άλλες περιοχές και μέρη που παλεύουν να στηρίξουν και να προωθήσουν αυτό που έχουν να προσφέρουν.

Στην τελευταία ερώτηση για το αν η πολιτεία βοηθάει μέσω επιχειρηματικών προγραμμάτων να αναπτυχθεί περισσότερο ο ιαματικός τουρισμός παρατηρείται μία τάση θετικών απαντήσεων αλλά και μια σημαντικότητα στο επίπεδο του φύλλου και κυρίως στο αρσενικό. Παρατηρείται λοιπόν ότι συμφωνία δήλωσαν 87 άνδρες δηλαδή ποσοστό 33% αυτών και 45 γυναίκες με ποσοστό 32,8%. Ουδέτερη στάση διατήρησαν το 25,5% των ανδρών και το 32,1% των γυναικών δηλαδή σε συνολικό επίπεδο απαντήσεων και από τα δυο φύλλα μια μέση κατάσταση θεωρούν ότι επικρατεί το 27,75%.

Με βάση την ηλικία των ατόμων και με δεδομένο το γεγονός των 132 ατόμων τα οποία συμφωνούν ότι η πολιτεία βοηθάει με επιχειρηματικά προγράμματα να αναπτυχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο ο ιαματικός τουρισμός διαμορφώνονται τόσο για την πρώτη ηλικιακή ομάδα όσο και για την τρίτη το ποσοστό 31,8% το οποίο αντιστοιχεί σε 42 άτομα ηλικίας 18-35 ετών και 50 ετών και άνω αντίστοιχα. Για τη δεύτερη ηλικιακή ομάδα όμως όπου και παρουσιάζεται το μεγαλύτερο ποσοστό 36,4%, 48 άτομα ηλικίας 36-50 ετών δήλωσαν ότι γνωρίζουν πως η πολιτεία μέσω των επιχειρηματικών προγραμμάτων βοηθάει στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας.

Τέλος, παρατηρείται μια αναλογία των απαντήσεων τόσο στα επίπεδα συμφωνίας όσο και στα επίπεδα διαφωνίας με βάση το επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων του νομού Φθιώτιδας. Το ελάχιστο ποσοστό του 3,3% παρουσιάζεται στο επίπεδο απόλυτης διαφωνίας των κατοίκων για τη βοήθεια την οποία προσφέρεται από την πολιτεία μέσω των επιχειρηματικών προγραμμάτων στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού. Το ποσοστό αυτό μορφοποιείται από μόλις 13 άτομα εκ των οποίων τα επτά είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συμμετέχουν με ποσοστό 53,8% ενώ με βάση την αναλογία που προαναφέρθηκε τα υπόλοιπα έξι άτομα είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αποτελούν προφανώς το 46,2%. Από την άκρως αντίθετη πλευρά σε επίπεδο απόλυτης συμφωνίας ποσοστό 16,75% δηλαδή 67 άτομα δηλώνουν ότι η πολιτεία με τη βοήθεια των επιχειρηματικών προγραμμάτων συνεισφέρει στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

Άρα οι γνώσεις των κατοίκων γενικά για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αλλά και ειδικότερα για τον ιαματικό τουρισμό φαίνεται να μην είναι ακόμη ανεπτυγμένες στο βαθμό που θα έπρεπε. Παρόλα αυτά η πολιτεία με τη δική της συνεισφορά προσπαθεί όσο το δυνατόν περισσότερο με την αξιοποίηση επιχειρηματικών προγραμμάτων να βοηθήσει στη μεγαλύτερη ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού καθώς υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και η θέληση των κατοίκων. Τα οικονομικά οφέλη τα οποία μπορούν να απορρέουν από την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας δεν έχουν γίνει ακόμα αντιληπτά από τους ντόπιους, καθώς οι γνώσεις τους δείχνουν να είναι περιορισμένες ακόμη και σε αυτό το κομμάτι του ιαματικού τουρισμού που είναι ένα βασικό

κίνητρο το οποίο μπορεί πιο εύκολα να τους προσελκύσει και να αποτελέσει κίνητρο για την ενασχόλησή τους με τον ιαματικό τουρισμό.

4.6 Επάρκεια Δικτύων Υδροδότησης, Αποχέτευσης και Διαχείρισης Λυμάτων

Στον πίνακα 4.6 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι απόψεις των κατοίκων του νομού Φθιώτιδας για την επάρκεια δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης και λυμάτων τόσο για τις ξενοδοχειακές μονάδες όσο και για τους κατοίκους του νομού Φθιώτιδας. Οι απόψεις αυτές διαμορφώνονται ανάλογα με το φύλλο, την ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων. Για το φύλλο και κυρίως για την ηλικία των ερωτώμενων παρουσιάζεται και σημαντικότητα τόσο για το δίκτυο υδροδότησης όσο και για το δίκτυο αποχέτευσης αλλά και διαχείρισης λυμάτων.

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας το δίκτυο υδροδότησης για τις ξενοδοχειακές μονάδες του νομού Φθιώτιδας φαίνεται αρκετά επαρκές καθώς οι μισοί σχεδόν από τους κατοίκους και για την ακρίβεια οι 192 δηλαδή ποσοστό 48% φαίνεται να συμφωνούν στην δήλωση για την επάρκεια του δικτύου υδροδότησης και την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων. Σημαντικότητα παρουσιάζεται στο σημείο αυτό για το φύλλο των ερωτηθέντων και κυρίως στις δηλώσεις των ανδρών της έρευνας. Οι 130 άνδρες που έλαβαν μέρος με ποσοστό 32,5% δήλωσαν ότι συμφωνούν και το δίκτυο υδροδότησης είναι επαρκές για να καλύψει τις ανάγκες των ξενοδοχειακών μονάδων της περιοχής ενώ παράλληλα την ίδια δήλωση πραγματοποίησαν 62 γυναίκες δηλαδή ποσοστό 15,5% του συνόλου των ερωτώμενων.

Στη συνέχεια παρατηρείται ότι για τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής του νομού Φθιώτιδας η επάρκεια του δικτύου υδροδότησης βρίσκεται σε πάρα πολύ καλό επίπεδο καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα συμφωνούν απόλυτα με τη δήλωση αυτή. Το αποτέλεσμα αυτό ήταν αναμενόμενο διότι από τη στιγμή που το δίκτυο υδροδότησης είναι επαρκές και μπορεί να καλύψει την πληθώρα των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων είναι λογικό να βρίσκεται και σε επάρκεια για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της περιοχής. Στο σημείο αυτό σχετικά με την ηλικία των ερωτώμενων παρατηρείται μια στατιστική σημαντικότητα της τάξεως των 0,006 μονάδων. Μια σημαντικότητα μικρότερης

τάξεως παρατηρείται και σε σχέση με το φύλλο των ατόμων που πήραν μέρος στην έρευνα.

Πίνακας 4.6:

Επάρκεια Δικτύων Υδροδότησης, Αποχέτευσης και Διαχείρισης Λυμάτων για τις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις και για τους Κατοίκους

	Υδροδότηση ξενοδοχείων	Υδροδότηση κατοίκων	Αποχέτευση ξενοδοχείων	Αποχέτευση η κατοίκων	Διαχείριση λυμάτων ξενοδοχείων	Διαχείριση λυμάτων κατοίκων
ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ	3,68	3,82	3,82	3,82	3,68	3,86
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	0,919	1,091	1,135	1,173	1,178	1,122
ΦΥΛΟ						
ΑΝΔΡΑΣ	3,67	3,73	3,80	3,77	3,65	3,82
ΓΥΝΑΙΚΑ	3,70	3,99	3,87	3,91	3,73	3,94
T Ratio	-0,286	-2,358	-0,586	-1,138	-0,642	-1,080
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,632	0,013	0,840	0,157	0,790	0,063
ΗΛΙΚΙΑ						
18 – 35	3,79	4,06	3,91	3,93	3,81	4,02
36 – 50	3,69	3,64	3,86	3,72	3,56	3,72
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,57	3,83	3,68	3,84	3,71	3,88
F Ratio	1,649	5,254	1,338	1,129	1,641	2,541
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0.194	0,006	0,263	0,324	0,195	0,080
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ						
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,67	3,88	3,78	3,92	3,65	3,89
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,70	3,75	3,87	3,70	3,71	3,82
T Ratio	-0,304	1,219	-0,734	1,823	-0,570	0,673
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,533	0,427	0,801	0,441	0,924	0,732

Διαμορφώνεται λοιπόν το μέγιστο ποσοστό 34,3% των ατόμων που πήραν μέρος στην έρευνα δηλαδή 137 άτομα τα οποία δήλωσαν ότι οι ανάγκες τους είναι

απόλυτα καλυπτόμενες από το δίκτυο υδροδότησης που υπάρχει στην περιοχή. Σε αμέσως μικρότερο ποσοστό της τάξεως του 29,5% βρίσκονται οι επίσης θετικές δηλώσεις 118 ατόμων τα οποία απλά συμφωνούν ότι το δίκτυο υδροδότησης καλύπτει τις ανάγκες. Ένας μικρότερος αριθμός κατοίκων με ποσοστό συμμετοχής στην έρευνα 22% διατηρεί μια ουδέτερη στάση χωρίς να εκδηλώνει απόψεις συμφωνίας αλλά ούτε και διαφωνίας. Την αρνητική διάσταση των απόψεων εκφράζουν το ποσοστό 12,5% των ερωτηθέντων οι οποίοι εκδηλώνουν τάση διαφωνίας, ενώ μόνο επτά άτομα δηλαδή το 1,8% φαίνεται να διαφωνεί απόλυτα καθώς δηλώνει ότι το δίκτυο υδροδότησης δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων.

Σημαντικότητα παρουσιάζεται στο επίπεδο της επάρκειας του δικτύου υδροδότησης στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας αναλογικά με το φύλλο των ερωτώμενων αλλά και με την ηλικία τους. Η σημαντικότητα αυτή είναι της τάξεως του 0,013 και 0,006. Οι απόψεις των κατοίκων με βάση τον δειγματοληπτικό χαρακτήρα της έρευνας παρουσιάζουν τη γενική εικόνα που υπάρχει στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας. Έτσι βλέπουμε ότι σε όλο το νομό και όχι μόνο σε κάποια περιοχή το δίκτυο υδροδότησης βρίσκεται σε επάρκεια και είναι ικανό να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων. Είναι λογικό λοιπόν στο επίπεδο αυτό και με βάση το φύλλο αλλά και την ηλικία των ερωτώμενων να παρουσιάζεται σημαντικότητα. Αυτό συμβαίνει γιατί οι υποδομές που έχουν γίνει σε αυτόν τον τομέα είναι αρκετά εξελιγμένες. Οι Τοπική Αυτοδιοίκηση θέλοντας να αξιοποιήσει τους κρατικούς αλλά και ευρωπαϊκούς πόρους που είχε στη διάθεσή της κινητοποιήθηκε και βελτιστοποίησε το δίκτυο υδροδότησης πραγματοποιώντας έργα υποδομών και εκσυγχρονισμού σε όλη την περιοχή. Έτσι λοιπόν άνδρες και γυναίκες της περιοχής ανεξαρτήτου ηλικίας και επιπέδου μόρφωσης εξυπηρετούνται και καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες τους. Συμπερασματικά λοιπόν είναι λογικό να παρατηρείται και σημαντικότητα σε αυτό το επίπεδο.

Με σημείο αναφοράς το αποχετευτικό δίκτυο και την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας παρατηρείται ότι οι απόψεις των κατοίκων φαίνονται πολύ θετικές αγγίζοντας το μέγιστο επίπεδο συμφωνίας. Αποδεικτικό στοιχείο αποτελεί το μέγιστο ποσοστό 65,6% το οποίο διαμορφώνεται από τις απόψεις 162 κατοίκων εκ των οποίων οι 141

δήλωσαν την απόλυτη συμφωνία τους ενώ οι υπόλοιποι 121 απλά συμφώνησαν με τη δήλωση ότι το αποχετευτικό δίκτυο που υπάρχει στην περιοχή καλύπτει τις ανάγκες των ξενοδοχειακών μονάδων. Ένα μικρότερο ποσοστό της τάξεως του 19,3% διαμορφώνεται από τις απόψεις 77 ντόπιων οι οποίοι δε φαίνεται να συμφωνούν αλλά ούτε και να διαφωνούν για την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων από το αποχετευτικό δίκτυο της περιοχής. Λίγο πιο χαμηλά και μόλις 48 άτομα δηλαδή ποσοστό 12% εκδηλώνει διαφωνία. Ενώ μόλις το 3,3% δηλαδή 13 εκ των ερωτηθέντων διαφωνούν απόλυτα και δηλώνουν ότι το δίκτυο αποχέτευσης δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες των ξενοδοχειακών μονάδων της περιοχής.

Μια ανάλογη ποσοστιαία κίνηση παρατηρείται και στις δηλώσεις των κατοίκων σχετικά με την επάρκεια του αποχετευτικού δικτύου για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων του νομού. Τα μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στα επίπεδα συμφωνίας. Το 38% των ερωτηθέντων δηλώνει απόλυτη συμφωνία, δηλαδή 152 άτομα εκ των οποίων τα 97 είναι άνδρες και τα 55 γυναίκες ποσοστά 63,8% και 36,2% αντίστοιχα. Σε μικρότερο ποσοστιαίο επίπεδο βρίσκονται οι απαντήσεις 108 ατόμων δηλαδή ποσοστού 27% οι οποίοι δήλωσαν ότι συμφωνούν στην κάλυψη των αναγκών των κατοίκων από το ήδη υπάρχον αποχετευτικό δίκτυο. Από αυτούς οι 26 είναι ηλικίας 18-35 ετών δηλαδή ποσοστό 24,1%, οι 54 είναι ηλικίας 36-50 ετών και οι 28 ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα είναι δηλαδή 50 ετών και άνω.

Τέλος, θετικές τάσεις παρουσιάζουν και οι απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων από το δίκτυο διαχείρισης λυμάτων που υπάρχει στην περιοχή. Δηλώσεις απόλυτης συμφωνίας πραγματοποίησαν 124 ντόπιοι κάτοικοι δηλαδή ποσοστό 31% από τους οποίους οι 64, ποσοστό 51,6% είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ το 48,4% δηλαδή 60 άτομα είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Λίγο πιο χαμηλά στο ποσοστό 29,3% είναι οι δηλώσεις συμφωνίας 117 ατόμων εκ των οποίων οι 65 είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι 52 δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δηλαδή ποσοστά 55,5% και 44,5% αντίστοιχα. Ουδέτερη στάση απόψεων διατηρεί το 20% των ατόμων δηλαδή 80 κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας από του οποίους οι 54 είναι άνδρες και οι 26 γυναίκες με ποσοστά 67,5% και 32,5% αντίστοιχα. Σε μικρότερο ποσοστιαίο επίπεδο 16%

παρουσιάζονται οι απόψεις 64 ατόμων οι οποίοι διαφωνούν και δηλώνουν ότι το δίκτυο διαχείρισης λυμάτων δεν καλύπτει τις ανάγκες των ξενοδοχειακών μονάδων.

Σε αναλογία των απόψεων των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας για την κάλυψη των αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων από το δίκτυο υδροδότησης της περιοχής βρίσκονται και οι απόψεις τους σχετικά με την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων από το ίδιο δίκτυο. Παρατηρείται λοιπόν και πάλι μια τάση ανάπτυξης θετικών απόψεων καθώς το ποσοστό του 37,8% δηλαδή 151 κάτοικοι δηλώνουν ότι το υπάρχον δίκτυο διαχείρισης λυμάτων είναι ικανό να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής. Από αυτούς οι 98 είναι άνδρες ενώ οι 53 γυναίκες με ποσοστά 64,9% και 35,1% αντίστοιχα. Στο σημείο αυτό παρατηρείται μια σημαντικότητα σε σχέση τόσο με το φύλλο όσο και με την ηλικία των ερωτηθέντων. Πιο συγκεκριμένα, συγκριτικά με την ηλικία, οι 121 δηλαδή 30,25% ανήκουν στην πρώτη ηλικιακή ομάδα 18-35 ετών. Από αυτούς οι 50 συμφώνησαν απόλυτα με την παραπάνω δήλωση, οι 33 δηλαδή ποσοστό 27,3% δήλωσαν απλώς συμφωνία, το 25,7% διατήρησαν μια ουδέτερη γνώμη, ποσοστό 4,1% σχημάτισαν και εκδήλωσαν αρνητική γνώμη ενώ μόλις δυο άτομα διαφώνησαν απόλυτα δηλαδή το 1,6% δήλωσαν ότι το δίκτυο διαχείρισης λυμάτων δεν καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής.

4.7 Διαφήμιση, Προώθηση και Τουριστική Προβολή

Η πέμπτη ομάδα των ερωτήσεων πραγματεύεται το ύψος της έως τώρα προβολής που έχει δεχθεί ο νομός Φθιώτιδας. Μεγαλύτερη εστίαση πραγματοποιείται στην μέχρι τώρα τουριστική προβολή, στους οικονομικούς πόρους διαφήμισης του ιαματικού τουρισμού της Φθιώτιδας και στις μεθόδους διαφήμισης και προώθησης του ιαματικού τουρισμού αναλογικά με το βαθμό χρήσης των νέων τεχνολογιών.

Στο πρώτο ερώτημα το οποίο σχετίζεται με το ποσοστό ικανοποίησης των ντόπιων για την έως τώρα τουριστική προβολή παρατηρείται μια ουδέτερη στάση απόψεων με μεγάλη τάση συμφωνίας. Στο συνολικό αριθμό των ερωτώμενων οι 158 δηλαδή ποσοστό 39,5% δήλωσαν ουδετερότητα καθώς δεν φαίνονται ούτε ικανοποιημένοι αλλά ούτε και ανικανοποίητοι με την έως τώρα τουριστική προβολή που έχει διενεργηθεί για το νομό Φθιώτιδας. Με μια μικρή ποσοστιαία πτώση σε δεύτερη πιο επικρατούσα θέση βρίσκονται οι απόψεις 140 ερωτώμενων δηλαδή

ποσοστό 35% οι οποίοι δηλώνουν την ικανοποίησή τους με ποσοστό 35% για την καλή έως τώρα τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας. Από αυτούς οι 100 είναι άνδρες και οι 40 γυναίκες με ποσοστά 71,4% και 28,6% αντίστοιχα. Σε πολύ μικρότερα ποσοστά κινούνται οι απόψεις 49 κατοίκων οι οποίοι διαφωνούν και δεν φαίνονται ικανοποιημένοι από την τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας έως τώρα, ενώ αντίθετα 45 από τους κατοίκους, δηλαδή ποσοστό 11,3% των ατόμων που πήραν μέρος στην έρευνα δηλώνουν απόλυτη συμφωνία και ικανοποίηση με την έως τώρα τουριστική προβολή. Τέλος στο μικρότερο ποσοστιαίο επίπεδο του 2% βρίσκονται οχτώ άτομα τα οποία δηλώνουν απόλυτη διαφωνία καθώς δεν δείχνουν ικανοποιημένοι από την έως τώρα τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας.

Στο ίδιο επίπεδο με βάση την ηλικία των ερωτώμενων παρατηρείται στην πρώτη ηλικιακή ομάδα ατόμων 18-35 ετών 121 άτομα από τα οποία τα 49 διατήρησαν ουδέτερη άποψη, τα 44 συμφωνία, τα 15 απόλυτη συμφωνία, τα 11 διαφωνία και μόλις δυο άτομα απόλυτη διαφωνία ως προς την ικανοποιητική τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας.

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο παρατηρείται μία διάσπαση απόψεων μεταξύ της ουδέτερης στάσης και της συμφωνίας με τη θέση της ερώτησης θεωρώντας ότι όντως η τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας είναι ικανοποιητική. Έτσι λοιπόν από τα 218 άτομα με επίπεδο μόρφωσης πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τα 84 διατηρούν μια ουδέτερη στάση και τα 73 συμφωνούν με αντίστοιχα ποσοστά 38,5% και 33,5%. Από τα 182 άτομα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το μεγαλύτερο ποσοστό 46,8% δηλαδή 74 άτομα διατήρησαν ουδέτερη στάση, ενώ μόλις τρία άτομα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δήλωσαν απόλυτη διαφωνία, δηλαδή το 1,6% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από την μέχρι τώρα τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας.

Από τον πίνακα 4.7 παρατηρείται η έως τώρα διαφήμιση, η προώθηση και η τουριστική προβολή που έχει δεχθεί ο νομός Φθιώτιδας. Πιο αναλυτικά παρουσιάζεται το μέγεθος της διάθεσης των οικονομικών πόρων για τη διαφήμιση. Με βάση την ηλικία των ερωτώμενων παρουσιάζεται μία διασπορά των απόψεων κυρίως στην πρώτη ηλικιακή ομάδα ατόμων 18-36 ετών. Ουδέτερη στάση διατηρούν 54 άτομα δηλαδή ποσοστό 44,6%. Ένα επίπεδο πιο μετά εμφανίζονται οι απόψεις 22

ερωτώμενων της ίδιας ηλικίας οι οποίοι φαίνεται να διαφωνούν καθώς δηλώνουν ότι οι οικονομικοί πόροι για τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού της Φθιώτιδας δεν είναι περιορισμένοι. Δυο κάτοικοι λιγότεροι, με ποσοστό 16,5% τίθενται από την αντίθετη όψη και δηλώνουν ότι συμφωνούν με τη θέση της παραπάνω δήλωσης.

Πίνακας 4.7: Διαφήμιση, Προώθηση και Τουριστική Προβολή του Νομού Φθιώτιδας

	Ικανοποίηση των κατοίκων από την τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας	Μέγεθος διάθεσης οικονομικών πόρων για διαφήμιση	Νέες τεχνολογίες διαφήμισης και προώθησης του ιαματικού τουρισμού
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	3,41	3,04	3,29
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	0,913	1,055	0,823
ΦΥΛΟ			
ΑΝΔΡΑΣ	3,48	2,98	3,27
ΓΥΝΑΙΚΑ	3,29	3,14	3,32
T Ratio	1,911	-1,386	-0,590
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,938	0,999	0,770
ΗΛΙΚΙΑ			
18 – 35	3,49	3,07	3,26
36 – 50	3,42	3,06	3,31
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,32	2,97	3,28
F Ratio	1,029	0,294	0,165
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,358	0,745	0,848
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ			
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,42	3,05	3,25
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,41	3,02	3,34
T Ratio	0,118	0,268	-1,059
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,209	0,107	0,130

Στη συνέχεια 15 άτομα της πρώτης ηλικιακής ομάδας αγγίζουν το θετικό άκρο και δηλώνουν ότι συμφωνούν απόλυτα και ότι είναι πραγματικά περιορισμένοι οι

οικονομικοί πόροι της διαφήμισης του ιαματικού τουρισμού. Το μικρότερο ποσοστό 8,3% των ατόμων ηλικίας 18-35 ετών παρουσιάζουν την απόλυτη διαφωνία καθώς δηλώνουν ότι οι οικονομικοί πόροι για την διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας δεν είναι καθόλου περιορισμένοι.

Διασπορά απόψεων παρατηρείται και στο κατά πόσο χρησιμοποιούνται οι νέες τεχνολογίες για τη διαφημιστική προβολή και προώθηση του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή. Και οι τρεις ηλικιακές ομάδες φαίνεται κατά μέγιστο ποσοστό να διατηρούν μια ουδέτερη στάση με ποσοστά 32,1% για την πρώτη ηλικιακή ομάδα 18-35 ετών, 38,9% για τη δεύτερη ηλικιακή ομάδα ατόμων 36- 50 ετών και 55% για τα άτομα ηλικίας 50 ετών και πάνω που συγκροτούν την τρίτη ηλικιακή ομάδα.

Ως προς το επίπεδο μόρφωσης 190 άτομα δηλώνουν ουδετερότητα, από αυτά οι 105 είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ οι 85 τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστά 55,5% και 44,5% αντίστοιχα εκ των οποίων το 48% είναι άνδρες και το 52% γυναίκες. Στο αντίθετο άκρο το μικρότερο ποσοστό του 2% διαμορφώνουν οκτώ ερωτώμενοι εκ των οποίων οι τρεις είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας ενώ οι πέντε απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ποσοστά 62,5% και 37,5% αντίστοιχα οι οποίοι και διαφωνούν απόλυτα με τη δήλωση ότι οι μέθοδοι διαφήμισης και προώθησης του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας δε χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες στο βαθμό που θα έπρεπε. Από αυτούς που διαμόρφωσαν το μικρότερο ποσοστό οι έξι είναι άνδρες και οι δυο γυναίκες με ποσοστά 75% και 25% αντίστοιχα.

Έτσι λοιπόν παρατηρείται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των κατοίκων που συμμετείχαν στην έρευνα παρουσιάζουν μια αβέβαιη στάση δισταγμού καθώς κατά βάση σε μεγάλο βαθμό και στα τρία επίπεδα ερωτήσεων της κατηγορίας αυτής ανεξάρτητα από το φύλλο την ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης των ντόπιων οι απαντήσεις οι οποίες καταγράφονται φαίνονται να μην τείνουν ούτε προς θέληση συμφωνίας αλλά ούτε και αντίθετα διαφωνίας. Αυτό συμβαίνει προφανώς γιατί το επίπεδο ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού είναι ακόμη πολύ μικρό και έτσι οι κάτοικοι της περιοχής δεν είναι ακόμη πλήρως ενημερωμένοι για τις νέες τεχνολογίες

και το βαθμό στον οποίο χρησιμοποιούνται για την προώθηση και τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή.

4.8 Συμβολή του Ιαματικού Τουρισμού στην Ανάπτυξη του Νομού

Με βασική προϋπόθεση και δεδομένη την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας ερευνήθηκε η συμβολή της ανάπτυξης αυτής σε τρεις άξονες. Αρχικά παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ως προς το ποσοστό στο οποίο θα μπορούσε να συμβάλει ο ιαματικός τουρισμός στη περαιτέρω άνθηση της τοπικής οικονομίας. Στη συνέχεια καταγράφεται η συμβολή του ως προς την αύξηση της τουριστικής περιόδου καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Τέλος, διαμορφώνεται το ποσοστό συμβολής του ιαματικού τουρισμού ως προς τη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στην περιοχή.

Στον πίνακα 4.8 που ακολουθεί παρουσιάζονται τα στοιχεία αυτά έτσι ακριβώς όπως κατεγράφησαν μετά τη διενέργεια και ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας σε ντόπιους κατοίκους ηλικίας 18 και πάνω ανεξαρτήτου φύλλου και μορφωτικού επιπέδου.

Στην πρώτη δήλωση σχετικά με το αν η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού θα μπορούσε να συμβάλλει στην περαιτέρω άνθηση της τοπικής οικονομίας παρατηρείται μια τάση συμφωνίας καθώς 140 ντόπιοι, δηλαδή ποσοστό 35% δηλώνουν ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού βοηθάει και στην άνθηση της τοπικής οικονομίας. Από αυτούς οι 93 είναι άνδρες και οι 47 γυναίκες ποσοστά δηλαδή 66,5% και 33,5%, ενώ ως προς το επίπεδο μόρφωσης οι 81 είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και οι 59 τριτοβάθμιας με ποσοστά 57,8% και 42,2% αντιστοίχως. Σημαντικότητα παρουσιάζεται στο επίπεδο αυτό σχετικά με την ηλικία των ερωτώμενων. Έτσι λοιπόν λίγο πιο χαμηλά σε δηλώσεις βρίσκονται 102 άτομα τα οποία εκφράζουν απόλυτη συμφωνία. Από αυτά τα 42 ανήκουν στην πρώτη ηλικιακή ομάδα ατόμων 18-35 ετών ποσοστό δηλαδή 41,2%, τα 38 στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα ατόμων 36-50 ετών ποσοστό δηλαδή 37,2% και τα υπόλοιπα 22 ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα ατόμων 50 ετών και πάνω, δηλαδή ποσοστό 21,6%.

Πίνακας 4.8: Ανάπτυξη του Τουρισμού στο Νομό Φθιώτιδας

	Ιαματικός τουρισμός και τοπική οικονομία	Ιαματικός τουρισμός και τουριστική περίοδος	Ιαματικός τουρισμός και ποιότητα του τουρισμού
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	3,69	4,06	3,72
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	1,045	0,953	1,050
ΦΥΛΟ			
ΑΝΔΡΑΣ	3,66	4,02	3,73
ΓΥΝΑΙΚΑ	3,74	4,14	3,69
T Ratio	-0,753	-1,192	0,397
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,746	0,478	0,273
ΗΛΙΚΙΑ			
18 – 35	3,85	3,98	3,79
36 – 50	3,66	4,13	3,63
50 ΚΑΙ ΑΝΩ	3,56	4,03	3,76
F Ratio	2,407	0,935	1,027
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,091	0,393	0,359
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ			
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ/ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	3,68	3,99	3,76
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ	3,70	4,15	3,66
T Ratio	-0,136	-1,698	0,969
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,934	0,578	0,523

Το ποσοστό συμβολής του ιαματικού τουρισμού φαίνεται ότι διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην αύξηση της τουριστικής περιόδου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους καθώς το μεγαλύτερο μέρος των ντόπιων κατοίκων του νομού Φθιώτιδας δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα με τη άποψη αυτή. Πιο συγκεκριμένα το 39,8%, δηλαδή 159 άτομα συμφωνούν απόλυτα και δηλώνουν ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση του τουρισμού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Από τα 159 άτομα οι 102 είναι άνδρες και οι 57 γυναίκες δηλαδή ποσοστά 64,2% και 35,8% ενώ ως προς το επίπεδο της ηλικίας τους τα 69 άτομα που διαμορφώνουν και το μέγιστο ποσοστό 43,4% ανήκουν στη

δεύτερη ηλικιακή ομάδα 36-50 ετών, τα 48 με ποσοστό 30,2% ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα ατόμων 50 ετών και πάνω και τα 42 με ποσοστό 26,4% είναι άτομα της πιο νεαρή ομάδας ηλικίας 18-35 ετών. Η γνώμη αυτή των ατόμων που πιστεύουν ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό θα συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στη Φθιώτιδα ενισχύεται ακόμη περισσότερο από το ελάχιστο ποσοστό των κατοίκων οι οποίοι διατηρούν αρνητική στάση καθώς δηλώνουν ότι διαφωνούν απόλυτα με την παραπάνω δήλωση. Το ελάχιστο ποσοστό των ατόμων αυτών ανέρχεται στο 0,8% δηλαδή μόνο τρία άτομα που δηλώνουν ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού δεν συμβάλει και στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Από αυτούς οι δύο είναι άνδρες και μόνο μια είναι γυναίκα, ενώ με βάση το επίπεδο της ηλικίας, από τα άτομα 36-50 ετών κανένα δεν υιοθετεί την άποψη της απόλυτης διαφωνίας με τη δήλωση, δυο άτομα ηλικίας 50 ετών και πάνω φαίνονται να διαφωνούν απόλυτα και μόνο ένα άτομο ηλικίας 18-35 δηλώνει ότι δεν συμφωνεί καθόλου και ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού δεν συμβάλει στη γενικότερη ανάπτυξη του τουρισμού στη Φθιώτιδα.

Στην τελευταία δήλωση για το ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας συμβάλει στη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στην περιοχή οι απόψεις των περισσότερων βρίσκονται στο ουδέτερο επίπεδο καθώς όμως παρουσιάζεται και μία θετική τάση απαντήσεων. Παρατηρείται λοιπόν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων δηλαδή 125 άτομα, ποσοστό 31,3% εκδηλώνουν ουδετερότητα χωρίς να διαφωνούν αλλά ούτε και να συμφωνούν απόλυτα με την δήλωση αυτή. Από αυτούς οι 82 είναι άνδρες και οι 43 γυναίκες με ποσοστά συμμετοχής 65,6% και 34,4% αντίστοιχα, ως προς το επίπεδο μόρφωσης οι 71 είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 54 απόφοιτοι τριτοβάθμιας με αντίστοιχα ποσοστά 56,8% και 43,2%, ενώ τέλος ως προς την ηλικία οι 55 ανήκουν στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα ατόμων 36-50 ετών με ποσοστό 44%, στην πρώτη ηλικιακή ομάδα ανήκουν 32 άτομα δηλαδή ποσοστό 25,6% ενώ 38 από τους ερωτώμενους που διατήρησαν στάση ουδετερότητας ανήκουν στην τρίτη ηλικιακή ομάδα και κυμαίνονται ηλικιακά από 50 ετών και πάνω, με ποσοστό 30,4%. Στις δύο επόμενες επικρατούσες τιμές απαντήσεων βρίσκονται οι τάσεις συμφωνίας των κατοίκων μέχρι και το επίπεδο της απόλυτης συμφωνίας. Έτσι παρατηρούνται 110 άτομα, ποσοστό 27,5% τα οποία συμφωνούν με τη δήλωση ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας θα συμβάλει στη βελτίωση της σημερινής

ποιότητας του τουρισμού στην περιοχή. Απόλυτη συμφωνία δηλώνουν 116 άτομα, δηλαδή ποσοστό 29%. Σε επίπεδα διαφωνίας βρίσκονται οι απόψεις 49 ατόμων από τα οποία μόνο οι επτά διαφωνούν απόλυτα και πιστεύουν ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού δεν θα επιφέρει συμβολή και στη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

4.9 Συμπεράσματα

Από την ευρύτερη ανάλυση που παρατέθηκε με βάση τη διενεργηθείσα έρευνα προέκυψαν βασικά αποτελέσματα υψίστης σημασίας σχολιασμού. Αρχικά η τάση που παρουσιάζουν οι κάτοικοι σε θέματα απασχόλησης εμφανίζει ενδιαφέρον καθώς παρατηρείται ότι υπάρχει θέληση από τους ντόπιους και κυρίως από τους νέους της Φθιώτιδας για ενασχόλησή τους με τον ιαματικό τουρισμό, αλλά η έως τώρα επαγγελματική ενασχόληση των κατοίκων δεν έχει διαμορφώσει ακόμα αλληλένδετη σχέση με αυτόν.

Η θέληση που διαμορφώνεται από τους ντόπιους για ενασχόληση με τον ιαματικό τουρισμό έρχεται σε αντίθεση με τις γνώσεις τις οποίες κατέχουν γενικότερα οι ντόπιοι για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι γνώσεις βρίσκονται σε ένα αρκετά πρώιμο επίπεδο ακόμη και για τον βασικό τομέα των οικονομικών ωφελειών που μπορεί να προσφέρει ο ιαματικός τουρισμός στους κατοίκους αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Φθιώτιδας.

Παρόλα αυτά η πολιτεία διενεργεί προσπάθειες κυρίως μέσα από την ανάπτυξη επιχειρηματικών προγραμμάτων να βοηθήσει τόσο στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού όσο και στην κατάρτιση των ατόμων που πρέπει να ειδικευθούν για απασχόληση με την συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού.

Αξιοσημείωτη είναι η ανάπτυξη αλλά και η επάρκεια των δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης αλλά και διαχείρισης λυμάτων. Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού σε μια περιοχή, βασικό στοιχείο αποτελεί η βέλτιστη διαμόρφωση των παραπάνω δικτύων. Έτσι λοιπόν η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διαμόρφωση των δικτύων προϋποθέτει και αιτιολογεί την ύπαρξη αλλά και την ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας.

Με βάση τα αποτελέσματα αλλά και την ανάλυση της έρευνας η οποία διενεργήθηκε, παρατηρήθηκε ότι η τουριστική προβολή, η διαφήμιση αλλά και η προώθηση που υφίσταται ο ιαματικός τουρισμός στο νομό Φθιώτιδας λειτουργεί σε πολύ μικρό βαθμό χωρίς να κάνει χρήση νέων τεχνολογιών και με τους οικονομικούς πόρους να είναι πιο περιορισμένοι απ' ό,τι θα έπρεπε.

Κλείνοντας λοιπόν και το κεφάλαιο αυτό επισημαίνεται ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού με βάση την πρωτογενή έρευνα συμβάλλει στην περαιτέρω άνθιση της τοπικής οικονομίας, στην αύξηση της τουριστικής περιόδου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και όχι μόνο εποχιακά, αλλά και στη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στην περιοχή.

Κεφάλαιο 5

Συμπεράσματα και Προτάσεις

5.1 Εισαγωγή

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο της εργασίας θα γίνει αρχικά μια σύντομη ανακεφαλαίωση των βασικών σημείων που κατεγράφησαν κατά τη διάρκεια της έρευνας και ουσιαστικά όλων των στοιχείων που προκύπτουν στο σύνολο της διεξαγωγής της έρευνας με βασικό εργαλείο χρήσης τα ερωτηματολόγια και στη συνέχεια τις απαντήσεις των ερωτηθέντων της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας.

Μετά την παρουσίαση όλων των αποτελεσμάτων της ολοκληρωμένης έρευνας είναι σημαντικό να γίνει μία προσπάθεια σύνταξης προτάσεων ή ακόμα και λύσεων για τα προβλήματα που ενδεχομένως προέκυψαν. Σκοπός των ενεργειών αυτών είναι η τουριστική ανάπτυξη σε μεγαλύτερο βαθμό τόσο γενικά για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού όσο και ειδικότερα για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

Τα αποτελέσματα τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω διαμορφώθηκαν από τις απαντήσεις 400 ντόπιων κατοίκων στο νομό Φθιώτιδας. Τα άτομα αυτά ήταν ενήλικες άνδρες αλλά και γυναίκες, οι οποίοι χωρίστηκαν σε τρεις ηλικιακές ομάδες από 18 έως και άνω των 50 ετών. Το επίπεδο μόρφωσης του κάθε ατόμου ήταν μια παράμετρος ακόμη η οποία διαχώρισε τους ερωτώμενους σε δύο ακόμη βαθμίδες, σε αυτή των αποφοίτων Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στην άλλη των αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

5.2 Συμπεράσματα της Έρευνας

Ένας από τους σημαντικότερους τομείς της οικονομίας του νομού Φθιώτιδας είναι και ο τουρισμός. Παρόλα αυτά οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής του νομού Φθιώτιδας με το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων που δίνουν φαίνεται ότι δεν έχουν διαμορφώσει ακόμα μια τελείως ξεκάθαρη άποψη για τον τουρισμό και τις μορφές που μπορεί να πάρει ανάλογα με τις δυνατότητες που προσφέρονται σε κάθε περιοχή.

5.2.1 Κατάσταση του Τουρισμού

Ο ιαματικός τουρισμός αναβιώνει στο πέραςμα του χρόνου από την εποχή του Ηροδότου και του Ιπποκράτη έως και σήμερα. Οι θεραπευτικές ιδιότητες του νερού

ήταν γνωστές από το 2000 π.Χ με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η ιστορία άλλωστε των ιαματικών πηγών αρχίζει από την αρχαία Ελλάδα. Ο νομός Φθιώτιδας αποτελεί αντιπροσωπευτική περιοχή ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα ως προς τους φυσικούς πόρους και τις πηγές που διαθέτει. Ο νομός Φθιώτιδας διαθέτει ιδανικές συνθήκες ανάπτυξης ιαματικού τουρισμού λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του.

Με το πέρασμα των χρόνων η πορεία του ιαματικού τουρισμού διατηρήθηκε και εδραιώθηκε στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας. Το 2005 αποτέλεσε ημερομηνία σταθμό καθώς η Τοπική Αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών συνέταξε ειδικό επιχειρησιακό πρόγραμμα σημαντικό χρηματοδοτικό εργαλείο για την ανάπτυξη έργων υποδομής και την εκπόνηση μελετών.

Η κατάσταση του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας τα τελευταία χρόνια παρουσίαζε μια συνεχώς ανοδική πορεία, παρόλα αυτά η ανάπτυξη του τη δεδομένη χρονική στιγμή βρίσκεται σε ένα μέτριο επίπεδο καθώς σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η απρόσμενη και ανεξήγητη θνησιμότητα των ψαριών στο Μαλιακό κόλπο κατά τη διάρκεια του μήνα Ιουνίου το καλοκαίρι του 2009. Έτσι ενώ η ανάπτυξη του τουρισμού ακολουθούσε μια ανοδική πορεία το γεγονός αυτό πάγωσε την άνοδο και σταθεροποίησε τις απόψεις των κατοίκων σε ένα μέτριο και επιφυλακτικό επίπεδο.

Παρ' όλες τις δυσκολίες όμως και τις αρνητικές προϋποθέσεις που προέκυψαν από το στενάχωρο αυτό γεγονός οι ντόπιοι εκδηλώνουν την επιθυμία τους για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του νομού. Έχουν ήδη πραγματοποιήσει την πρώτη τους επαφή με τον τουρισμό και τα οφέλη τα οποία μπορεί να επιφέρει αυτός σε όλα τα επίπεδα όπως αυτό της οικονομίας και της ανάπτυξης.

5.2.2 Απασχόληση στον Ιαματικό Τουρισμό

Έχοντας και ως βασικό στοιχείο την έρευνα που διενεργήθηκε παρατηρείται ότι οι ντόπιοι και συγκεκριμένα όσοι ήδη ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό και έχουν μια πιο στοιχειοθετημένη επαφή με αυτόν, εκδηλώνουν την επιθυμία τους για περαιτέρω κατάρτιση. Η μεγαλύτερη και πιο εξειδικευμένη σχέση καθώς και γνώση

για ένα αντικείμενο δημιουργεί τους καλύτερους επαγγελματίες δίνοντάς τους τα εφόδια τα οποία χρειάζονται για να μετατρέψουν τη δουλειά τους σε πόλο έλξης και για του υπόλοιπους κατοίκους.

Οι νέοι της Φθιώτιδας εκδηλώνοντας τις απόψεις τους για τον ιαματικό τουρισμό δηλώνουν ότι μεγαλύτερο ενδιαφέρον και προσέλκυση γι' αυτούς είναι η ενασχόλησή του όχι μόνο από την πλευρά του εργαζόμενου αλλά κυρίως από την πλευρά του εργοδότη. Παρατηρείται ότι θέλουν να ασχοληθούν προσωπικά και να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση ενασχόλησης με τον ιαματικό τουρισμό.

Παρόλα αυτά σύμφωνα με την έρευνα που διενεργήθηκε παρατηρείται ότι η επαγγελματική δραστηριότητα των ντόπιων σε σχέση με τον ιαματικό τουρισμό βρίσκεται σε ένα αρκετά πρώιμο επίπεδο χωρίς να έχει αναπτυχθεί ακόμα. Οι ντόπιοι διατηρούν την έως τώρα επαγγελματική τους απασχόληση η οποία ακόμα δεν σχετίζεται με τον ιαματικό τουρισμό. Η επιφυλακτικότητα των ντόπιων ως προς μια νέα εναλλακτική μορφή τουρισμού όπως αυτή του ιαματικού τουρισμού προφανώς επηρεάζει και την ανάπτυξη της επαγγελματικής τους σχέση.

5.2.3 Γνώση Θεμάτων Ιαματικού Τουρισμού

Η γνώση που έχουν λάβει έως τώρα οι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας είναι σε πολύ μέτριο επίπεδο τείνοντας σε αρνητικό καθώς ο ιαματικός τουρισμός ακόμα αποτελεί μια νέα μορφή για τους κλάδους απασχόλησης, καθώς και γνώσεων για τους ντόπιους. Η σχέση των κατοίκων με τον ιαματικό τουρισμό βρίσκεται σε τόσο πρώιμο επίπεδο που ακόμη και τα οικονομικά οφέλη τα οποία μπορεί να προσφέρει στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας δεν έχουν γίνει ακόμα ευρέως γνωστά ώστε να δημιουργηθεί ένας πόλος έλξης ο οποίος θα τους παρακινήσει να ασχοληθούν και να γνωρίσουν σε μεγαλύτερο βάθος και όχι επιφανειακά τον ιαματικό τουρισμό και όλα τα θετικά στοιχεία που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξή του στο νομό Φθιώτιδας και τους κατοίκους του.

Αντίθεση στις μειωμένες γνώσεις των κατοίκων σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ειδικότερα με τον ιαματικό τουρισμό σε θέματα τουριστικής αλλά και οικονομικής ανάπτυξης έρχεται να παραθέσει η θέληση που υπάρχει από τους νέους κατοίκους της Φθιώτιδας για δημιουργία επαγγελμάτων που ασχολούνται

με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η αντίθεση αυτή παρατηρείται προφανώς γιατί ο ιαματικός τουρισμός ουσιαστικά τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται στο νομό Φθιώτιδας και για το λόγο αυτό οι γνώσεις των κατοίκων βρίσκονται σε αρκετά πρώιμο επίπεδο αλλά παρόλα αυτά σαν νέα μορφή τουρισμού για το νομό μπορεί και ελκύει το ενδιαφέρον των κατοίκων κυρίως για ενασχόληση και περαιτέρω κατάρτιση.

Γενικά καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας παρατηρήθηκε μια διαφοροποίηση στις απόψεις των ντόπιων ειδικά μεταξύ της γνώσης και της θέλησης των κατοίκων ως προς τον ιαματικό τουρισμό και της ανάπτυξή του στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας. Έτσι ενώ οι γνώσεις των ντόπιων στο επίπεδο του ιαματικού τουρισμού είναι πολύ περιορισμένες, η θέλησή τους παρουσιάζεται αυξημένη σε όλα τα επίπεδα. Κύριος λόγος δημιουργίας της διαφοροποίησης αυτής είναι η ασάφεια η οποία έχει προκύψει λόγω της ανεπάρκειας γνώσεων αλλά και εξαιτίας του νέου τομέα τουρισμού που αναπτύσσεται στο νομό Φθιώτιδας, αυτό του ιαματικού τουρισμού.

Η πολιτεία από τη δική της πλευρά κάνει προσπάθειες και μέσω των επιχειρηματικών προγραμμάτων βοηθάει όλο και περισσότερο στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού. Με τον τρόπο αυτό δίνει κίνητρα στους ντόπιους να γνωρίσουν όλο και περισσότερο την εναλλακτική αυτή μορφή του τουρισμού και να αρχίσουν οι μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

5.2.4 Επάρκεια Δικτύων Ανάπτυξης Ιαματικού Τουρισμού

Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η επάρκεια των δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης αλλά και διαχείρισης λυμάτων. Όσο πιο ανεπτυγμένα και επαρκή είναι τα δίκτυα αυτά τόσο πιο βαθιά μπορεί να είναι και η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή. Για το νομό Φθιώτιδας οι παροχές υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων τόσο για τις ανάγκες των ξενοδοχειακών μονάδων όσο και για τις ανάγκες των κατοίκων βρίσκονται σχεδόν σε πλήρη επάρκεια. Το γεγονός αυτό συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή καθώς αποτελεί βασική υποδομή για μετέπειτα εξέλιξη.

Με βάση την έρευνα που διενεργήθηκε, παρατηρήθηκε ότι με τη συμβολή πολλών παραγόντων όπως η αξιοποίηση πόρων από την Τοπική Αυτοδιοίκηση τα δίκτυα υδροδότησης, αποχέτευσης αλλά και διαχείρισης λυμάτων αναπτύχθηκαν, φτάνοντας στο μέγιστο βαθμό επάρκειας για την κάλυψη των αναγκών τόσο των κατοίκων όσο και των ξενοδοχειακών μονάδων. Έτσι λοιπόν ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα που είναι η διαμόρφωση και η επάρκεια των παραπάνω δικτύων βρίσκεται σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο.

5.2.5 Προβολή του Νομού Φθιώτιδας

Στον τομέα της διαφήμισης, της τουριστικής προβολής και της προώθησης του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα παρατηρείται μια ουδέτερη στάση των κατοίκων στις κινήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα. Το επίπεδο της τουριστικής προβολής που έχει δεχθεί έως σήμερα η περιοχή δεν φαίνεται να έχει ικανοποιήσει τους ντόπιους, παρόλα αυτά δεν έχει μείνει και σε ανύπαρκτο επίπεδο. Οι ντόπιοι αντιλαμβάνονται ότι ο ιαματικός τουρισμός είναι μια νέα μορφή τουρισμού για την οποία ο νομός τους πληρεί τις απαιτούμενες προδιαγραφές ανάπτυξης και έτσι προσπαθούν να τον προωθήσουν με κάθε μέσο και τεχνική. Παρόλα αυτά το περιορισμένο μέγεθος γνώσεων το οποίο διαθέτουν αλλά οι τεχνολογίες οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη διαφήμιση αλλά και την προώθηση γενικότερα δεν συνεισφέρουν θετικά διαμορφώνοντας έτσι την ουδέτερη στάση στο επίπεδο αυτό.

Η ουδετερότητα της στάσης των κατοίκων παρατηρείται και στο επίπεδο των οικονομικών πόρων οι οποίοι διατίθενται για τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα. Η χρηματική ενίσχυση της διαφήμισης φαίνεται να υφίσταται αλλά όχι στο επίπεδο που θα ήταν ικανοποιητική για να τη διευρύνει και να προβάλει στο βαθμό που πρέπει τον ιαματικό τουρισμό προσελκύοντας έτσι το ενδιαφέρον των κατοίκων.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών αναφορικά με τη διαφήμιση αλλά και την προώθηση του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας πέραν από την ουδετερότητα που εξακολουθεί να παρουσιάζεται στις απόψεις των κατοίκων

φαίνεται να τείνει στο αρνητικό επίπεδο. Έτσι οι νέες τεχνολογίες δεν αποτελούν βάση αλλά ούτε και εργαλείο βοήθειας για την ανάπτυξη των μεθόδων διαφήμισης και προώθησης του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα. Το γεγονός αυτό καθιστά αρνητικό παράγοντα και δεν βοηθάει θετικά στην προβολή και την ανάπτυξη της νέας αυτής εναλλακτικής μορφής τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

5.2.6 Ανάπτυξη του Νομού Φθιώτιδας

Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας μπορεί να συμβάλει θετικά και στην ανάπτυξη όλου του νομού. Ως προς την άνθιση της τοπικής οικονομίας θα συμβάλει θετικά σε μεγάλο βαθμό καθώς θα φέρει νέες πηγές εσόδων στους κατοίκους. Θα γίνει εισροή ρευστού χρήματος το οποίο θα τονώσει με τη σειρά του την τοπική οικονομία και θα προσφέρει στους ντόπιους μεγαλύτερη ευημερία.

Ο ιαματικός τουρισμός προσελκύει τουρίστες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους σε έναν τόπο. Για το λόγο αυτό η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στη Φθιώτιδα μπορεί να συμβάλει και στην αύξηση της τουριστικής περιόδου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Με τη νέα αυτή μορφή εναλλακτικού τουρισμού οι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας ενώ μέχρι τώρα γνώριζαν την εποχιακή μορφή του τουρισμού, τώρα καθώς αναπτύσσεται ο ιαματικός τουρισμός θα έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν και την ανάπτυξη τουρισμού όλο το χρόνο αλλά και τα οφέλη τα οποία θα τους προσφέρει η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού.

Τέλος, έχοντας υπόψη όλα τα προηγούμενα θετικά στοιχεία και με βάση τις απόψεις των ντόπιων που προέκυψαν από την έρευνα, παρατηρείται ότι η ανάπτυξη του ιαματικού στο νομό Φθιώτιδας μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στη περιοχή.

5.3 Προτάσεις

Ο ιαματικός τουρισμός, όπως έχει ήδη δηλωθεί αρκετές φορές, αποτελεί μία νέα ουσιαστικά έννοια και μορφή τουρισμού για την ευρύτερη περιοχή καθώς μπορεί και υπάρχει η διάθεση να αποτελέσει μία εναλλακτική πρόταση τουρισμού αλλά και

ένα έναυσμα για την δημιουργία νέων επαγγελματικών δραστηριοτήτων και ενασχολήσεων των ντόπιων.

Το παρθένο έδαφος που επικρατεί σε αυτόν τον τομέα δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε καλό αλλά ούτε και κακό. Εφόσον δεν υπάρχει προηγούμενη εμπειρία θα έπρεπε η αρχή να γίνει στα τυφλά και κανείς να μην αποφασίσει να στραφεί σε μια τέτοια επαγγελματική προοπτική, χωρίς να κατέχει τις απαραίτητες γνώσεις αλλά και υποδομές.

5.3.1 Απασχόληση των Κατοίκων με τον Ιαματικό Τουρισμό

Τα θετικά στοιχεία και αποτελέσματα τα οποία μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή πρέπει να γίνουν γνωστά σε όλους τους κατοίκους του νομού, έτσι ώστε να αποτελέσουν πόλο έλξης και να προσελκύσουν τους ντόπιους να ασχοληθούν επαγγελματικά περισσότερο με τον ιαματικό τουρισμό.

Θα πρέπει να δοθούν κίνητρα τόσο στις επιχειρήσεις τις περιοχής όσο και σε όλους τους κατοίκους και κυρίως στα άτομα νεαρής ηλικίας να ασχοληθούν περισσότερο με τον ιαματικό τουρισμό τόσο από την πλευρά του εργαζόμενου όσο και πολύ περισσότερο από την πλευρά του εργοδότη. Δίνοντας έτσι την ευκαιρία να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση ή έστω να ασχοληθούν με τον ιαματικό τουρισμό με δικές τους πρωτοβουλίες αναπτύσσοντας έτσι τα όνειρά τους, τις φιλοδοξίες τους αλλά κυρίως τις καινοτόμες ιδέες που μπορεί να έχουν. Ένα από τα κίνητρα τα οποία είναι στη δικαιοδοσία του κράτους και μπορεί να τα προσφέρει είναι επιδοτήσεις με τις οποίες να παροτρύνει τους κατοίκους, και ιδιαίτερα τα άτομα νεαρής ηλικίας να τις αξιοποιήσουν και να επωμισθούν τα οφέλη τους. Επίσης η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει από την πλευρά της να παραχωρήσει κάποιες δημοτικές εκτάσεις κοντά στις ιαματικές πηγές που δύνανται να αποτελέσουν χώρο ανάπτυξης επιχειρήσεων σε τιμές προσιτές για τους ντόπιους κατοίκους.

Αναγκαιότητα αποτελεί η δυνατότητα κατάρτισης των ατόμων έτσι ώστε να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις και υποδομές για να μπορούν συνεχώς να βελτιώνονται και να γίνονται καλύτεροι στον τομέα με τον οποίο ασχολούνται.

5.3.2 Ενίσχυση Γνώσης για Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Η μειωμένη γνώση που υπάρχει τόσο για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού γενικότερα, όσο και για τα οικονομικά οφέλη ειδικότερα που μπορεί να προσφέρει στην ευρύτερη περιοχή της Φθιώτιδας ο ιαματικός τουρισμός διατηρεί σε ένα χαμηλό επίπεδο και δεν αφήνει να αναπτυχθεί ο ιαματικός τουρισμός και να προσφέρει τα πολύπλευρα οφέλη του. Οι γνώσεις των κατοίκων σε αυτόν τον τομέα πρέπει να πάψουν να διατηρούνται σε αυτό το υπανάπτυκτο σημείο και να αρχίσουν με ταχύς ρυθμούς να διευρύνονται έτσι ώστε όλοι οι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας να λάβουν τις κατάλληλες γνώσεις που χρειάζονται έτσι ώστε να μπορέσουν να προσφέρουν στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και με τη σειρά τους να επωμισθούν τα οφέλη του. Η πολιτεία θα μπορούσε από την πλευρά της σε συνεργασία με άλλες περιοχές που έχουν ήδη αναπτύξει σε ικανοποιητικό βαθμό τον ιαματικό τουρισμό να διοργανώσει σεμινάρια παρουσίασης αλλά και παροχής γνώσεων από επιχειρήσεις αλλά και γενικότερα από απασχολούμενους με τον ιαματικό τουρισμό έτσι ώστε όσοι ενδιαφέρονται να απασχοληθούν με τον τουρισμό τόσο από την πλευρά του εργαζόμενου όσο και από την πλευρά του εργοδότη να μπορέσουν να ενημερωθούν αλλά και να παρακολουθήσουν πώς λειτουργεί και αναπτύσσεται ο ιαματικός τουρισμός σε πραγματικές συνθήκες. Επίσης οι ιδιωτικές επιχειρήσεις που λειτουργούν ήδη στο νομό Φθιώτιδας και αντικείμενο ενασχόλησής τους είναι ο ιαματικός τουρισμός μπορούν να συμμετάσχουν σε συνέδρια τα οποία πραγματοποιούνται κατά καιρούς έτσι ώστε να μπορέσουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους αλλά και να έρθουν σε αλληλεπίδραση με νέες απόψεις και λειτουργικές ιδέες. Τέλος οι φορείς οι οποίοι ασχολούνται με τη διαφήμιση αλλά και γενικότερα με την προώθηση πρέπει να απευθυνθούν σε εξειδικευμένες επιχειρήσεις οι οποίες έχουν καταφέρει μέσα από την πορεία τους στο χρόνο να κατακτήσουν ηγετική θέση στον τομέα της διαφήμισης έτσι ώστε να καταφέρουν να αντλήσουν βασικές πληροφορίες και γνώσεις υιοθετώντας νέες απόψεις και υλικό εξοπλισμό για τη χρήση νέων τεχνολογιών στον τομέα της γενικότερης προώθησης του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας.

Η πολιτεία από την πλευρά της πρέπει να συνεχίσει να βοηθάει μέσω επιχειρηματικών προγραμμάτων, όπως άλλωστε κάνει μέχρι και σήμερα, στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού, δίνοντας έτσι κίνητρα σε κάθε κάτοικο να στρέψει το ενδιαφέρον του και να ασχοληθεί με τη νέα αυτή μορφή εναλλακτικού

τουρισμού. Θα πρέπει να συνεχίσει να διατηρεί σε καλή κατάσταση όλες τις εγκαταστάσεις που έχει καταφέρει να δημιουργήσει μέχρι σήμερα μέσα από την αξιοποίηση επιχειρηματικών προγραμμάτων, αλλά και να συνεχίσει να αναζητά και να βρίσκει πόρους με τους οποίους θα μπορέσει να βελτιώσει το επίπεδο ζωής των ντόπιων κατοίκων. Ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη η βελτιστοποίηση του εθνικού δρόμου της περιοχής, κυρίως στο «φημισμένο» αρνητικά Πέταλο του Μαλιακού και είναι μέγιστη ανάγκη τόσο κοινωνική όσο και από τουριστική πλευρά η ολοκλήρωση του έργου αυτού. Η ολοκλήρωση του οδικού δικτύου θα προσελκύσει περισσότερους τουρίστες καθώς θα τους παρέχει έναν βατό, από οδικής πλευράς προορισμό.

5.3.3 Επάρκεια των Δικτύων

Τα δίκτυα υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων την παρούσα χρονική στιγμή βρίσκονται σε επαρκές επίπεδο τόσο για την κάλυψη αναγκών των ξενοδοχειακών μονάδων όσο και για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της περιοχής. Για να αναπτυχθεί ο ιαματικός τουρισμός και να αποτελέσει μια βασική μορφή τουρισμού για το νομό Φθιώτιδας θα πρέπει να υπάρξει παράλληλη ανάπτυξη και βελτίωση των ήδη υπαρχόντων δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων ή να διατηρηθούν τουλάχιστον στην καλή κατάσταση που βρίσκονται έως και σήμερα.

Μετά από την αξιοποίηση των πόρων από την Τοπική Αυτοδιοίκηση τα δίκτυα υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων βρίσκονται πλέον σε ένα επαρκές επίπεδο σε όλη την περιοχή του νομού Φθιώτιδας. Για να συνεχίσει να υφίσταται το γεγονός αυτό θα πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα όπως η διαρκή και καλή συντήρηση των παραπάνω δικτύων σε τακτικά χρονικά διαστήματα έτσι με τον τρόπο αυτό θα μπορούν και οι ανάγκες των κατοίκων της περιοχής αλλά και των ξενοδοχειακών μονάδων να καλύπτονται χωρίς να υπάρχουν λειτουργικά προβλήματα. Θα πρέπει να πραγματοποιηθούν ενέργειες για την περαιτέρω διεύρυνση των ήδη δημιουργημένων εγκαταστάσεων. Όποια ενέργεια έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής θα πρέπει να αποτελέσει βάση για μετέπειτα ανάπτυξη. Έτσι με τον τρόπο αυτό αναπτύσσεται κοινωνικά, οικονομικά αλλά και τουριστικά ο νομός γεγονός σημαντικό για την ευημερία των κατοίκων της περιοχής.

5.3.4 Προβολή του Νομού Φθιώτιδας

Η μέχρι τώρα τουριστική προβολή του νομού Φθιώτιδας βρίσκεται σε ένα μέτριο επίπεδο χωρίς να παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη, όντας όμως σε ένα αρχικό στάδιο. Η μεγαλύτερη προβολή του τουρισμού θα επιφέρει και την περαιτέρω ανάπτυξή του. Σε μέτριο επίπεδο βρίσκονται και οι οικονομικοί πόροι για τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού. Οι νέες τεχνολογίες όμως δεν χρησιμοποιούνται στο βαθμό που θα έπρεπε ως προς τις μεθόδους διαφήμισης και προώθησης του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας. Παρατηρώντας λοιπόν το γεγονός αυτό προτείνεται η περαιτέρω ανάπτυξη της τουριστικής προβολής σε συνδυασμό με την αύξηση των οικονομικών πόρων που διατίθενται για τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού.

Σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει και η χρήση νέων τεχνολογιών στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη διαφήμιση και την προώθηση του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας. Οι νέες τεχνολογίες στη διαφήμιση αλλά και γενικότερα την προώθηση του ιαματικού τουρισμού που αναπτύσσεται στην περιοχή μπορούν να χρησιμοποιηθούν κυρίως από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της περιοχής. Δηλαδή η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στην τοπική τηλεόραση αλλά και το ραδιόφωνο μπορεί να εξάγει ένα καλύτερο αισθητικό αποτέλεσμα με την χρήση εξελιγμένων οπτικοακουστικών μέσων. Επίσης η βελτιστοποίηση των τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται από τον τοπικό τύπο δηλαδή η αντικατάσταση παλαιών μηχανημάτων αλλά και προγραμμάτων τα οποία χρησιμοποιούνται θα συνεισφέρει προς το καλύτερο οπτικό αποτέλεσμα και έτσι οι διαφημίσεις θα είναι πιο εύκολα αντιληπτές από το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

Θα πρέπει λοιπόν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αλλά και οι τοπικές αρχές να επικεντρώσουν περισσότερο το ενδιαφέρον τους και να εστιάσουν στην καλύτερη και μεγαλύτερη προβολή του τουρισμού που αναπτύσσεται στο νομό Φθιώτιδας και ειδικότερα στον ιαματικό τουρισμό που τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται. Η καλύτερη τουριστική προβολή θα μπορούσε να επιτευχθεί με την παρουσίαση και την γνωστοποίηση στο κοινό όλων εκείνων των υποδομών που έχουν δημιουργηθεί μέχρι σήμερα και συνεισφέρουν θετικά στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού όπως για παράδειγμα τα δίκτυα υδροδότησης, αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων αλλά και ο υγιείς τρόπος λειτουργίας των επιχειρήσεων που ήδη επιβιώνουν και

αναπτύσσονται από τον ιαματικό τουρισμό. Επίσης ένας πολύ καλός τρόπος τουριστικής προβολής είναι η ενίσχυση της συμμετοχής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε διεθνείς εκθέσεις διευρύνοντας έτσι το τουριστικό κοινό της περιοχής και προσελκύοντας όλο και περισσότερα άτομα από διάφορες χώρες. Έτσι θα συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του τουρισμού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και κατά συνέπεια θα αυξήσουν τα οικονομικά οφέλη για όλη την τοπική κοινωνία.

Θα πρέπει να διατεθούν περισσότερα χρήματα τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από το δημόσιο τομέα για τη διαφήμιση του νομού τόσο στην Ελληνική επικράτεια όσο και στο εξωτερικό έτσι ώστε να καταφέρουν να προσελκύσουν άτομα από όλες τις χώρες. Τα χρήματα αυτά θα πρέπει να διαμοιραστούν αρχικά στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ενισχύοντας έτσι την προσπάθειά τους για εκσυγχρονισμό των τεχνολογιών διαφήμισης που χρησιμοποιούν έως σήμερα. Χρηματικά ποσά θα πρέπει να δοθούν σε τουριστικούς πράκτορες της Ελλάδος οι οποίοι με τη σειρά τους θα φροντίσουν να προβληθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η Ελλάδα τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό αλλά και θα οργανώσουν τουριστικές επισκέψεις για να διαδοθεί μεταγενέστερα όλο και περισσότερο η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού σε όσο το δυνατόν περισσότερες περιοχές. Χρηματική ενίσχυση επίσης πρέπει να δεχθεί και η Τοπική Αυτοδιοίκηση για να μπορέσει στα ταξίδια της στο εξωτερικό και στις τουριστικές εκθέσεις που συμμετέχει να διαφημίσει τον ιαματικό τουρισμό που αναπτύσσεται στην περιοχή.

5.4 Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Η συγκεκριμένη έρευνα αναγνώρισε ότι η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας θα συμβάλει σημαντικά στην επέκταση της τουριστικής περιόδου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, στην περαιτέρω άνθιση της τοπικής οικονομίας και γενικότερα στη βελτίωση της σημερινής ποιότητας του τουρισμού στην περιοχή. Αναμένεται ότι τα αποτελέσματα και οι συστάσεις αυτής της εργασίας, θα επιτρέψουν στις τουριστικές και τις τοπικές αρχές της Φθιώτιδας να λάβουν τις απαραίτητες αποφάσεις, και να δημιουργήσουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης της αγοράς του ιαματικού τουρισμού στο νομό Φθιώτιδας.

Ωστόσο η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε μόνο σε άτομα τα οποία είναι μόνιμοι κάτοικοι του νομού Φθιώτιδας και όχι σε άτομα που ζουν εποχιακά στη

Φθιώτιδα ή βλέπουν αυτή σαν περιοχή τουρισμού και διακοπών. Προκειμένου να παραχθούν περισσότερα συμπεράσματα ως προς την ανάπτυξη, την τουριστική προβολή αλλά και τη διαφήμιση του ιαματικού τουρισμού στην περιοχή κρίνεται αναγκαία η έρευνα σε εποχιακούς κατοίκους αλλά και σε τουρίστες του νομού Φθιώτιδας.

Επιπλέον είναι χρήσιμη η διεξαγωγή της έρευνας σε τοπικούς, ιδιωτικούς αλλά και δημόσιους φορείς προκειμένου να μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για τον τρόπο που σκοπεύουν να κινηθούν και να δουλέψουν οι φορείς έτσι ώστε να συνεισφέρουν και αυτοί με τη σειρά τους στην περαιτέρω ανάπτυξη υποδομών και υπηρεσιών προς τον τουρισμό γενικότερα αλλά και ειδικότερα τον ιαματικό τουρισμό.

Περαιτέρω έρευνες κρίνεται αναγκαίο να διεξαχθούν στους επιχειρηματίες του τουρισμού στην περιοχή, καταγράφοντας έτσι τις ανάγκες που υπάρχουν για τις επιχειρήσεις που έχουν ήδη δημιουργηθεί στην ευρύτερη περιοχή. Επίσης με την περαιτέρω έρευνα μπορούν να καταγραφούν οι απόψεις των απασχολούμενων με τον ιαματικό τουρισμό είτε αυτοί είναι εργοδότες είτε εργαζόμενοι για την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί μέχρι σήμερα αλλά και τις ενέργειες που πρέπει να διενεργηθούν για τη βελτίωση των παροχών, των εγκαταστάσεων και γενικότερα των υποδομών.

Τέλος, περαιτέρω έρευνες δύνανται να διενεργηθούν στους τουρίστες που επιλέγουν να επισκεφτούν την περιοχή για τη διάθεση των διακοπών τους. Με έρευνα σε αυτό το κοινό μπορούν να διεξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με την κατάσταση την οποία αντιμετωπίζουν όσοι επιλέγουν για διακοπές το νομό Φθιώτιδας, τις ελλείψεις που αντιμετωπίζουν, τις επιπλέον παροχές σε εγκαταστάσεις αλλά και σε υπηρεσίες που επιζητούν οι τουρίστες καθώς και τον περαιτέρω εξοπλισμό με τον οποίο πρέπει να εξοπλιστούν οι τουριστικές επιχειρήσεις του νομού.

5.5 Επίλογος

Για την πραγματοποίηση όλων των προτάσεων πρέπει αρχικά να επισημανθεί για ακόμη μια φορά η ανάγκη ενημέρωσης όλων των Φθιωτών κατοίκων αλλά και η συμβολή όλων των φορέων, τόσο των κρατικών όσο και των ιδιωτικών, που ασχολούνται με τον ιαματικό τουρισμό. Αυτό βέβαια μπορεί να εξαρτάται και από την γενική αλλαγή της νοοτροπίας του πληθυσμού μιας περιοχής. Οι επιπτώσεις όμως του μαζικού τουρισμού είναι πλέον πολύ εμφανείς και σαν μορφή τουρισμού φαίνεται να γερνάει κουράζοντας τους περισσότερους τουρίστες και φαίνεται λοιπόν πως μάλλον είναι η κατάλληλη ώρα για λήψη δραστικών λύσεων και αλλαγών.

Η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού δεν αποτελεί απλώς ανάπτυξη μιας νέας εναλλακτικής μορφής τουρισμού αλλά περαιτέρω ανάπτυξη ενός ευρύτερου πολιτιστικού τουρισμού ο οποίος μπορεί να προσελκύσει Έλληνες και ξένους τουρίστες αποτελώντας μια σπουδαία επίτευξη.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση με τα ταξίδια εκδρομικού χαρακτήρα που διενεργεί καθώς και με τις συμμετοχές της σε διεθνής εκθέσεις σε όλο τον κόσμο μπορεί να προβάλλει όσο το δυνατόν περισσότερο τον ιαματικό τουρισμό που αναπτύσσεται στο νομό Φθιώτιδας, τα μέρη και τις εγκαταστάσεις του.

Εξίσου οι φορείς αλλά και οι πολιτιστικοί σύλλογοι θα μπορούσαν να στηρίξουν με τη σειρά τους την προσπάθεια που γίνεται για ανάπτυξη, με τις εκδηλώσεις που διοργανώνουν, προωθώντας ή και οργανώνοντας συνενυρέσεις σε περιοχές της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού που έχουν ήδη κάνει τις πρώτες προσπάθειες ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Έτσι λοιπόν λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τα συμπεράσματα τα οποία εξήχθησαν από τη διενεργηθείσα έρευνα αλλά και τις προτάσεις που διατυπώθηκαν με βάση αυτή να πραγματοποιηθούν οι κατάλληλες ενέργειες έτσι ώστε ο ιαματικός τουρισμός να αναπτυχθεί στο βαθμό που πρέπει για να μπορέσει με τη σειρά του να αποτελέσει ζωτικό παράγοντα ανάπτυξης για την ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανώνυμος, (2008) Έρευνα Περί Ικανοποίησης των Πελατών Ξενοδοχείων Φθιώτιδας. *Philia News*, 2, 42

Ανώνυμος, (2008) Κρίση και Τουρισμός στη Φθιώτιδα. *Philia News*, 2, 20-22

Ανώνυμος, (2009) Ιαματικός Τουρισμός και Τουριστικά Καταλύματα στο Νομό Φθιώτιδας. *Λαμιακός Τύπος*, 213, 8.

Αυλωνίτης, Γ. (1992) *Στρατηγικό Βιομηχανικό Μάρκετινγκ*. Σταμούλης

Δασκαλοπούλου, Ν. (2009) Μαλιακός. Η Σιγή των Ιχθύων. *ΕπιILON Ελευθεροτυπία*, 1641, 12-13.

Διδασκάλου, Ε. (1999). *Θεραπευτικός Τουρισμός: Προς ένα Μοντέλο Ανάπτυξης Κέντρων Θεραπευτικού Τουρισμού και Εκτίμηση των Επιπτώσεων αυτών στους Τομείς του Τουρισμού και της Υγείας*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Διδασκάλου, Ε. (2002). *Τουρισμός Υγείας, μια Νέα Προσέγγιση στην Τουριστική Ανάπτυξη των Νησιώτικων Περιοχών Τουριστική Αγορά*, Μάιος, σ.144-155.

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 8 Ιανουαρίου 2009. *Πληροφορίες για Ιαματικό Τουρισμό στη Φθιώτιδα*. Αρ. Πρωτοκόλλου: 214/8.1.2009.

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 15 Ιουλίου 2009. *Ξενοδοχειακές Μονάδες και Τουριστικά Καταλύματα στο Νομό Φθιώτιδας*. Αρ. Πρωτοκόλλου: 2863/15.7.2009.

ΖΕΥΓΟΥΛΑ, Μ., 4 Φεβρουαρίου 2009. *Re: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΥΠΑΤΗΣ 1994 – 2008*. Διαθέσιμο από: mzevgoula@etasa.gr [προσπελάστηκε 4 Φεβρουαρίου 2009]

Καραγάτσος, Λ. (2009) Μαλιακός SOS. *Καθημερινή Φθιώτιδα*, 306, 3

Ηγουμενάκης, Γ. (1997) *Τουριστική Οικονομία*, Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks Τόμος Α.

Καραμολέγκου Σοφία (2007) *Τουριστική Διαφήμιση και Προώθηση της Ελλάδος σε Ξένες Αγορές*, Πτυχιακή Εργασία Α.Τ.Ε.Ι Κρήτης.

Κοκάλας, Θ. (1999). *Θερμαλισμός και Ιαματικός Τουρισμός –Σύγχρονη Εξέλιξη στην Ελλάδα και το Εξωτερικό*, Πρακτικά Εκπαιδευτικού Διήμερου: «*Ιαματικά Ύδατα της Ελλάδος: Εφαρμογές στην Θεραπευτική & Κοσμητολογία*», Καμμένα Βούρλα, 20-21 Μαρτίου.

Κοκκώσης,Χ. & Τσάρτας, Π. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Πρώτη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις «Κριτική».

Κομίλης, Π. & Βαγιονής, Ν. (1999) *Τουριστικός Σχεδιασμός: Μέθοδοι και Πρακτικές Αξιολόγησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Μακράκης, Β. (2005) *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη Χρήση του SPSS (3^η εκδ.)*, Αθήνα: Gutenberg.

Ματακιάς, Αργύρης (1993) *Λεξικό Εννοιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Πελεκάνος.

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας, 15 Απριλίου 2009 *Απαντήσεις Νομάρχη σε Επιχειρηματίες του Τουρισμού στα Καμένα Βούρλα* Αρ. Πρωτοκόλλου: 1905, Γραφείο Τύπου: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φθιώτιδας.

Ντεληθανάσης, Α. & Ράπτη, Θ. (2007). *Η Προβολή και η Προώθηση του Ιαματικού Τουρισμού στην Ηπειρωτική Ελλάδα*, Πτυχιακή Εργασία, Τ.Ε.Ι Δυτ. Μακεδονίας.

Παπαθανασίου Μαρία (2007) *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και προοπτικές ανάπτυξης αγροτουρισμού και οινοτουρισμού: Η περίπτωση της Ιεράπετρας*, Πτυχιακή Εργασία Α.Τ.Ε.Ι Κρήτης.

Ρίζος, Δ. (2009) Τουρισμός και Κοινωνική Παθογένεια. *Λαμιακός Τύπος*, 152, 5

Σπαθή, Σ. (2000). *Ο Ιαματικός Τουρισμός και η Ανάπτυξη του Τουρισμού Υγείας στην Ελλάδα*, ΚΕΠΕ, Αθήνα.

Σταθακόπουλος, Β. (1997) *Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς*. Σταμούλης

Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον Τουρισμό*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Aaker, D. & Day, G. (1990). *Marketing Research*, (4th eds). New York: Wiley.

Andriotis, K. (2000) *Local Community Perceptions of Tourism as a Development Tool: The Island of Crete*. Unpublished PhD Thesis, Bournemouth: Bournemouth University.

Bailey, D. (1987) *Methods of Social Research*. 3rd (eds), New York: Free Press.

Baker, T. (1988) *Doing Social Research*. Singapore: McGraw – Hill.

Butler, R. (1980) The Concept of Tourist Area Cycle Evolution: Implications for Management of Resources. *Canadian Geographer*. 24(1), 5 – 12.

Christaller, W. (1964) Some Considerations of Tourism Location in Europe: The Peripheral Regions – Underdeveloped Countries – Recreation Areas. *Regional Science Recreation Papers*. 12, 95 – 105.

Clarke, A. (1999) *Evaluation Research. An introduction to Principles, Methods and Practices*. Sage publications

Defert, P. (1954) Essai de Localisation Touristique. *Tourist Review*. 9(1), 110 – 119.

Denzin, K. & Lincoln, S. (1998) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. London: SAGE Publications.

Doxey, G. (1975). A Causation Theory of Visitor Residents Irritants: Methodology and Research Inferences. *The Impact of Tourism, 6th Annual Conference Proceedings of the Travel Research Association*, San Diego, 195 – 198.

Doxey, G. (1976). When Enough's Enough. The Natives are Restless in Old Niagara. *Heritage Canada*, 2(2), 26 – 27.

Gilbert, E. (1939). The Growth of Inland and Seaside Health Resorts in England. *Scottish Geographical Magazine*, 55, 16 – 35.

Goodrich, J. & Goodrich, G. (1991), *Health-care Tourism in Medlik S. (ed)* , *Managing Tourism*, Butterworth-Heinemann Ltd, Oxford, , pp 107-114.

Goonatilake, S. (1978) *Tourism in Sri Lanka: The Mapping of International Inequalities and their Internal Structural Effects*. 19th Working Paper. Montreal: McGill University.

Hall DR, (1991). *Estern Europe and the Soviet States: Overcoming Tourism Constarints* στο Hall DR(ed). *Tourism and Economic Development in Estern Europe and the Soviet Union*, Belhaven Press, london, , pp 49-78

Hovinen, G. (1982) *Visitor Cycles: Outlook for Tourism in Lancaster Country*. *Annals of Tourism Research*, 9(4), 565 – 583.

Levin, J. (1977) *Elementary Statistics in Social Research*. New York: Harper and Row

Malhorta, K. (1996) *Marketing Research: An Applied Analysis*. 2nd (eds), London: Prentice Hall.

McDaniel, D. & Gates, R. (1993) *Contemporary Marketing Research*. 2nd (eds), Minneapolis St Paul: West Publishing Co.

Nelson, R. & Wall G. (1986) Transport and Accommodation: Changing Interrelationships on Vancouver Island. *Annals of Tourism Research*, 13(2), 239 – 260.

Noronha, R. (1975) *Review of the Sociological Literature on Tourism* Washington: World Bank.

Oglethorpe, M. (1984). Tourism in Malta. A Crisis of Dependence. *Leisure Studies*, 3, 147 – 162.

Patton, Q. (1999) *Utilization – Focused Evaluation in Africa: Evaluation Training Lectures Delivered to the Inaugural Conference of the African Evaluation Association*. Nairobi – Kenya: 13 – 17 September.

Pizam, A (1994) Planning a Tourist Research Investigation. In: *Richie, B. & Goeldner,. Travel, Tourism and Hospitality Research: A Handbook for Managers*. 2nd (eds), New York: Wiley.

Plog, S. (1973) Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity? *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*. 14(3), 13 – 16.

Punch, F. (1998) *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Robson, C. (1993) *Real World Research*. Oxford: Blackwell

Sekaran, U. (2000) *Research Methods for Business: a Skill-Building Approach*. 3rd (eds), New York: John Wiley and Sons Inc.

Singleton, A., Straits, C. & Straits, M. (1993) *Approaches to Social Research*. 2nd (eds) New York: oxford University Press

Veal, J. (1997) *Research Methods for Leisure and Tourism : A Practical Guide*. 2nd (eds), London: Pitman.

Walle, H. (1997) Quantitative Versus Qualitative Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 24(3), 524 – 536.

Williams, M. (1993). An Expansion of the Tourist Site Cycle Model: The Case of Minorca (Spain). *Journal of Tourism Studies*. 4(2), 24 – 32.

Βιβλιογραφία Προερχόμενη από το Διαδίκτυο

Aegean (2009), *Τουρισμός και Περιβάλλον στις Νησιωτικές Περιφέρειες*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieuseis/Tourism-Envi.htm, Αναρτήθηκε στις 16/02/2009.

Agrotour (2008) *Τι Είναι ο Αγροτουρισμός;* Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/t_docpage?sub_nav=WhatIs&doc=/Documents/agrotour/company/whatisrural, 30/09/2008

Agrotravel (2008) *Τι Είναι ο Αγροτουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.agrotour.gr/agro/site/AgroTour/t_docpage?sub_nav=WhatIs&doc=/Documents/agrotour/company/whatisrural, 30/09/2008

Arimentizis (2008) *Τουρισμός στην Αρχαιότητα*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://arimentizis.blogspot.com/2008/10/blog-post_24.html, 24/10/2008

Chania-info (2008) *Αγροτουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=80&Itemid=140, 03/11/2008

Chania-info (2008) *Αθλητικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=358&Itemid=140, 03/11/2008

Chania-info (2008) *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=83&Itemid=141 , 03/11/2008

Chania-info (2008) *Θεραπευτικός - Ιαματικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=357&Itemid=140, 03/11/2008

Chania-info (2008) *Οικολογικός – Φυσιολατρικός Τουρισμός (Οικοτουρισμός)*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=354&Itemid=140, 03/11/2008

Dealpr (2008), *Ιαματικές Πηγές Πλατστόμου*, Πηγή από το διαδίκτυο: www.dealpr.gr/greek/index.php?pN=platistomo&txtNewsID=1102, 28/12/2008.

e-ecology (2009), *Ο Οικοτουρισμος, το Μέλλον της Οίτης*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.e-ecology.gr/DiscView.asp?mid=1172&forum_id=20&, Αναρτήθηκε στις 16/02/2009.

e-ecology (2009), *Το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό και η συνεδρίαση του Ν.Σ Φθιώτιδας*, Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.e-ecology.gr/DiscView.asp?mid=1197&forum_id=15&, Αναρτήθηκε στις 16/02/2009.

E-telescope (2008) *Αθλητικός τουρισμός, μια νέα έννοια-πρόκληση*. Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.e-telescope.gr/gr/cat07/art07_021015.htm, 20/12/2008.

ergoerevnitiki (2008), *Λουτροθεραπεία – ποσιθεραπεία και θεραπευτικές εφαρμογές*, Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.ergoerevnitiki.gr/VLASOPOULOS.htm>, 28/12/2008.

esc162 (2009), *Γενικά*, Πηγή από το διαδίκτυο:
<http://esc162.midphase.com/~fthiotg/article.php?c=15>, 4/01/2009.

Forthnet (2008) *Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού*. Πολιτιστικός Τουρισμός, Μια Σημαντική Εναλλακτική Λύση. Πηγή από το Διαδίκτυο:
<http://users.forthnet.gr/agn/istam/toyri1.htm>, 30/11/2008

Gnto (2008) *Θρησκευτικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο:
<http://www.gnto.gr/pages.php?langID=1&pageID=408>, 26/11/2008

Gnto (2008) *Συνέδρια*. Πηγή από το Διαδίκτυο:
<http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=761&langID=1>, 26/11/2008

Hch (2008) *Διαχείριση πολιτιστικών πόρων και πολιτιστικός τουρισμός*. Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.hch.culture.gr/5/52/docs/omilia_entetal_7_7.doc, 19/12/2008.

Hotelsline (2009), *Φθιώτιδα, ιαματικές πηγές*, Πηγή από το διαδίκτυο:
http://www.hotelsline.gr/root/newhotel/mx/m_Fthiotida_iam.asp, 2/01/2009

Iama (2009), *Θεραπευτική ενέργεια ιαματικών νερών*, Πηγή από το διαδίκτυο:
<http://www.iama.gr/ethno/Therm/augustak.html>, 3/01/2009

Iama (2008), *Ιστορία της ιαματικής λουτροθεραπείας και των Ελληνικών ιαματικών πηγών*, Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.iama.gr/ethno/Therm/sarakiwt.html>, 30/12/2008.

Iama (2008), *Περίληψη*, Πηγή από το διαδίκτυο:
<http://www.iama.gr/ethno/Therm/patera.html>, 30/12/2008.

Iama (2008), *Πόσες φυσικές πηγές έχουμε στην Ελλάδα*, Πηγή από το διαδίκτυο:
<http://www.iama.gr/ethno/Therm/sarakiwt.html>, 30/12/2008.

Interreg (2008) Σύντομη περιγραφή (πεδίο 19). Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.interreg.gr/inst/interreg/gallery/File/Projects/ELLADA%20%20ITALIA/METRO%202.2/%CE%992201012_GR.doc, 20/12/2008.

Kathimerini (2008) *Τουριστική Ανάπτυξη. Καλοκαιρινές Διακοπές για Πάντα*; Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://photo.kathimerini.gr/xtra/files/Meletes/doc/Mel0310062.doc>, 3/12/2008

Keta-de (2008) *Θρησκευτικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.keta-de.gr/docs/Enall_tour.pdf, 15/11/2008

Keta-de (2008) *Οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού στα Ιόνια Νησιά*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.keta-de.gr/docs/Enall_tour.pdf, 15/11/2008

Keta-de (2008) *Ο Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.keta-de.gr/docs/Enall_tour.pdf, 15/11/2008

Keta-de (2008), *Χαρακτηριστικά της Ελληνικής Αγοράς*, Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.keta-de.gr/docs/Enall_tour.pdf,

loutrapozar (2008), *Τι είναι τα νερά των φυσικών πηγών*;; Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.loutrapozar.eu/iamatika1.html>, 27/12/2008.

Mazigiatiiftiotida (2009), *Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Νομού Φθιώτιδας*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.mazigiatiiftiotida.gr/article.php?c=2&a=15>, Αναρτήθηκε στις 17/02/2009.

mountain-oiti (2009), *Ο Οικοτουρισμός , το Μέλλον της Οίτης*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://mountain-oiti.blogspot.com/2007/12/blog-post_12.html, Αναρτήθηκε στις 18/02/2009.

Nafthiotidos (2009), *Ιστορία – μνημεία – αξιοθέατα*, Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.nafthiotidos.ondsl.gr/tourism/ypati.htm>, 2/01/2009.

nikaria (2008), *Ιστορία της ιαματικής λουτροθεραπείας και των Ελληνικών ιαματικών πηγών*, Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.nikaria.gr/pages/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%BB%CE%BF%CF%85%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CF%80%CE%B7%CE%B3%CF%8E%CE%BD.html, 12/12/2008

Nomarxia – artas (2008) *Θρησκευτικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.nomarxia-artas.gr/6D220165.el.aspx>, 16/11/2008

Oikologos (2009), *Οικολογική Επιθεώρηση*, Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.oikologos.gr/News2004/0108.html>, Αναρτήθηκε στις 16/02/2009.

pezoporia (2009), *Εισαγωγή*, Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.pezoporia.gr/pez/routes_region.asp?regID=27®Content=1, 4/01/2009.

pezoporia (2009), *Στοιχεία του νομού Φθιώτιδας*, Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.pezoporia.gr/pez/routes_region.asp?regID=27®Content=2, 4/01/2009.

Servitoros (2008) *Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.servitoros.gr/perivallon/view.php/2/32/>, 18/10/2008

Servitoros (2008) *Προτεινόμενες Ενέργειες για την Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.servitoros.gr/perivallon/view.php/2/17/>, 18/10/2008

Skiathos (2008) *Πολιτιστικός Τουρισμός*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.skiathos.gr/clorida-panida/13.html>, 01/10/2008

sterea-tour (2008), *Ιαματικές Πηγές Καμένων Βούρλων και Κονιαβίτη*, Πηγή από το διαδίκτυο:

http://www.sterea-tour.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=298&Itemid=81, 29/12/2008.

Synedrio (2008) *Ο Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα. Εξελίξεις - Προβλήματα - Δυνατότητες και Πολιτική*. Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.synedrio.gr/arthra/a022.asp>, 20/10/2008

Teelamia (2009), *Θέσεις ΤΕΕ/ΤΑΣ για το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό - Προτάσεις για το Νομό Φθιώτιδας*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.teelamia.tee.gr/EPIKAIROTHTA/1808_07%20EIDIKO%20XWROTAXIKO%20TOYRISMOY.html, Αναρτήθηκε στις 17/02/2009.

Thermoydravlikos (2008), *Εξέλιξη*, Πηγή από το διαδίκτυο: <http://www.thermoydravlikos.gr/article.php?ID=134>, 30/12/2008.

Thermoydravlikos (2008) *Τα «Θαυματουργά» Ιαματικά Νερά*. Πηγή από το Διαδίκτυο: <http://www.thermoydravlikos.gr/printArticle.php?ID=134>, 18/10/2008

Thisavros (2008), *Προσφορά των λιμνών*. Πηγή από το διαδίκτυο: <http://kpe-kastor.kas.sch.gr/limnology/schools/enlykargyroupolis.htm>, 12/12/2008.

Travel Daily News (2009), *Αναβαθμίζονται τα Ιαματικά Λουτρά Πλατύστομου*. Πηγή από το διαδίκτυο: http://www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=38486&subcategory_id=26, 18/02/2009.

Travel Daily News (2008), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Σημαντικός Αρωγός στην Ανάπτυξη του Τουριστικού Προϊόντος*. Πηγή από το Διαδίκτυο: http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1244&permanent_id=1, 25/09/2008

Wikipedia (2009), *Ιαματικές πηγές*, Πηγή απο το διαδίκτυο:
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CF%80%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82
2, 3/01/2009.